YIL: 4 • SAYI: 39 EYLÜL 2021 • 15 TL

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

Aydınların Başkaldırısı: 1984
YALÇIN KÜÇÜK

Oryantalist Batılı İle Oryantal İslamcının Bakış Kardeşliği
TAYLAN KARA

Bilgesu Erenus Gerçekçiliği 78 Yaşında!
MEHMET ESATOĞLU

Ferhan Şensoy: Güle Güle Godot
HASİP AKGÜL

Zaytung Köşelerinde Batmayan Bir Yıldız'dı
HAYDAR ALİ ALBAYRAK

Laiklik: Atatürk'ün Sansürlenen Kitabı
CAFER YILDIRIM

Ruhi Su: Türkünün Uzun Irmağı
METİN TURAN

İnsan Olmanın Gelişmiş Evrelerine Ulaşacağız
DR. ULVİ ÖZDEMİR

Bu Yazı Aziz Aydın Doğan'ı Anlatır
ÖZGÜN ENVER BULUT

"Aykırı" Bir Öğretmen: Refet Özkan
ATİLLA KÜÇÜKKAYIKCI

Arif Damar: Aydınlanmış Halk Çocuklarından Biri
B. SADIK ALBAYRAK

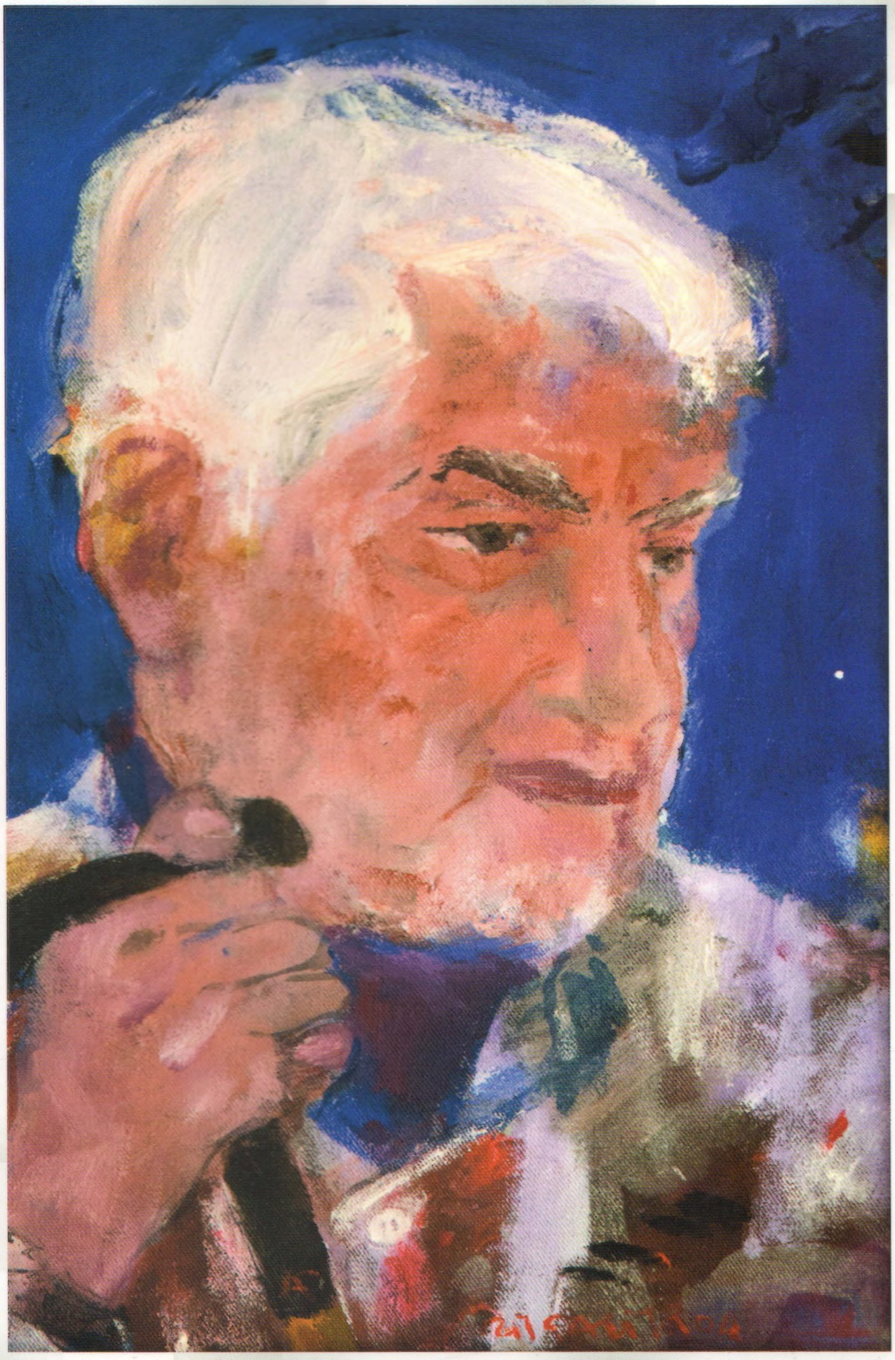

Her şeyi her şeyi aklına getir
Gece yarılarını aklına getir
Söylediklerini aklına getir
Sinsi yağmurlar yağıyordu
Soğuktu
Yaktığımız ateşi aklına getir

ARİF DAMAR

Mehmet Ali & Akşamsefası

TAYLAN KARA,

BU TOPLUMA SİSTEMATİK BİR ŞEKİLDE UYGULANAN **İDEOLOJİK ŞİDDETİ** GÖSTERMEYE DEVAM EDİYOR!

TÜM KİTAPÇILARDA!

"Bu toplum, ince bir bilinç terziliğinin, son derece hassas bir 'sosyal nanoteknoloji'nin son ürünüdür. Bu topluma kaba şiddetin dışında son derece programlı ve sistematik bir ideolojik şiddet uygulanmıştır. Edebiyatla Ahmaklaştırma Felsefeyle Çökertme serisi bu ideolojik şiddeti göstermeye çalışmaktadır."

bulut YAYINLARI

Bulut Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
Osmanağa Mah. Yoğurtçu Parkı Caddesi Yonca Apartmanı 64/2 Kadıköy – İstanbul
Tel: 0216. 330 59 24 – 414 21 75 **Faks:** 0216 330 30 59
E-Mail: bulutyayinlari@gmail.com

bulutyay98
bulutyayinlari / bulutcocukkitap
bulutyayin / bulutyayinlari
www.bulutyayin.com

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

YIL: 4 • SAYI: 39 • EYLÜL 2021
AYDA BİR YAYIMLANIR
ISSN 2619-9432

YAYIN SAHİBİ
YURDANUR ALBAYRAK

YAYIN TÜRÜ
YAYGIN SÜRELİ AYLIK GAZETE

GENEL YAYIN YÖNETMENİ VE YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ
B. SADIK ALBAYRAK

EDİTÖR:
HAYDAR ALİ ALBAYRAK

ÖYKÜ EDİTÖRÜ:
EVİN OKÇUOĞLU

İNTERNET EDİTÖRÜ:
BUKET ÖZSANAT

EGE TEMSİLCİSİ:
AHMET KALE
akale5@gmail.com

YENİ GELENLER
ALİ EŞKİ
AYSUN ADALI
B. SADIK ALBAYRAK
ELİF YILMAZ
MAHİR ARDUÇ
UBEYDULLAH GÜNEL
ULVİ ÖZDEMİR

KAPAKTAKİ TABLO:
ADİL SALİH

GRAFİK TASARIM
FATİH MUTLU

YÖNETİM YERİ
TOPÇULAR MAH. OKUR SOK. NO: 5/2,
EYÜP / İSTANBUL
TEL: 0537 240 55 54
WEB: www.yenigelendergisi.com
E POSTA: yenigelendergisi1@gmail.com
FACEBOOK: yenigelendergisi
İNSTAGRAM: yenigelendergi

BASKI
CEYLAN MATBAA
MALTEPE MAH. DAVUTPAŞA CAD.
GÜVEN SAN. SİT. B BLOK, ZEYTİNBURNU,
İSTANBUL

ABONELİK İÇİN
YURDANUR ALBAYRAK
TEB-TÜRK EKONOMİ BANKASI
TR580003200000000037975929 HESABINA
VEYA
YURDANUR ALBAYRAK, 15719029 NO'LU
POSTA ÇEKİ HESABINA
200 TL YATIRILDIKTAN SONRA ADRES
BİLGİLERİNİN VE ÖDEME MAKBUZUNUN
KOPYASININ E-POSTA İLE İLETİLMESİ
YETERLİDİR.
YURTDIŞI ABONELİK 100 AVRO
KARŞILIĞI TL.DİR

İÇİNDEKİLER

2 • **HORTLAKLAR ÂLEMİNDE YAŞAM**
B. SADIK ALBAYRAK

3 • **DERİNDE**
AHMET ÖZER

4 • **EGE TİYATRO KOOPERATİFİ KURULDU**

4 • **KOCA İLDE İKİ KİTABEVİ**
AYCAN DEMİRHAN

5 • **AYDINLARIN BİLDİRİSİ: TEK KİŞİ YÖNETİMİNİ SONA ERDİRECEK ÖNLEMLER ALINMALIDIR!**

6 • **AYDINLARIN BAŞKALDIRISI: 1984**
YALÇIN KÜÇÜK

13 • **CUMHURİYET BESTECİSİ BEETHOVEN**
ASYA KAFKASYALI

14 • **ORYANTALİST BATILI İLE ORYANTAL İSLAMCININ "BAKIŞ KARDEŞLİĞİ"**
TAYLAN KARA

22 • **BİLGESU ERENUS GERÇEKÇİLİĞİ 78 YAŞINDA!**
MEHMET ESATOĞLU

25 • **KADİM YOLCU / KALİMERA / OMUZ VER**
MEHMET BARIŞ

26 • **GÜLE GÜLE GODOT**
HASİP AKGÜL

30 • **SİLİVRİ'NİN GÖĞÜNDE DOLANIP ZAYTUNG KÖŞELERİNDE BATMAYAN BİR YILDIZ'DI!**
HAYDAR ALİ ALBAYRAK

33 • **EŞREF'E SELAM / HİCVİN BABASINA**
VASIF TURHAN KAYACIK

34 • **HAYALLERİMİZİ SATMADIK YA**
HALİL YENİ

35 • **BUĞU**
ÇAĞLA TANIŞLAR

35 • **TAYLARIN ALNINDAKİ AKITMA**
ZEYNAL GÜL

36 • **SELAHATTİN UYUŞAN'IN ANILARINDA ASIM BEZİRCİ**
B. SADIK ALBAYRAK

38 • **LAİKLİK: SADECE TOPLUMSAL BARIŞIN DEĞİL REFAHIN DA YEGÂNE GÜVENCESİDİR**
CAFER YILDIRIM

40 • **RUHİ SU: TÜRKÜNÜN UZUN IRMAĞI...**
METİN TURAN

47 • **YAYLA GÜNLÜKLERİ**
İBRAHİM AKEL

50 • **ENİNDE SONUNDA İNSAN OLMANIN HİÇ DÜŞÜNEMEDİĞİMİZ GELİŞMİŞ EVRELERİNE ULAŞACAĞIZ**
DR. ULVİ ÖZDEMİR

54 • **BERNHARD'IN HASTA TOPLUMU**
HALİT PAYZA

57 • **YILDIZ SAYARIM GECELERİ**
RAHİME HENDEN

58 • **BU YAZI AZİZ AYDIN DOĞAN'I ANLATIR**
ÖZGÜN ENVER BULUT

61 • **DOĞUM GÜNÜM / MAVİ NOKTA**
MUSTAFA GÖKSOY

62 • **"AYKIRI" BİR ÖĞRETMEN: REFET ÖZKAN**
ATİLLA KÜÇÜKKAYIKCI

68 • **AZİME**
HATİCE BEKTAŞ

71 • **YALÇIN KÜÇÜK'ÜN DÜŞÜN DÜNYASINA GİRİŞ KİTABI: BİR SORAN OLURSA**
GÖKHAN ÜNVERDİ

72 • **ARİF DAMAR: AYDINLANMIŞ HALK ÇOCUKLARINDAN BİRİ**
B. SADIK ALBAYRAK

82 • **HEİDE DEYİŞLERİ**
HAYRETTİN ÖKÇESİZ

Mehmet Ali & Akşamsefası

HORTLAKLAR ÂLEMİNDE YAŞAM

Sanki bir hortlaklar âleminde yaşıyoruz. Her şey tersine dönmüş; on yıllardır ölüp gitmiş olanlar geri gelmiş, hayatımızı işgal etmişler. Hortlaklar yaşayanları sorguya çekiyor. Kırk elli yıl önce ilkokul kitaplarında öğrendiğimiz basit doğruları bile elimizden almışlar; bitmeyen bir kâbusta kendimizi savunmadayız. Sanki ilk romanlarımız kadının kafes arkalarına, "haremliklere" kapatıldığı, köle pazarlarında "cariye" olarak satıldıkları bir köhne geçmişten geldiğimizi yazmadılar. Devrimlerle son verdiğimiz, ölü geçmişe gömdüğümüz bu karanlık gerçeği bu kez hortlamış olarak yeniden karşımızda buluyoruz.

Sadece biz mi; koca dünya neredeyse yüzyıllar önce ölüp gitmiş fikirlerin, yaşam biçimlerinin, kölelik günlerinin esareti altında. Dünyanın her yerinde sınırlara duvarlar örüldüğü haberleri geliyor; Ortaçağın taşlardan örülmüş surlarının kilometrelerce uzayan beton ve çelikten hortlakları karşımızda. Asya'nın yoksul ülkesi Afganistan Taliban'ın eline geçince ilk işleri kadınları eve ve burka'ya mahkûm etmek oluyor. Suriye'de emperyalistlerin dinci çeteler eliyle başlattığı iç savaşta yüzbinlerce insan öldü, milyonlarcası göç etti. Türkiye yüz yıl önceki savaşların yol açtığına benzer biçimde yeniden kitlesel göç ülkesi haline geldi. Sanki hortlamış tarih coğrafyamıza çörekleniyor; bugünü yaşamak, geleceğe yönelik adımlar atmak imkânsız hale geliyor.

***

On yıllardır basit bir simgeleştirmeyle, kara çarşafa sarılmış ve zincirlenmiş bir kadının kurtuluşçuların savaşıyla çarşaftan ve zincirlerinden kurtarılmasını kutlayan Edremitliler birden kendilerini medya mahkemeleri önünde buluyor. Kadının dinci ideolojiyle türbanlara sarılmasını kadın özgürlüğü ve insan hakları kavramlarıyla meşrulaştırmaya çalışanların egemen olduğu bir dünyaya sürükleniyoruz. Yüzyıllar öncesinde kalmış, ölmüş gitmiş bir zihniyet bugünü esir almaya, yaşayanlara hükmetmeye çalışıyor.

Sanki iki yüz yıldır laik bir hukuk, anayasalı bir toplum, en azından yasalar önünde eşitlik sağlamış bir toplum kurma mücadelesi verilmedi. Sanki anayasasında laik olduğu yazan bir toplum değiliz. Melekler âlemi üzerine doktora yapmış bir diyanet işleri başkanı, her gün toplumsal yaşama müdahale edecek fetvalar veriyor. Soramıyoruz; bay ilahiyat profesörü, uzmanlık alanınızın çok uzağında konuları, hukuku, ticareti, ahlakı, gençlik yaşamını, işçi-patron ilişkisini düzenleme yetkisini nereden alıyorsunuz? Din işlerini yürütmekle görevli bir devlet memuru olarak hukuk işlerine hangi yetkiyle karışıyorsunuz? Laik bir toplumda, değişik dinlere inananların olduğu, dinlerin tarih içinde sınıflı toplumun kurulmasıyla bir idari ve ideolojik araç olarak doğduğunu bilenlerin yaşadığı bir toplumda, belli bir dinin bir mezhebinin dualarıyla bütün toplumu bağlayan hukuki bir yapının, Yargıtay'ın açılışını yapmayı hangi eşitlikle açıklıyorsunuz?

***

Adını hatırlamadığım bir sosyolog günümüzü açıklayan anahtar kavramlardan birinin "zombi", yani "hortlak" kavramı olduğunu söylüyordu. Çevreme bakınca bu sosyoloğa hak vermeye başladım. Günümüz toplumları sermayenin egemenliği altında yaşamın değil, ölümün hakim olduğu toplumlara dönüştü. Zaten sermayenin kendisi "ölü emektir"; emekçiden çalınmış emektir ve tekelci sermaye başka sermayeleri yiyerek büyür. Bir ölüler toplamıdır. Hollywood filmlerindeki canavarları tekelci sermayenin imgelerine benzetebiliriz. Yaşam üzerinde tahakküm kuran hortlaklar, insanlık açısından hiçbir yararı kalmamış, sorunların temel kaynağı tekelci düzenin evlatlarıdır. Yaşamın nefes almasına, gelişip serpilmesine, toplumsal bir varlık olan insanın buna uygun bir ortaklaşma düzeni kurmasına engel olan bir hortlaklar ağı altındayız.

Yalçın Hocanın çok sık tekrarladığı bir söz var; "Bir insanı büyü ile öldürmek mümkündür, fakat kahvesine biraz arsenik koymak koşuluyla." Bugün insanlığı zombilerin ya da hortlakların esir almasını da bu sözden esinle açıklamak mümkün.

***

İki yüz yıllık Cumhuriyet ve aydınlanma savaşımıyla kurulmuş laik bir toplumu yeniden dincileştirmek mümkündür, fakat imam hatip eğitimi, havuz medyası, milyarlık diyanet işleri, ağzını açanı hedef alan mahkemeler ve gaz sıkan polislerin olması koşuluyla. 12 Mart 1971'den beri her on yılda bir darbe yapmak koşuluyla. Gelişmiş bir toplumu bunların baskısıyla tam öldüremeseler de tatsız bir yaşama hapsettiler. Ölü fikirler, tarihe gömülmüş ilişkiler, bilimdışı inanışlar toplumu kuşattılar.

Ama tarih ve toplum diyoruz; bunlar varsa, çelişki yüklü insan varsa kuşatmalar yarılacaktır. Arif Damar, "Saat sekizi geç vurdu" der bir şiirinde, geç ve güç de olsa yaşam hükmünü yürütecektir. Toplumun maddesi, insan, çelişkilerin çözümünü bulacak yaratıcılık ve kudrettedir. Elbette hortlaksı bir toplumu aşmayı başaracaktır.

■ B. SADIK ALBAYRAK

Mehmet Ali & Akşamsefası

DERİNDE

■ AHMET ÖZER

güneş gitti
yıldızlar şenlik içinde gökyüzünde
kimi dağların göğsünde yanıp sönüyor ışıklar
deniz kelepçeledi dalgaları
narlar zeytinler ve incirler
yerli yerinde
oysa zakkumlar ve söğütleri öpen su
uçuvermiş.

biz günleri günlere ekleyerek yaşıyoruz
oysa incirler ballanıyor nar çatlıyor
zeytine özsu yürüyor
yangının kavurduğu ormanlarda
sakız ağaçlarına ses veriyor
rüzgâr.

okuduğum kitap alıp götürüyor düşlerimi
yıldızların arasından bakıyorum ülkeme
rüştü muzaffer ve kemal'le şiir yazıyorum
karaelmas kentinde 40'larda
bir uykuluk zamanda
üçü de otuzunu görmeden
göçüp gittiler
gizli çekmecelerinde yürekleri çarpıyor.

bolu'da nâzım ile vâlâ düş kuruyor
ekim devrimine.

suphi ve arkadaşları soğuk sularında kaldı
1921'in karadeniz'inde

sivas'ta madımak'ta
merdivenlerde üç şair
oturmayı sürdürüyor
siz öldüler deseniz de.

ankara çankırı bursa'da
nâzım'ın parmak izleri durur
zamanın silemediği.

zap suyunda
atıyla yiten
genç müfettiş selahattin şimşek
aransa bulunacak.

üç fidanın
tabutlarından sarkıyor
boyunlarını sıkan ip.

enver gökçe
işkencenin öncesindeyken de
kalbi eğin'in çit köyündeydi.

gülten akın için yozgat
geniş bir konaktır
atlı arabaların beklediği.

bedreddin denilince
aklımıza börklüce mustafa gelir
elini ateşine tuttuğu
torlak kemal'le.

"ses" öyküsünde
sazı elinde sabahattin ali'dir ay altında.
ölümü sır olup tarihe gömülen.

afşin'de gencecik bir öğretmen
ayağında pranga
dağdan dağa sürüklenirken
yer açılır niğde damında
künyesinde hasan hüseyin yazar
şiirin kan köpüklü süvarisinin.

antalya'da çoban dağlarına bakan
bir portakal ağacına yaslı durur
che guevara'yı şiirine nakışlayan
metin demirtaş.

burdur göğünde
kutup yıldızı daha parlaktır
menekşe gözlü fakir öğretmen
bakmıştır ona.

kitabın kapağını kapadığımda
gözüm gazeteye ilişti
bunca düşe bir gerçeği ekledim.
tunceli'deki
yangın
sürüyor
hâlâ.

Mehmet Ali & Akşamsefası

GELENLER GIDENLER

EGE TİYATRO KOOPERATİFİ

Tiyatro birleştirir, kooperatif güçlendirir.

EGE TİYATRO KOOPERATİFİ KURULDU

Ege Bölgesinde etkinlik gösteren 7 tiyatro topluluğunca "Ege Tiyatro Kooperatifi" kuruldu. Tiyatronun özellikle salgın koşullarında yoğunlaşan ekonomik sorunlarına çözüm aramak, sanatsal niteliklerini geliştirmek için ortaklaşa ve örgütlü bir çalışmayı amaçlayan Ege Tiyatro Kooperatifi'nin kurucularından Özgür Tiyatro'nun sanat yönetmeni Özgür Başkaya kuruluşu şu açıklamayla duyurdu:

"1,5 yıla yakındır kuruluş süreci yaşayan, tiyatroların örgütlenmesinde önemli bir yere sahip olacağına inandığımız kooperatifimizin, resmi olarak kuruluşunu gerçekleştirmiş bulunuyoruz. Kurucu üyeleri ve ilişkide bulunduğu birçok tiyatro ile kurulan Ege Tiyatro Kooperatifi, tiyatronun hem sanatsal hem ekonomik sorunlarının çözümüne bir nebze açılım sağlamak amacındadır.

Birçok nedenin yanında, kooperatiflerin özgün-eşitlikçi ve özerk yapısı nedeniyle "kooperatif" örgütlenmesini seçtik. Ülkemizin demokrasi kültürüne katkıda bulunabilmek amacı ve bilinciyle kurumsal kimliğimizi gerçekleştirdik.

Kuruluştaki teknik-bürokratik nedenlerle yedi (7) üye ile kurulan Ege Tiyatro Kooperatifi, en yakın sürede üye sayısını hızla artıracak ve Ege Bölgesindeki tiyatroların örgütlenerek daha güçlü olmasını sağlayacaktır. Ülkemizde bulunan diğer kooperatiflerle de ilişki içinde olan kooperatifimizin temel amaçlarından biri de Tiyatro Kooperatiflerinin üst birliğini oluşturmaktır.

Eşitlikle paylaşan, emeğin değerlendirilmesi için uğraşan, yarının güzel ve yaşanabilir dünyasına bir nebze katkı koyacak olan kooperatifimizin yolunun açık ve uzun olacağına inancımız tamdır.

Kutlu Olsun...

OKUR MEKTUBU

KOCA İLDE İKİ KİTABEVİ

Sevgili Yeni Gelen Emekçileri,

İç Anadolu'nun gerici ili Kırıkkale'de okur olmak bir talihsizlik, şansızlık, yokluk derecesinde kültür fakirliği... Doğru dürüst kitabevi yok. Olanlarsa kırtasiyeci oldu. Yoğun bir nüfusa sahip ilde iki kitabevi var. Bir de ikinci el kitap satan küçük bir kitabevi var.

Küçük kitapçıda (eskaza kampanya dolayısıyla) HASAN ÂLİ YÜCEL klasikleri görünce umutlandım. Sevinçle içeri girdim. Okumak istediğim kitapları aldım. Umutlandım ya! Daha sonra tekrar gittiğimde istediğim kitapların listesini verdim.

Erich Fromm var mı? Yok! Sanatla Direniş (John Berger), Şolohov (Uyandırılmış Toprak)? Yok! Wedding Barikatları... Yok! Türk klasikleri var mı? "Olmaz mı abla"... Sevindim tabii.

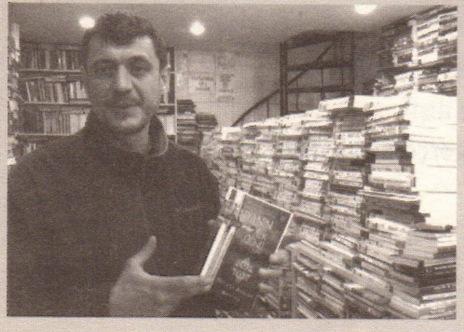

Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU'nun PANORAMA ve YABAN kitabını istedim. Cengiz AYTMATOV'un kitaplarını sordum. "Yok abla. O kitapların edebi değeri yok" demez mi! Dondum kaldım. Aramızda şu diyalog geçti:

"Kime göre edebi değeri yok?"

"Okurlara göre abla."

"Peki, okurlara göre hangi kitapların edebi değeri var?"

"Canan TAN, İclal AYDIN, Ahmet ÜMİT, Hasan Ali TOPTAŞ, Ayşe KULİN vs."

Bu çok satan yazarların kitaplarının edebi değeri varmış!

"Siz kitap okuyor musunuz?" diye sordum.

"Yok abla, okumuyorum. Ben sadece satıyorum" dedi.

Şaşırmadım, kitap okuyor olsaydı edebi değeri olan eserlerin ayırdına varırdı.

Yaşadığım coğrafyada, kütüphanede görev yapan şahısların tek bir kitap okumadan emekli olduğu, kitabevi sahibinin okumayıp

edebi eserlerin değerini ayırt edemediği, kitap okuyana eleştirel tavır takındığı coğrafyada yaşıyor olmak talihsizlik değil de nedir?

Köyümden şehir merkezine 15 dakikalık yolda, kısa mesafeye rağmen gençlere rol model olmak için kitap okuyorum. En acımasız eleştiriyi yakınlarımdan alıyorum. "Ne yapmaya çalışıyorsun? Toplu taşıma aracında senden başka kitap okuyan var mı? Bizi rezil ediyorsun", diye...

Her şeye rağmen (yakınlarıma) okunacak çokk kitaplarım var.

Kitap okumanın insanların önceliği olması ve Yeni Gelen ile çoğalması dileğiyle...

■ **AYCAN DEMİRHAN**
Nisan 2021, Kırıkkale

Mehmet Ali & Akşamsefası

AYDINLARIN BİLDİRİSİ:

TEK KİŞİ YÖNETİMİNİ SONA ERDİRECEK ÖNLEMLER ALINMALIDIR!

Tek kişi yönetimini sona erdirecek genel seçimlerin güven içinde yapılmasının sağlanması için şimdiden önlemler almak, bu konuda toplumda güven duygusunu somut adımlar ve örneklerle güçlendirmek, tek adam yönetiminin seçimlere ve şimdiden belli olduğu söylenebilecek sonuçlarına yönelik olası planlarını ve hesaplarını açığa çıkarmak gerekiyor.

Türk tipi başkanlık sistemi diye de adlandırılan tek kişi yönetiminin yarattığı sıkıntılar artarak sürmekte. Sorunların başında yargı güvenirliğinin yitmiş olması, yanı sıra da yasamanın elinin kolunun bağlanmış oluşu gelmektedir. Aynı zamanda iktidardaki siyasal partinin başkanı olan "cumhurbaşkanının" tek bir sözü her türlü yasanın üstündedir. Geçmişteki ve günümüzdeki monarşilerde bile görülmemiş bir uygulamadır bu.

Şu günlerde ülkemizi kasıp kavuran yangın felâketinde görüldüğü gibi yönetim hiçbir sorumluluk kabul etmemekte, toplumun gözünün içine bakarak sorumluluğu başka kurumların üzerine atmada çekince görmemekte, toplum bütün bireyleri ve kurumlarıyla gerçek dışı, kabul edilemez bir ortama ve bir alt üst oluşa doğru sürüklenmektedir.

Yaşanmakta olan bir başka felâket, özellikle Afganistan üzerinden dalga dalga gelmekte olan genç erkek topluluklardır.

Bu yasa dışı göç olgusunun ülkemizin laik, demokratik, yurtsever yurttaşlarına, nüfusumuzun büyük çoğunluğuna karşı, olası bir milis güç oluşturma hazırlığı olduğu, ülkemizin geleceği için kaygı duymakta olan kesimlerce açıkça dile getirilmektedir. Bu göçmenlerin nerede konuşlandırıldıkları, ne yapmakta oldukları, nasıl bir yaşam sürdürdükleri yanıtını beklediğimiz bir sorudur.

Yoksulluk, işsizlik dibe vurmuş durumdadır. Tarihinin hiçbir dönemimde köle olmamış, sömürgeleşmemiş bir milletin çocukları olarak, paramızın dünya ölçeğinde baş döndürücü bir hızla değer kaybettiği günümüzde ise, başımız ister istemez öne eğilmiştir.

Avro, dolar ve benzer para birimlerinin geçerli olduğu ülkelerin düşük düzeyde gelir sahibi yurttaşları bir sömürgeye gelir gibi ülkemizde keyif sürmeye gelirlerken; düşük ve orta düzeyde gelir sahibi Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları başka ülkelere seyahat olanaklarını bütünüyle yitirmiş durumdadır. Gençliğimiz umutsuzluk içinde çırpınmakta, ilk fırsatta ülkeyi tek etmeye can atmaktadır.

Başta CHP olmak üzere muhalefetin çırpınışlarını görmekle birlikte, toplum daha etken, daha güven ve cesaret verici, sözden çok eyleme dönük etkinliklerin beklentisi içindedir.

Bizler, yazarlar, şairler, ressamlar, müzisyenler, sinema ve tiyatro sanatçıları, heykeltıraşlar, sanat ve kültürün her dalından sanat insanları, ülkemizin geleceği için büyük kaygı içindeyiz.

Muhalefetin demokrasi ve sosyal adalet için mücadelesine bütün olanaklarımızla katkı vermeye ve bu uğurda her türlü özveriye hazırız.

Kamuoyu yoklamalarında destek oyları giderek düşmekte olan tek kişi yönetimini sona erdirecek genel seçimlerin güven içinde yapılmasının sağlanması için şimdiden önlemler almak, bu konuda toplumda güven duygusunu somut adımlar ve örneklerle güçlendirmek, tek adam yönetiminin seçimlere ve şimdiden belli olduğu söylenebilecek sonuçlarına yönelik olası planlarını ve hesaplarını açığa çıkarmak gerekiyor.

Sanatçılar Girişimi bu konuda açıklama ve uyarılarını, ülkemiz için kaygılarımızı, sadece bildirilerle değil; anayasal yurttaşlık haklarımızı sonuna kadar kullanarak toplantılar, gösteriler, etkinlikler yoluyla da sürdürmek kararındadır.

Dünya tarihinin en büyük devrimlerinden birinin, demokrasi ve çağdaşlık devriminin ürünü olan Türkiye Cumhuriyetini korumak için, cesaretle, kararlılıkla, bütün bir ulusça el ele, omuz omuza olmamız yaşamsal görevimizdir.

SANATÇILAR GİRİŞİMİ

Mehmet Aksoy, Erdal Alova, Erendiz Atasü, Hikmet Altınkaynak, Erdal Atabek, Orhan Aydın, Rutkay Aziz, Edip Akbayram, Ayten Akbayram, Nazım Alpman, Feridun Andaç, Mahmut Kemal Arslan, Bedri Baykam, Sibel Baykam, Ataol Behramoğlu, Nihat Behram, Nevra Bucak, Salih Bolat, Uğur Büke, İbrahim Baştuğ, Mazlum Beyhan, Gülsüm Cengiz, Nevzat Çelik, Numan Çakır, Füsun Demirel, Melike Demirağ, Gültekin Emre, Haydar Ergülen, Ünal Ersözlü, Müjdat Gezen, Salih Güney, Yaşar Gündem, Murat Havan, Heval, Meriç Hızal, Barış İnce, Ekrem Kahraman, Hidayet Karakuş, Tuğrul Keskin, Fazilet Kendirci, Arif Keskiner, Tevfik Kızgınkaya, Orhan Kurtuldu, Macit Koper, Zülfü Livaneli, Ayşe Emel Mesçi, Mehtap Meral, Ceylan Mutlu, Mustafa Mutlu, İsmet Orhan, Denizhan Özer, Nebil Özgentürk, Hasan Öztoprak, Adnan Özyalçıner, Zeynep Oral, A.Kadir Paksoy, Vedat Sakman, Sali, Cem Sağbil, Suavi, Yusuf Taktak, Ahmet Telli, Cihat Tamer, Cevat Turan, Levent Üzümcü, Hilmi Yarayıcı, Özgürefe Yeşilpınar, Hüseyin Yurttaş, Ümit Zileli. Vecdi Sayar, Mine Kırıkkanat, Yazgülü Aldoğan, Tuncay Mollaveisoğlu...

AYDINLARIN BAŞKALDIRISI: 1984

■ YALÇIN KÜÇÜK

İki kişiydik, Aziz Nesin ve Yalçın Küçük'ten ibarettik. Usulümdür, hep birisini başkan yaparım, ben sekreteri olurum; 3 Aralık 1956 tarihinde de, benden iki sınıf büyüktü, ben birinci ve Taner Timur üçüncü sınıftaydık, birden kendimizi, "Talebe'nin İsyanı" işini tertiplerken bulduk, Taner Timur başkanımdı. Şimdi Aziz Nesin'i "başkan" seçiyordum.

Tahsin Saraç-Aziz Nesin-Yalçın Küçük

Hapisten çıkmıştım, Sultanahmet Cezaevi'nden; bir kitabım nedeniyle tutuklamışlardı, sekiz yıl hapse mahkûm ettiler. O zamanlar için çok büyük ceza sayılıyordu ve sayıyorduk. Çıkar çıkmaz kuruyordum, "yapmak" gerekiyor ve güzel ama, "ne", ne olduğunu bilmiyordum, sadece "yapmak" fiili, aklımda var. Çatalca'ya Aziz Nesin'e gittim, pek güzel konuştuk, "evet" ama "ne" bilmiyorduk. Bulutlu bir şekliyle, sonradan adı, "dilekçe" ya da "Aydınlar Bildirisi" olan iş'i pişirdik, hazırlamaya ve yazmaya karar verdik. Peki, yapabilir miyiz, bilmiyoruz.

İki kişiydik, Aziz Nesin ve Yalçın Küçük'ten ibarettik. Usulümdür, hep birisini başkan yaparım, ben sekreteri olurum; 3 Aralık 1956 tarihinde de, benden iki sınıf büyüktü, ben birinci ve Taner Timur üçüncü sınıftaydık, birden kendimizi, "Talebe'nin İsyanı" işini tertiplerken bulduk, Taner Timur başkanımdı. Şimdi Aziz Nesin'i "başkan" seçiyordum. Çatalca'ya otobüsle gitmiştim, Aziz Nesin bana derhal direktif verdi; romancı Adalet Ağaoğlu ve Profesör Cahit Arf ile temas kurmamı söylediler, yönetici olmalarını önerecektim. Çatalca'dan, otobüsle döndüm.

***

Derhal başladım. İkisi de kabul etmediler. Arf imza dahi atmadı ve Ağaoğlu sonunda imzalamıştı; ancak Başkaldırı'nın tertibi işine girmediler. Sonradan anladık, Kundera'yı tapınak bulmuşlar, "kaçış" demektir. "Kaçış" bir kayış'tır ve duramazlar, yobazizm'den geçerler ve bir ölçüde, aklı yitirişe varırlar, mutlaktır. Çünkü "korku" aklı kaybetmektir. Adalet arkadaşımdı ve yalnız o tarihten sonra sadece bir kez gördüm, aklı başında görünmüyordu ve Allah'a yaklaşıyordu, gördüğüm zaman türbanı yoktu, ancak görüşüm nettir.

***

Öğrenciliğinde, Fransa'da Komünist Parti'denmiş, ama Başkaldırı'ya arkasını döndü. Yobazizm hükümete gelince, paralara, fotoğrafını bastılar. Profesör Arf'dan söz ediyorum, yukarıdaki iki paragrafın ispatıdırlar.

***

Bir "kurul" olduk ve iki nokta var, "dilekçe" ya da "bildiri" adlarını konuştuk; çoğunluk kurallara uygun olacağı düşüncesiyle "belge" sözcüğünü istediler. Ben fazla edilgen buluyordum; ancak İddianame'de, bazılarının "bildiri" dedikleri ve basında "bildiri" adının da kullanıldığı yazılıdır. Arada, önemli bir fark da görmüyorum; öyleyse, "bildiri" tarifini de kullanmakta hiçbir sakınca yoktur. Çünkü şu sırada artık pek popüler olan sözcükle iki eş başkanım olmuştu, Aziz Nesin ve Profesör Hüsnü Göksel; ne yazık, artık bu iki

SAVCI KARŞISINDA YALÇIN KÜÇÜK

SAVCI TÜRKÇE'Yİ DOĞRU KULLANMALIDIR:

YARATMA & DOĞURMA & TARİH & KİMLER & YERLER & ZAMAN

1- Yaratmayı ve düşünerek üretmeyi doğuma benzetiriz. Her ikisi de sancılıdır. Ancak doğumun takvimini bilsek de, ana rahmine düşüşü saptamak güçtür; düşüncenin beyinde parlayışının tarihi kolay saptanamıyor.

Aydın sorumluluğumuzun gereğini yerine getirmeyi hep düşündük, hepimiz her zaman düşündük. Ancak sorumluluğumuzun gereği ilk toplantıyı, 3 Şubat 1984 tarihinde, Ankara'da Aziz Nesin'in konuk kaldığı evde yaptık.

Çağrıları ben yaptım, katılanları yazıyorum: A. Nesin, T. Saraç, H. Çetin, B. Savcı, A.T. Kışlalı, H.E. Işık, H. Göksel, C. Çayaş, M.T. Öngören, Y. Küçük.

Belgenin hazırlanmasının başlangıç tarihi, 3 Şubat, 1984'tür.

İlk kez bu sohbetimizde yazıcılar olarak iki arkadaşımızı ayırdık.

2- Eldeki bütün belgelerin üzerinde 5 Mart 1984 tarihi ve noter damgası var.

Bir aydan iki gün uzun sürüyor. Değildir, Şubat Ayı, Roma yöneticileri Julius ve Augustus'un kaprisleri nedeniyle, diğer aylara göre, iki gün kısalmıştır. İki gün çıkarıyorum.

Belge bir ayda hazırlanmıştır. Bir ay "aylarca" olamaz.

3- Belgelerin üzerinde 5 Mart 1984 tarihi vardır. Savcılık Makamı, suçlamasını, Ankara-Altındağ 1 nolu Noterliği'ndeki imzalı belgelere dayandırıyor. Bunların en sonuncusu, 16 Nisan 1984 tarihini taşıyor.

Demek oluyor, 1 ay on gün içinde toplanan imzalar suçlanıyor.

4- Şimdi Türk dilinin özelliklerine geliyorum...

.....

Aydınlar Dilekçesi Davası, op cit., s. 107.

Tahsin Saraç'ın Emek'teki stüdyosudur.

C. Sayaş'ı bilmiyoruz, Aziz Nesin özel olarak çağırmıştı, kim olduğunu sormadık. Bir daha görmedik.

Diğerleri bilinen kişilerdir.

başkanımız da, bu dünyada değiller, bana "yapma Yalçın" demiyorlar, bu açıdan bir sakınca görmüyorum.

O tarihte Çankaya henüz "eski şehir" olmamıştı ve Hüsnü Hoca'nın Çankaya'daki yarı dubleks ve çok güzel evini toplantı yerimiz olarak kullanıyorduk. Bu arada bir not, benim kuşağım mizahı çok sever ve kendimizle alay etmeye bayılan bir kuşağız, Hüsnü Göksel'in Çankaya Köşkü'ne yürüyüş mesafesindeki evine "örgüt evi" diyordum, polisler kaydetmişler. Yıllar sonra, Silivri Mahkemeleri'nde, karşımıza çıkardılar. Örgüt'ten iki kişiydik, Profesör Haberal ve Yalçın Küçük; mahkeme sırasında çok güldüğümüz için, çok az olsa da utanarak, geri çekildiler.

Aziz Nesin, içgüdüleri ve davranış düzeni açısından da pek Kemalist'ti. Bildiri bir yere verilecekti ve verecek heyette mutlaka kadın olmasını istiyordu; Kemalizm'im işaretlerinden birisidir. Yalnız, "kadın" mı, tanınmış bir profesör, tanınmış bir yazar, tanınmış bir parlamenter olmalıydı,

AŞAĞIDA İMZASI BULUNANLARIN TÜRKİYE'DE DEMOKRATİK DÜZENE İLİŞKİN GÖZLEM VE İSTEKLERİ

Demokrasi, kurumları ve ilkeleri ile yaşar. Bir ülkede demokrasinin temel harcını oluşturan kurum, kavram ve ilkeler yıkılırsa bunun zararlarını gidermek güçleşir.

Demokrasiyi kendi öz değer ve kurumlarına yabancılaştırmak, biçimsel olarak koruyup içeriğini boşaltmak, onu yıkmak kadar tehlikelidir. Bu nedenlerle tarihsel birikime dayalı devlet yapımızı ayakta tutan kurum, kavram ve ilkelerin korunmasını ve demokratik ortam içinde güçlenmesini savunmaktayız.

Halkımız, Çağdaş toplumlarda geçerli insan haklarının tümüne layıktır ve bunlara eksiksiz olarak sahip olmalıdır. Ülkemizin, insan haklarının güvenceleri yurt dışında tartışılır bir ülke durumuna düşürülmüş olmasını onur kırıcı buluyoruz.

Yaşam hakkı ve insanca yaşama, örgütlü ve toplumsal var olmanın çağımızda hiçbir gerekçe ile ortadan kaldırılamayacak baş amacıdır; doğal ve kutsal bir haktır. Bu hakkın anlam kazanması, düşünceyi özgürce açıklamaya, geliştirmeye ve etrafında örgütlenmeye bağlıdır. Bireylerimizin yeni ve değişik düşünce üretmelerini, gösterilmeye çalışıldığı gibi, bunalımların nedeni değil, toplumsal canlılığın gereği sayıyoruz.

İnsanların son sığınağı olan adalet, insanca yaşamın da başlıca dayanağıdır. Bunun gerçekleşmesinin çağdaş hukuk devletinde geçerli yolları, adalet arayışının hiçbir şekilde engellenmemesi ve adalete ulaşmada olağanüstü yargı yollarına ve olağandışı yöntemlere başvurulmamasını gerektirmektedir. Olağanüstü yönetim biçimlerinin olağan sayılan dönemlerde süreklilik kazanmasının demokrasi anlayışı ile bağdaşmayacağı görüşündeyiz.

Yargı kararı olmaksızın yurttaşların haklarının kısılması, tartışılması mümkün olmayan tek yanlı idari işlemlerle suç oluşturulması, siyasal hakların ellerden alınması ve genel suçlamalar yapılması, toplumsal yıkımlara yol açmaktadır. Dernek, kooperatif, vakıf, meslek odaları, sendika ve siyasal partilere girmenin ve açıklandığı zaman suç sayılmayan düşüncelerin sonradan egemen anlayışa göre, suç sayılması hukuk devleti kavramıyla bağdaşmaz.

Türkiye'nin yaşadığı yoğun terör eylemlerinden demokratik sistemin kendisi sorumlu tutulamaz.

Her örgütlü toplumun şiddet eylemleriyle mücadele etmesi kaçınılmaz görevidir. Ancak, devlet olmanın temel niteliği, terörle mücadelede hukuk ilkelerine bağlı kalmaktır. Terörün varlığı hiçbir zaman, devletin de aynı yöntemlere başvurmasının gerekçesi olamaz.

Varlığı yasal kararlarla da kanıtlanan işkence insanlığa karşı suçtur. İşkencesin yargısız, peşin ve ilkel bir cezalandırma alışkanlığına dönüştürülmüş olmasından endişe ediyoruz. Ayrıca, özgürlüğü sınırlama amacını aşan cezaevi koşullarını da eziyet ve işkence sayıyoruz.

İşkencenin büsbütün ortadan kaldırılması için gerekli önlemler alınmalıdır. Savunma, soruşturma ve kovuşturmada, hukuk devleti kuralları dışına çıkılır ve yargısal yöntemlerde en başta sanık mahkûm oluncaya kadar masumdur ilkesiyle vurgulanan evrensel güvenceler yok sayılırsa, keyfilik, özellikle siyasal davalarda yargılamanın temel unsurlarından biri olur.

Terör eylemlerinin oluşmasında toplumun bütün kesimlerinin sorumluluk payı olduğu göz önüne alınarak, ölüme dayalı çözüm düşüncesinin ortadan kaldırılması için kesinleşmiş idam kararlarının infazlarının durdurulması ve ölüm cezalarının kaldırılması gereğine inanıyoruz.

Gecikmiş adaletin adaletsizlik olduğu evrensel gerçeğine dayanarak, görülmekte olan davaların bir an önce sonuçlandırılması gerektiği görüşündeyiz.

Suçları oluşturan, toplumsal ve siyasal koşullardır. Türkiye'nin içinde yaşadığı çalkantılı dönemin topluma yüklediği sorumluluk unutulmamalıdır. Bu nedenlerden ötürü ve sosyal barışa katkıda bulunmak için kapsamlı bir affı kaçınılmaz görüyoruz.

Kamu yaşamında iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırmanın yolu olan siyaset, toplumun tümünün yönetime katılmasıdır. Güncel siyasetin her ülkede görülen ve kaçınılmaz olan aksaklıkları, herkese açık olması gereken siyaset yoluyla toplumu hizmetin engellenmesinin ve belirli zümrelerin, kişinin ve kişilerin tekeline

ama, Adalet Ağaoğlu bir örnektir, kabul etmediler ve tarife uygun kadın bulamadık. Tiyatro yazarı Bigesu Erenus'u duymuştum, nasıl bilmiyorum, "ben varım" dediler. Yakın arkadaşı Esin Afşar'ı da önerdiler. Esin, ne yazık artık yaşamıyor, çok canlı, çok hoş ve çok şakacı bir kızdı ve biz, bir senaryo yazarı ile bir tiyatrocu-şarkıcı iki hanım bulmuş oluyorduk ve iki güzel kıza kaldık. Tariflere pek uymuyordu, ancak çok yürekli çıktılar. Tarifleri bozdular.

***

Aramızda, Cumhurbaşkanı'ndan randevu istememizi önerenler vardı, kurulumuzda, bakanlık yapanlar eksik değildi, ama benim "örgüt" deneyimim fazladır, "randevu" istemek, işi Cumhurbaşkanı'na bırakmak demekti, hep bekletmek elindedir. Bu tür önerileri, pek güzel örgütsel manevralarla uzaklaştırabiliyordum ve çoktur. Romanı yazılacak bir serüvendir, üzücü ve gülünç, ayrıca "kavgalar" çoktur.

Zamanı geldi, bir gün sonra "mal-

bırakılmasının nedeni olamaz. Siyaset yalnızca idari kararlara indirgenemez.

Milli irade ancak, toplumun bütün kesimlerinin özgürce örgütlenebildiği düzenlerde anlam ifade eder. Kimsenin siyasal kanı ve felsefi düşüncesinden ötürü suçlanmadığı, hiçbir yurttaşın dinsel inançlarından dolayı kınanmadığı ülkelerde milli irade en üstün güçtür. Bu üstün gücün meşruluğu, temel hak ve özgürlüklere karşı takındığı tavra bağlıdır.

Çoğunluk iradesinin özgürce belirlenmesini engelleyen koşullar demokrasiye aykırıdır. Bunun gibi, çoğunluk iradesini bahane ederek temel hakları yok etmek de demokrasi ile bağdaşmaz.

Tarihsel gelişim süreci içinde demokratik anayasaların amacı, kişi hak ve özgürlüklerini güvence altına almaktır. Bireyi devlet karşısında güçsüzleştiren düzenlemeler, hangi ad altında getirilirse getirilsin, demokrasiden uzaklaşma anlamına gelir. Bu durumda, demokratik yaşamın kaynağı olması gereken anayasa, demokrasinin engeli olur.

Başta siyasi partiler olmak üzere, sendikalar, mesleki kuruluşlar ve dernekler, demokratik yaşamın vazgeçilmez dayanaklarıdır. Mesleki örgütlenmeler, üyelerin dayanışma ve ekonomik çıkarlarını savunmakla görevli oldukları kadar, siyasi partilerle birlikte, birey ve grupların demokratik özgürlüklerini korumanın ve yönetime katılmalarının aracı ve etkeni de olmalıdır. Bu nedenle, örgütlenme ve katılım haklarının anayasal düzenlemeler içinde en geniş güvencelere kavuşturulması gerektiğine inanıyoruz.

Bir toplumun yaşayışında, özgürlük, çeşitlilik ve yenilik öğelerinin bulunması, toplumun geleceği ve gelişmeye açık tutulması için zorunludur. Bu bakımdan her türlü düşünce üretimi korunmalı, yeni öneriler kamuya özgürce sunulabilmelidir.

Özgür basın, demokratik düzeni bütünleyen temel öğelerden biridir. Bunun sağlanması için, bağımsız, denetimsiz ve çok yanlı olarak toplumun kendinden haberli olması, değişik düşüncelerin özgürce yansıtılması ve her türlü eleştirinin basında yer bulması zorunludur. Çok yönlü kamuoyu oluşması ve yönetimin demokratik denetimi ancak böyle bir basınla gerçekleştirilebilir. Yine bu nedenlerle ve yansızlığın önkoşulu olarak TRT'nin de özerkliğinin sağlanması gerektiğine inanıyoruz.

Eğitimin temel amacı, özgür düşünceli, bilgili, becerili ve üretici insan yetiştirmektir. Bunun tersine, tek tip insan yaratmaya çalışmak, çağdaş gelişmeler ve çoğulcu demokrasiyle bağdaşmaz. Çağdaş demokrasi, dünyaya eleştirel gözle bakabilen insan yetiştirmeyi amaçlar.

Toplumun en yetişkin kesimi olan üniversitelerin özerklikten yoksun bırakılarak kendi kendilerini yönetmeye layık olmadıklarının ileri sürülmesi, ülkemizde demokrasinin işleyebileceğini inkâr etmek anlamına gelir. Bütün yüksek öğretim kurumlarının, atamalarla oluşturulan aşırı yetkili bir kurulun buyruğuna verilmesi, hem gençlerin iyi yetiştirilmesini, hem de bilim yapılmasını şimdiden engellediği gibi ülkenin geleceği için büyük kaygılar doğurmaktadır. Bu nedenle, YÖK düzeninin bir an önce seçim ilkesine dayalı özerklik yönünde değiştirilmesini gerekli görüyoruz.

Fikir ve sanat özgürlüklerinin serbestçe oluşmasını engelleyen hukuki ve fiili sınırları kaldırmak ve her yurttaşla birlikte, düşünce ve sanat adamlarını da genel güvencelerle donatmanın bir uygarlık koşulu olduğunu önemle belirtmek isteriz. Sağlıklı bir toplumsal gelişme, her türlü sanat yapıtlarının üretiminde ve yayımında özgürlüğü, kültürel yaratıyı son derece sınırlayan sansürün toptan kaldırılmasını, hiçbir konunun tabu haline getirilmemesini, ceza sorumluluğunun yalnız olağan yargı mercilerince saptanmasını gerektirir.

Bütün bunların ışığında, topluma karşı sorumluluklarının bilincinde olan bizler, çağdaş demokrasinin, ayrı ayrı ülkelerin özel koşullarına göre uygulamadaki değişikliklere karşın, değişmeyen bir özü olduğuna bu özü oluşturan kurum ve ilkelerin bizim ulusumuzca da benimsenmiş bulunduğuna, bunlara aykırı düşen yasal düzenleme ve uygulamaların demokratik yöntemlerle ortadan kaldırılması gerektiğine, yaşadığımız bunalımdan, böylelikle, sağlıklı ve güvenli olarak çıkılacağına olanca içtenliğimizle inanmaktayız.

Esin Afşar (ortada), konser verdiği kulüpte dostlarıyla.

zemeyi makama" verecektik ve örgütsel oyunları tertip etmiştim, Köşk'ün kapısına bırakacaktık, demek istiyorum. Örgüt Evi'nde herkes çok heyecanlıydı; Esin ve Bilgesu çok daha heyecan duydular. Sık sık İstanbul'a telefon ile, eşlerine ve çocuklarına veda ediyorlardı. Örgüt Evi'nin merdivenlerinden inerken de kuvvetli erkeklerden birisi Esin'i, bayıldı diye kollarına almıştı. Yalnız, Esin tiyatrocudur; bayılmamış ve oynamış olması ihtimal dahilindedir.

***

Bir yıl sonra "Ekin Düğünleri" yapıyorduk, Ankara Sanat'ta gösteri vardı, küçük bir tiyatrodur ve giyinme kısmı ise sanki bir gardırop kadardır. Esin şarkıları için sahneye çıkacak, Hüsnü Hoca gardıroptan çıkmıyor ve Esin, "Hüsnü Bey, çıkın artık soyunacağım" demişti ve Hüsnü Hoca'nın çok şaşırmış halini gözümüzün önüne getirebiliyoruz. "Esin, seni hiç anlamıyorum", tepkisi budur, "kadınlar benim önümde soyunmak için sıraya giriyorlar" ve devamı da budur. Aslı ise şudur; Profesör Hüsnü Göksel, en tanınmış meme kanseri operatörümüz idi ve en az altı ay sonrası için randevu alınabiliyordu; randevuya gelen her hanıma, "soyunun hanımefendi" de ilk sözüdür. Kadınların önünde soyunmasına alışıktır. Yakinen biliyorum, soyunma ihtiyacını duyan pek çok hanımımız, aracı olmamı istediler ve çok doğrudur.

Hiç kuşku yok, kurulda mutlak bir heyecan vardı ve çok doğaldır. Aramızda, tutuklanmaların, bildiriyi vermeden başlayacağını düşünenlerimiz çoktular. Dolayısıyla yönetici kuruldakilerin, bir "isyan" ya da "başkaldırı" saydıklarından hiç kuşku duymuyorum. İsyan'dan daha hafif olduğu için "başkaldırı" sözcüğünü seçmiştim ve buradayız. Bu, her açıdan Aydınlarımızın Başkaldırısı'dır ve mükemmeldir.

Başımızı kaldırdık.

***

Cumhurbaşkanlığı ve Meclis Başkanlığı makamlarına bildiriyi götüren heyet şudur:

Bu arada bir not, benim kuşağım mizahı çok sever ve kendimizle alay etmeye bayılan bir kuşağız, Hüsnü Göksel'in Çankaya Köşkü'ne yürüyüş mesafesindeki evine "örgüt evi" diyordum, polisler kaydetmişler. Yıllar sonra, Silivri Mahkemeleri'nde, karşımıza çıkardılar. Örgüt'ten iki kişiydik, Profesör Haberal ve Yalçın Küçük; mahkeme sırasında çok güldüğümüz için, çok az olsa da utanarak, geri çekildiler.

Profesör Fehmi Yavuz, Profesör Hüsnü Göksel, Profesör Bahri Savcı, Esin Afşar, Bilgesu Erenus, Aziz Nesin.

Profesör Yavuz başkan ve Profesör Göksel sözcü oldular.

***

Planlı yaptık ve disiplinli götürdük. Bildiri'yi noterde tasdik ettirmiştik, İngilizce ve Fransızca çevirilerini tamamlamıştık. Yerli ve yabancı basına haber verilmişti ve iki değerli arkadaşımız hem bildirileri yanlarına alacaklar, "polise kaptırmamak" için dikkatli olacaklar. Hazırdık.

Tekrar edebilir miyim, benim bu tür "eylem" deneyim yüksekti ve her ihtimali düşünebiliyordum. Bildirileri polise kaptırmamakla görevli arkadaşlarımızın başına bi-şi gelebileceğini, tedbiren ön-tutuklamaya tabi olabileceklerini ve hatta heyecanla o günü tümden unutabileceklerini de "planlıyordum". Ve gerçekten de tümden unutmuşlar, gelemediler. Ama planlamamız mükemmeldi,

yakın bir yere her dilden basın bildirilerini yeterli miktarda depo etmiştim. Yerli ve yabancı basın çoktular ve bildirileri aldılar.

***

Hem Savcılık ifademde ve hem savunmamda, hiçbir şekilde, "dilekçe" sözünü kullanmadığım, kayıtlardan anlaşılmaktadır. Savcılık'ta gerekli açıklamalardan sonra "bildiri sözcüğü suç değildir" işaretim de yer almıştır ve böylece vurgulamış oluyoruz. Aydının ve öğretim üyelerinin işi ve sorumlulukları, bildirmektir. Bunu yapıyoruz.

***

Peki yaptığımız iş nedir, mahkemede yaptığımızı şu şekilde tarif etmiş durumdayım, buraya alıyorum: "Yaptığımız, sorumluluğumuzun gereğidir. Kanlarını taşıdığımız Türk aydınlarından geri kalamazdık. Yaşadığımız çağda ise, örnek olsun, Pakistan ve Şili aydınlarının yapamadıklarını yaptık. Yaptığımız, sorumluluğumuz ve onurumuzdur." Başkaldırdık ve kendimizi, onurumuzla, savunduk. Anlattık, demek istiyorum.

***

Ankara'daki bütün toplantıları ve yerlerini ben düzenledim. Hangi yere kimlerin çağrılacağını da ben planladım. Örgütlemek uzmanlık alanımdır.

Salonu geniş evler seçiyorduk, ilgi ve heyecan büyüktü; Aziz Bey ve Yalçın Küçük ile beraber olmak istiyorlardı. Aydınlarımızın büyükleri, Avcıoğlu, Mümtaz Soysal, Uğur Mumcu, İlhami Soysal, Muammer Aksoy, Behice Boran, temsili isimler, daha çok 12 Mart Darbesi'nde hapse düştüler. Eylülist Darbe'de hapse düşen "aydın" çok azdık, ben kitaptan tahliye olduğum gün, bir komplo ile yeniden tutuklandım. Çıkar çıkmaz, bu işe başladım; aydınlar ilgi duyuyorlardı. Aziz Nesin ve Yalçın Küçük çekici bir çift oldular.

Galiba birisi, sonuncusu hariç, Ankara'daki hiçbir toplantıya katılmadım. Tartışmaların daha serbest olmalarını istiyordum. Hep arkada kaldım, "arkadaki adam" rolünü oynuyordum.

***

Son toplantıyı, Köşk'ün karşısında, komite üyeleri için inşa edilmiş evlere nerede ise bitişik, geniş bir evde yapmak istiyordum. Son anda anahtarı alamadım, bir terslik olmuştu. Toplantıyı başka bir yerde yaparken, Aziz Bey ile yan yana oturuyorduk, "Aziz Bey, canım sıkıldı, tarihi bir yerde yapacaktık..." dediğimi hatırlıyorum. Aziz Bey, bazen mizah da yapıyor, yüksek sesle, "üzme canını Yalçın" demişti, "bizim kıçımızın değdiği yer tarihtir", açıklamasını böyle bitirdiler. Bana çok ikna edici gelmişti; o günden beri kendimi daha tarihsel görüyorum. Oturacak yer seçmiyorum.

***

Şimdi sırada, İstanbul toplantılarımız var ve bitiriyoruz. Önce "Akademi Kitabevi" ile Hadi Olca'ya uğramak durumundayız; Nişantaşı'nda ve Teşvikiye Camii'nin karşısındaydı. Bir kitabevinden çok fazlaydı; Hadi Olca Dostumuz, genç yazarlar için ödüller düzenler ve dağıtır, duyururdu. Başka bir kitabevi olduğunu tekrarlıyorum.

Yıllar sonra, 2013, arkadaşımız ve oğlu Muzaffer Olca ile yazar Özcan Sapan, Akademi'yi Kadıköy'de yeniden açmışlar. Ezgi Atabilen'in yazısında, "Aziz Nesin, Emil Galip Sandalcı, Vedat Türkali ve Demirtaş Ceyhun gibi ustaların uğrak yeri" olduğu da kaydedilmiş ki pek yerindedir. Doğan Hızlan da, "bir kitapçı değil, kitaplı bir buluşma mekânı" demişler, pek güzel; Hadi Olca'nın daha da ilerletmek istediğini biliyordum. Aydınların buluşmasını sürekli ve imkânlı yapmayı planlıyordu, hep haberdardık.

Yandaki apartmanın, birinci katından bir daire kiralamıştı, erken Cumhuriyet konutlarından birisi olabilir; tavanlar çok yüksek, salon ise çok genişti, küçük bir konferans salonu sayabiliriz. Aydın Başkaldırısı'nın İstanbul toplantılarını işte burada yaptık. Aziz Nesin, Çatalca'dan şehre indiğinde burada kalıyordu ve arada bir benim de kalmışlığım ve yatmışlığım vardır. Hadi Dostumuz bir mesen'dir.

Eski kuşak, bu işten hiç hoşlanmadılar, "bize Aziz Nesin'i sevdirmeye başladın" dediler ve çok duydum. Rahatsızdılar, Aziz Nesin hep yalnızdır; Nesin'e, eski komünistler polis ve polisler de komünist derlerdi, ikisi de yanlıştır. Aziz Nesin ne komünist ve ne polis oldu, o tam bir Kemalist'tir ve "kemalist par excellence" tarifi Aziz içindir. Sevgiyle kaydediyorum.

«Aydınlar Dilekçesi Davası»nda Aziz Nesin'in yayın yasağı konan savunmasından bölümler

«Güzel yurdumuz geniş bir cezaevi durumuna sokulmuştur.»

teki yanında itibarını çok daha ileri götürüyordu...

Bu dilekçe dili, biçimi, düşüncesi, niteliği ve onu bakımından Cumhuriyet döneminin en önemli siyasal belgelerinden biridir. Salt her tümcesinin değil, her sözcüğünün altında on-onbeş aydın saatlerce durmuştur... Bu yüzden böyle bir belge mahalle kahvesi muşterilerinin ağzıyla eleştirilemez...

Daha mahkemeye verilmeden ve onuru adına açıyoruz. Dünyanın ne- ... lerde hakimiyet milletindir. Devlet Başkanı "Son padişah

***

Öyle görünüyor, Aziz ile ben iyi bir çift olduk. Aziz Bey, birlikte ve kalabalık olduğumuz zamanlar, "aramızda sadece Yalçın tüccar olur" diyordu; doğrudur, "olabilirdim", ticaretin yapısını biliyordum; fakat eksiktir ve "hiç olmazdım": Tüccar için gerekli "yüz", bende yoktur. Yalnız, "opportune" olanı bulmak işimdir ve Çatalca'da, Aziz Nesin'e gitmekle fırsatı gördüğüm ispatlanmaktadır.

***

Eski kuşak, bu işten hiç hoşlanmadılar, "bize Aziz Nesin'i sevdirmeye başladın" dediler ve çok duydum. Rahatsızdılar, Aziz Nesin hep yalnızdır; Nesin'e, eski komünistler polis ve polisler de komünist derlerdi, ikisi de yanlıştır. Aziz Nesin ne komünist ve ne polis oldu, o tam bir Kemalist'tir ve "kemalist par excellence" tarifi Aziz içindir. Sevgiyle kaydediyorum.

Büyük işler yapmış ve mücadeleler açmış bir aydınımızdır. Sabahattin Ali, Rıfat Ilgaz ve Mim Uykusuz ile, Kasım 1946 tarihinde başladığı Marko Paşa bir efsanedir ve kimselerin olmadığı bir zamandadır. Ancak Aziz hep tek başına kaldırı'ların büyük ustasıdır, Zübük belki de işte budur. Ne zaman, nasıl çıktı, hiç bilemeyiz, "kendi yazar, kendi basar, kendi dağıtır" diyebiliriz; bulurdum ve okurdum. Bir Zübük'çü olduğum kesindir, tercüme-i halime ilave ediyorum.

Zübük tarihinde bir kavgası yoktur, çünkü tektir. Diğerlerinin hepsi kavgalıdır ve edebiyat tarihimizde kayıtlıdırlar. Ve ben edebiyat tarihini ve Nesinname'yi biliyordum, Başkaldırı sırasında çok kavgalar oldu ve amma benimle izi bile görülmemiştir. Peki sonra da olmadı mı, why not, olmaz olur mu; ama artık, "görev bitmiştir" ve önemli olan budur. Görevi bitirdik, başkaldırdık, müthiş olan budur.

***

Kaç toplantı yaptık, hepsi bende kayıtlıdır ve şu aşamada bulamıyorum. Bulurum, bu meselede, eski tüfekler'den ayrılıyorum, polisler almazlar ve bir yerdedir, buluruz. Güzel, Nişantaşı toplantılarımız çok kalabalıktı; sanatçılar, sinemacılar, profesörler hep vardılar. Hiç eksiklik hissetmedik. Görkemliydi, tabii, gericilik çok korkmuştur ve tedbirlerini ihmal etmemişlerdir. Belki davalar bunun içindi ve amma, tedbirleri daha çokturlar.

Ben konuşmuyordum ve hep not alıyordum.

***

Davalar, Selimiye'de açıldı ve ben o sırada kendimi bir yeniçeri çavuşu olarak görüyordum. Osmanlı'da azapları modern lümpenlere benzetebiliriz, hep kaybetmişler, şanslarını denerler; Osmanlı bunları en ileriye sürüyordu. İlk güçlükte kaçarlar, yeniçeri çavuşu arkada bekler, kaçanlara palalarını indirir, ileride ve arkada parçalanma kaçınılmazdır. Selimiye'de ben yeniçeri çavuşu'ydum; işini hep ciddiye alan birisiydim. Bilinmektedir.

Yıldızlarımız gökten indiler. Kimisi, "kooperatif senedi" sandığını, kimisi kızının okul taksit belgesini imzaladığını anlattılar. Ben notlarımla gidiyordum; pek güzel konuşmuşlardı ve hepsini açıklıyordum. Tarihini, yanlarında ve yanımda kimler olduğunu eksik bırakmıyordum. Galiba en çok Fikret Hakan yara aldılar; şimdi pek geçmişte kaldılar.

***

Ve "bütün dünya" bize baktı ve geldiler. Yakın tarihte iki ünlü aydın yükselişi olmuştu: Birisi, Yunani'lerin bize başkaldırıları sırasında, on dokuzuncu yüzyılın başlarında, Şair Lord Byron da buradaydı, ve diğeri Dreyfus'ta, sonlarında, bizi bunlara benzettiler. İzleyen, Ekin Şarkı ve Düğünleri'nde ise çok daha şaşırdılar. Hem mücadele, hem sanat, hem kavga ve hem neşe vardı, bizim başkaldırımız'dır.

***

Başkaldırdık. Dünya, dünyaya yeni aydın gelmekte olduğuna inanıyordu ve ben "yeni" olana güveniyordum. Sürdürebileceğimizi düşünemiyordum, ama müthiş bir "başkaldırı", bunu duyuyordum. Hep duyan bir yapım var.

***

Bir daha mı, her zaman ve Aziz Nesin ile Hüsnü Göksel ile mutlaka! Ve bekliyorum.

Bu yazı Yalçın Küçük'ün Çıkış 2 (Tekin Yayınevi, 2015) kitabından alınmıştır.

CUMHURİYET BESTECİSİ BEETHOVEN

■ ASYA KAFKASYALI

Bu çocuğa dikkat edin, ileride tüm dünya ondan bahsedecek.
Mozart

"Onu takip edenler buradan devam edemezler, yeni baştan başlamaları gerekir; çünkü o, sanatı son noktasına getirdi." Üç gün sonra, takvimler 29 Mart 1827 tarihini gösterirken, kendisi için yapılacak olan görkemli cenaze töreninde, hakkında bu sözler söylenecek olan orta yaşlı adam, yattığı odayı aydınlatacak kadar güçlü bir şekilde çakan şimşekle birdenbire gözlerini açtı, sağ yumruğunu havaya kaldırarak hafifçe salladı, sonra başı geriye düştü, ölmüştü.

Boyu kısa olmasına rağmen, atletik yapılıydı. Geniş ve kabarık alnının üzerinde adeta Medusa'nın yılanlarını andıran sık ve kalın saçları daima darmadağınık görünümdeydi. Esrarengiz bir güçle parlayan gözleri yapılı gövdesinde, karşılaştığı herkesin biraz ürpertiyle ilk dikkat ettiği yer oluyordu. Çocukluğundan itibaren başlayan, yüzündeki çaresiz ve mutsuz ifade yaşamının ilerleyen safhalarında ortaya çıkan ve kendisini bedbaht eden o korkunç sağırlık yılları boyunca daha da artacaktı.

1770 yılının soğuk bir aralık ayında Almanya'nın Bonn şehrinde fakir bir evin çatı katında doğdu Ludwig Van Beethoven. Ailesi Flaman kökenliydi. Sert koşullar içinde süren çocukluğu Mozart'ın aksine, kendisi de müzisyen olan babasının ayyaşlığı yüzünden, aile şefkati ve sıcaklığından son derece yoksundu. Mozart'ın ailesini örnek alan babası, onun müzikal yeteneğinden faydalanmak suretiyle ailesinin maddi gelirini arttırmayı amaçlıyordu. Ama küçük Ludwig baskılara boyun eğecek bir kişiliğe sahip değildi. Bu yüzden, çocukluğu, babası ve diğer müzik öğretmenleriyle daima çatışma halinde geçti. Yine de tüm olumsuz şartlara rağmen, deha seviyesindeki yeteneği hızla kendini göstermeye başlamıştı. Henüz on üç yaşında iken orgu ustalıkla çalabiliyordu.

DEVRİMİN MARŞ RİTİMLERİ

1792 yılının sonlarına doğru Viyana'ya taşındığında, Fransız devriminin etkisi ruhunda çoktan çalkalanmaya başlamış ve kişiliğinde çok güçlü bir Cumhuriyet sempatizanlığı yaratmayı başarmıştı. Nitekim ilk zamanlar hayranı olduğu, insanlığın kurtarıcısı ve saltanat düşmanı olarak gördüğü Napolyon'un kendisini imparator ilân etmesi üzerine, çok sinirlenecek ve o sıralar bestelediği üçüncü senfonisini (Eroica) ona ithaf etmekten vazgeçecekti.

Gerek iç dünyasındaki korkunç çalkantılar ve onu haşince zorlayan sağlık sorunları, gerek yaşadığı dönemin fevkalâde acımasız şartları, hantal ve sert görünümüne karşın Beethoven'ın kalbinin taa derinliklerinde, ömrünün son gününe kadar yaşatmaya devam ettiği aşk ve insan sevgisi gibi en yüce duyguları yok etmeye yetmedi. Yaşadığı dönemin sert şartları, sadece bazı yapıtlarına savaş ve marş ritimlerinin enerjisini hediye etmekle kaldı ama onun ruhundaki ana temalar daima aşk ve sevgiydi. Fil derisi altında minicik bir serçe kalbi taşıyan bu adam bazı yapıtlarını âşık olduğu kadınlara ithaf etti daima (Ay Işığı Sonatı gibi). Ve yaşadığı onca katlanılması zor acıya karşılık, yine de ıstıraptan kurtulup neşeye ulaşmayı amaç edindi sonsuza dek. Kim bilir, 1827 yılının 26 Mart günü yaşama veda ederken havaya kaldırdığı yumruğu, büyük olasılıkla, dayanılmaz acılarla dolu yaşam trajedisinin finalini işaret ediyordu belki de.

Dünya mirasına bıraktığı eserlerden bazıları: İlahiler, Fidelio operası, Oratoryo 'İsa Zeytin Dağında', senfoniler, piyano ve keman konçertoları, sonatlar, kuartetler, triolar ve o muazzam 9. Senfoni.

Mehmet Ali & Akşamsefası

ORYANTALİST BATILI İLE ORYANTAL İSLAMCININ "BAKIŞ KARDEŞLİĞİ"

■ TAYLAN KARA

Ne kadar gelişmiş olursa olsun Batılı entelektüellerin büyük bir kısmı, Türkiye ile ilgili fikirlerini oluştururken liberal filtreden geçirilmiş bilgiyle düşünmektedir. Batıda Türkiye ile ilgili toplantılara çağrılan yazar, gazeteci ya da entelektüellerin hemen hemen hepsi bu görüşleri tekrarlar ya da tersinden söylenirse sadece bu görüşte olanlar bu toplantılara çağrılır.

Birçok bilgi yanlışı ile bu ve benzeri klişeleri Wallerstein gibi bir düşünür nasıl yazabilmiştir? Wallerstein'ın bu yazısını yayımlayan ve bu yazıyı eleştiren Ali Ergin Demirhan'ın saptaması şudur: "Türkiye hakkındaki bilgilenme kaynaklarınız liberal entelektüeller olunca Wallerstein bile olsanız kaleminizden çıka çıka bir ucube çıkıyor."

Tanınmış düşünür Immanuel Wallerstein 2016'da Türkiye'yi değerlendiren "Türkiye ve Erdoğan: Yükseliş ve Düşüş" başlıklı yazısında şunları yazmıştı:

"...AKP iktidarı ilk on yılında Türkiye'nin durumunu dönüştürmede oldukça başarılı oldu. ...Türkiye ekonomisini yükselişe geçirdi ve Türkiye'nin IMF kredilerinden kurtulabilmesi mümkün oldu. Yeni kaynakları ülke içindeki ekonomik ve sosyal koşulları, özellikle eğitim ve sağlık hizmetlerini, iyileştirmek için kullandı. ...Ve seküler grupları ürkütmeden İslami uygulamalar üzerindeki kısıtlamaları hafifletti. Böylelikle Türkiye, iktidardaki 'örnek' İslamcı hareket hâline geldi."[1]

Wallerstein'a göre AKP 2012 yılına kadar oldukça başarılıydı. Yine Wallerstein'a göre Türkiye'deki darbeler hep İslamcılara karşı yapılmıştır.

Birçok bilgi yanlışı ile bu ve benzeri klişeleri Wallerstein gibi bir düşünür nasıl yazabilmiştir? Wallerstein'ın bu yazısını yayımlayan ve bu yazıyı eleştiren Ali Ergin Demirhan'ın saptaması şudur: *"Türkiye hakkındaki bilgilenme kaynaklarınız liberal entelektüeller olunca Wallerstein bile olsanız kaleminizden çıka çıka bir ucube çıkıyor."*[2]

Gerçekten de I. Wallerstein'in bu yazısı son derece tipik liberal klişelerle dolup taşmaktadır. Çünkü Türkiye'yi Batı kamuoyuna tanıtan, Türkiye ile ilgili bilgilerine başvurulan kişilerin neredeyse tamamı liberal entelektüellerdir. Liberal solcu için AKP ilk dönemlerinde iyiyken 2013-2014 sonrası kötü olmuş ve otoriterleşmiştir.

Ne kadar gelişmiş olursa olsun Batılı entelektüellerin büyük bir kısmı, Türkiye ile ilgili fikirlerini oluştururken bu liberal filtreden geçirilmiş bilgiyle düşünmektedir.

Batıda Türkiye ile ilgili toplantılara çağrılan yazar, gazeteci ya da entelektüellerin hemen hemen hepsi bu görüşleri tekrarlar ya da tersinden söylenirse sadece bu görüşte olanlar bu toplantılara çağrılır.

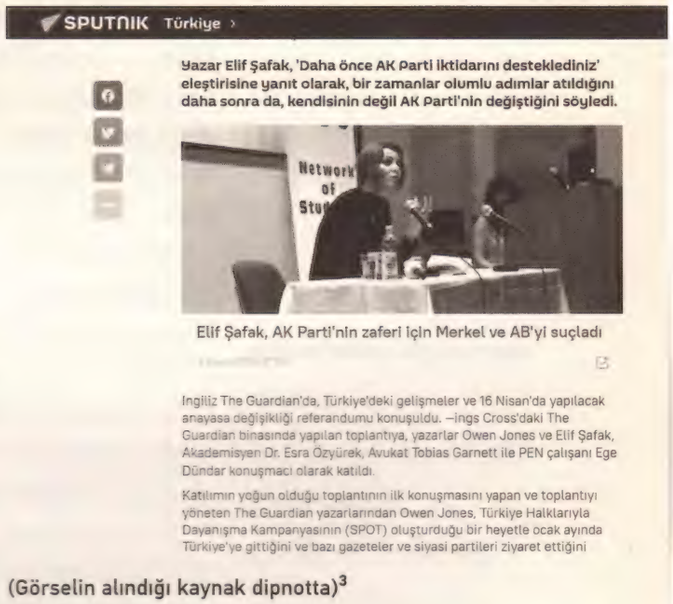

(Görselin alındığı kaynak dipnotta)[3]

(Görselin alındığı kaynak dipnotta)[4]

İngiltere'de Türkiye ile ilgili bir toplantıda yazar Elif Şafak, "daha önce AK Parti iktidarını desteklediniz?" eleştirisine yanıt olarak, bir zamanlar olumlu adımlar atıldığını daha sonra da, kendisinin değil AK Parti'nin değiştiğini söyledi. Elif Şafak bu ve benzeri fikirleriyle İngiliz Guardian Gazetesi'nde köşe yazarlığı yapmaktadır.

Fransa'da yapılan Türkiye konulu toplantıya Türkiye'den katılanların tamamı iktidarı ve siyasal İslamcıları yıllarca desteklemiş isimlerdir: Sosyolog gazeteci-yazar Etyen Mahçupyan, sosyolog ve gazeteci-yazar Ali Bayramoğlu, Prof. Dr. Ahmet İnsel, Doç. Dr. Hasan Bülent Kahraman, Prof. Dr. Süley-

man Seyfi Öğün, sosyolog Prof. Dr. Nilüfer Göle, sosyolog Yrd. Doç. Dr. Ferhat Kentel, sosyolog gazeteci-yazar Ali Bulaç, Prof. Dr. Asaf Savaş Akat, Prof. Dr. Mehmet Altan, Prof. Dr. Eser Karakaş, Prof. Dr. Fuat Keyman...

"Burka azınlığın gücü, modernitenin aydınlık dünyasından kopuş. Gölgeyi, karanlığı hatırlatıyor bana. Ne güzel!"[5]

Paris'te Fransız öğrencilere Türkiye'deki Gezi hareketini, burkayı "modernizme karşı bir mahremiyet alanı" olarak güzelleyen Prof. Dr. Nilüfer Göle anlatmaktadır.

Bu yazarların tamamı uzun bir süre AKP'ye olumlu rol biçmiş, siyasal ve ideolojik olarak AKP'yi desteklemiştir. Bir diğer ortak özellikleri ise büyük bir kısmının kafalarına göre bir "hayali eşik"ten sonra (bu genelde 2013-2014 yıllarıdır) "otoriterleştiği" iddiasıyla AKP'ye karşı olmalarıdır.

Bu klişe durmaksızın sistematik olarak tekrarlanır.

Bu topraklarla ilgili Batı kamuoyuna hâkim olan neredeyse tek görüş, bu klişedir. Batılı entelektüeller, konu ne olursa olsun, görüşlerini bu şablon üzerinden temellendirmektedir. Bu topraklarla ilgili, Batılı entelektüellerin kafasındaki güncel şablon bu olsa da tek şablon bu değildir.

Bir eğilim olarak Batılı entelektüellerin gözünde, yargılarında ve yönelimlerinde sıklıkla saptayabildiğimiz "oryantalizm lensi" vardır. Bu bakış, sanattan siyasete, edebiyattan sosyal bilimlere kadar neredeyse her alana sızmış bir bakıştır.

Ortalama bir Batılı, gözünü Doğuya çevirdiğinde kafasındaki bu oryantalist şablonları görmeye eğilimlidir. Bu şablonun dışında kalan olgular, görmezden gelinir, yok sayılır ya da yapılabiliyorsa yok edilir.

Örneğin Avrupa gazete ve yayın organlarının Türkiye'den bir yazarın yeni çıkan bir kitabıyla ilgili öne çıkardığı şey genellikle kitabın edebi niteliği değil o yazarın o sırada gündemde olan siyasal bir konu hakkındaki görüşleridir. Yazara sorulan sorular çoğu kez kitabın edebi içeriğiyle ilgili değil Batının o sırada ilgilendiği güncel siyasal konulardır ve bu yazarların da bu söyleşilerde Batının o konuya bakışıyla uyumlu bir tutum sergilenmesi beklenir. Bu yazarlar bu uyumu ölçüsünce değerli ya da değersizdir. Yazarın yazdığı kitabın edebi değeri bu değerlendirmede ilk beşe bile giremez.

> Oryantalist Batılı ile oryantal İslamcının gözünde Doğulu laik, eşitlikçi ya da akılcı olamaz; bunlar Avrupalı değerlerdir. Doğulu imge laik bir Arap, sosyalist bir Kürt değil, dört karısı olan tekke şeyhidir. Bu oryantalist bakışa göre, müslüman bir ülkeden çıkan kadınlar otomatik olarak başörtülüdür; olur da başörtüsü takmıyorsa bu görmezden gelinir.

ORYANTALİST BATILI İLE ORYANTAL İSLAMCININ ORTAK BAKIŞI

Oryantalist Batılının gözünde akılcılık, aydınlanma, eşitlik gibi modern düşünceler Avrupa kültürüne ait olup sadece oraya özgüdür. Buna göre Ortadoğulular/Doğulular, Avrupalıları taklit etmemelidir; aydınlanma gibi "Avrupa'ya özgü" değerlere değil "kendi değerleri"ne sahip çıkmalıdır.

Türkiye'deki İslamcılar da aydınlanmanın sadece Avrupa kültürüne özgü ve bu nedenle de bu toprakların kültürüne yabancı olduğunu iddia eder.

Türkiye'deki İslamcıların "Yunan medeniyeti-İslam medeniyeti" mutlak ayrımı, "Olimpos Dağı çocukları-Hira Dağı çocukları" gibi karşıtlıklar ile Samuel Huntington'un medeniyetler çatışması bu açıdan aynı şeyi söyler.

Oryantalist bir Batılı ile siyasal İslamcı bu konuda tamamen aynı şekilde düşünür. Oryantalist Batılı ile oryantal İslamcıya göre Batı kültürü ile Doğu kültürü katı ve hiçbir geçişe izin vermeyen kalın duvarlarla ayrılmıştır.

Oryantalist Batılı ile oryantal İslamcı şu soruları hep yanıtsız bırakır: Bu "Batı kültürü" ile "Doğu kültürü" nerede ve nasıl ayrılıyor? Platon, Aristoteles gibi Antik Yunan filozoflarını Arapça şerhlerle Avrupa'ya tanıtan ve böylece Avrupa kültürüne kaynaklık eden İbn-i Sina ve Farabi gibi filozoflar bu sınıflamada neredeydir? Tamamen Doğuda yaşamış ve Doğu kültürüyle yetişmiş olmalarına karşın Yunan felsefesinden etkilenmiş ve Avrupa felsefesini etkilemiş olan bu düşünürler hangi tarafta yer almaktadır?

B. Russell İbn-i Rüşd için "Doğunun son büyük filozofu, Batının ilk büyük filozofu" der. Yukarıda söz edilen hayal ürünü ayrımda İbn-i Rüşd'ün yeri neresidir: Doğu mudur Batı mı? Oryantalist Batılı ile oryantal İslamcının bu sınıflandırmayı yaparken yerleştirdiği içerik bile aynıdır: Akılcılık, aydınlanma, yurttaşlık bilinci, bilgi Batılıdır; Tevekkül, akıldışı, rüya, inanç, sezgi, mistisizm Doğuludur.

B. Russell İbn-i Rüşd için "Doğunun son büyük filozofu, Batının ilk büyük filozofu" der. Yukarıda söz edilen hayal ürünü ayrımda İbn-i Rüşd'ün yeri neresidir: Doğu mudur Batı mı? Oryantalist Batılı ile oryantal İslamcının bu sınıflandırmayı yaparken yerleştirdiği içerik bile aynıdır:

Akılcılık, aydınlanma, yurttaşlık bilinci, bilgi Batılıdır;

Tevekkül, akıldışı, rüya, inanç, sezgi, mistisizm Doğuludur.

Batılı oryantalistler için Doğu budur; bu imgeyi besleyen her şey öne çıkarılır; buna uygun figürler desteklenir; Doğuya biçilen rolün dışında kalanlar yok sayılır. Avrupalı olmayan halkların modernleşme hareketleri genellikle negatif olarak değerlendirilir. Bu nedenle oryantalist Batılı ile onun zihindaşı oryantal İslamcılar, dünyanın yoksul halklarının modernleşme hareketlerinden ve onların liderlerinden nefret ederler. Oryantalist Batılı ile oryantal İslamcı için "ideal Doğulu", Patrice Lumumba, Mustafa Kemal, Thomas Sankara ya da Ortadoğu'daki laik modern siyasal hareketler değil, tarikatlar, cemaatler, koşullara göre ılımlı veya radikal İslamcılardır. Batılı kapitalistlerin, nüfusunun çoğu Müslüman olan ülkelerde yaptıkları değişmez şey, laik ve modernleşme hareketlerine karşı daima oradaki dincilik, gericilik ve yobazlığı sistematik olarak desteklemek olmuştur.

CIA'nın eski Ortadoğu şefi, akademisyen Graham Fuller 2004'te yapılan bir söyleşide şunları söylemiştir:

"...bütün dünya radikal İslam'ı Sovyetlere karşı kullanmak istedi. Sadece ABD değil. Bütün Arap dünyası, Avrupalılar, herkes Sovyetler bir hezimete uğrasın diye yardım ettiler. Parayla, silahla... Her şekilde..." [6]

G. Fuller, *"Menderesler den bu yana sağ hükümetleri desteklemediniz mi?"* sorusuna ise şu yanıtı vermiştir:

"Evet, doğru. Ama aynı zamanda Türkiye'de çok güçlü bir sol hareket de vardı. Ve Türkler için de komünizm İslam'dan daha büyük tehlike görüldü."

Aynı G. Fuller 2008'de yazdığı Yeni Türkiye Cumhuriyeti adlı kitapta şunları da yazmıştır: *"Atatürk Türkiye üzerinde ülkenin İslami ve Osmanlı geçmişi hakkında bir ulusal hafıza kaybına yol açmış bir tür 'kültürel lobotomi' sergilemiştir."* [7]

Bu topraklardaki modernleşme hareketini "lobotomi" (beynin bir bölümünün ameliyatla çıkarılması) olarak tanımlayan G. Fuller, birkaç sayfa önce modernleşmeyi şöyle tanımlar:

"Esasen gelişmekte olan dünyada bir bütün olarak modernleşme tarihi göstermektedir ki Batılılaşma genel olarak bir modernleşme ve kendini sağlamlaştırma biçimi olarak algılanmıştır, bir kültürel

(Görselin alındığı kaynak dipnotta)[10]

(Görselin alındığı kaynak dipnotta)[11]

öykünme biçimi olarak değil. ... Bu bağlamda Batılılaşma, gerçekte savunmacı bir süreçtir; bir milliyetçilik biçimidir; kendisine karşı korunmak, Batı'nın başarısına emsal çıkaracak en etkin araçları bulmaya ve ulusal güvenlik konusunda yabancılara bağımlılığı azaltmaya yönelik bir gayrettir."[8]

***

ABD, İngiltere, Almanya, Hollanda, Danimarka gibi birçok Batılı ülke Suriye'de laiklik yanlılarını değil radikal İslamcı örgütleri desteklemiştir.[9]

ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Zbigniew Brzezinski radikal İslamcı El Kaide örgütü lideri Usame bin Ladin ile... (1981).

***

Bunlardan yüzlerce örnek verilebilir. Batılı kapitalist devletlerin müslümanların yaşadığı coğrafyada istisnasız olarak gericiliği ve radikal İslamcılığı desteklediği apaçık bir olgudur.

***

Oryantalist Batılı ile oryantal İslamcının gözünde Doğulu laik, eşitlikçi ya da akılcı olamaz; bunlar Avrupalı değerlerdir. Doğulu imge laik bir Arap, sosyalist bir Kürt değil, dört karısı olan tekke şeyhidir.

Bu oryantalist bakışa göre, müslüman bir ülkeden çıkan kadınlar otomatik olarak başörtülüdür; olur da başörtüsü takmıyorsa bu görmezden gelinir.

Örneğin Meryem Mirzakhani, matematik alanında en prestijli ödüllerden biri olan Fields madalyasını kazanan İran asıllı bir kadın matematikçidir.

Genç yaşta kanser nedeniyle yaşamını yitiren M. Mirzakhani, kadınlar için başörtüsünü giymenin zorunlu olduğu İran'dan ayrıldıktan sonra gündelik yaşamında başörtüsünü hiç takmamıştır. Fotoğrafında da görüldüğü gibi M. Mirzakhani gündelik yaşamında başörtülü değildir.[12] Ancak Nike adlı firma, paylaştığı bültende M. Mirzakhani'nin fotoğrafını başörtülü olarak çizmiştir.

M. Mirzakhani öldükten sonra İran'da yayımlanan gazeteler bile özel izinle M. Mirzakhani'nin başörtülü olmayan gerçek fotoğraflarını yayımlamışken Nike firması, M. Mirzakhani'yi olmadığı şekilde çizmiştir.

Nike için o kişinin tercihinin bir önemi yoktur; İranlı ise müslüman-

Nike firmasının kullandığı resim Meryem Mirzakhani

M.Mirzakhani öldükten sonraki bir İran gazetesi.[13]

dır; müslüman ise başörtülüdür; başka bir seçenek de olası değildir. Nike ve temsil ettiği bakışın, bu topraklara bakınca gördüğü şey budur. Oryantalist Batılının gözünde İranlı bir kadın sadece böyle olabilir; eğer başka türlü ise bu görmezden gelinir. Oryantalist Batılı için bireysel tercihler ya da farklı olma hâli Doğu için geçerli değildir.

***

Doğulu kültürlerin dillerinden Avrupa dillerine çevrilen yazar ve kitapların neredeyse tamamı, oryanta-

list Batılının Doğuda gördüğü imgeyi onaylar ya da güçlendirir. Oryantalist Batılı, Doğuda ne görüyor ve görmek istiyorsa bu kitaplar bunları işler.

Örneğin bir Alman okur, Türk edebiyatını merak edip kitapçıya gitse Türk edebiyatı diye çevrilmiş şu kitaplarla karşılaşmaktadır:

Ustam ve Ben (Elif Şafak),
Gölgesizler (Hasan Ali Toptaş),
Kar (Orhan Pamuk),
Baba ve Piç (Elif Şafak) ...

Bir İngiliz ya da Alman okura, Türk edebiyatı olarak Hasan Ali Toptaş'ın mistik ve akıldışılığı yücelten kitapları şu tanıtım yazıları ile sunulur:

"İslam mistisizminin edebi başarılarıyla zenginleştirilmiş Doğulu bir Kafka (Frankfurter Allgemeine Zeitung)."[14]

Aynı roman için New York Journal of Books'un kullandığı tanım şudur:

"Halusinojenik, kesinsiz, mistik..."[15]

Oryantalist Batılının gözünde bu toprakların romanı ancak "mistik ve halusinojenik" olabilir; "uyandırıcı" romanlar, Doğuluların yazacağı romanlar değildir.

Türk edebiyatı diye Avrupa dillerine çevrilen kitapların büyük bir çoğunluğu bu imgeyi besleyen, bu imgeyle uyumlu kitaplardır.

Türkçeden Avrupa dillerine çevrilmiş kitapların kapaklarına şöyle bir göz atıldığında bile bu bakış kolayca anlaşılabilir. Aşağıda çeşitli Avrupa dillerine çevrilmiş kitapların kapakları verilmiştir.

Kitapların içeriğinden bağımsız olarak hepsinin kapağında cami vardır. Konu ne olursa olsun, oryantalist Batılının zihnindeki Doğu imgesi, Batılının burada gördüğü şey budur. Bu konunun ayrıntıları Edebiyatla Ahmaklaştırma Felsefeyle Çökertme kitabının 2. Cildinde "Üçüncü Dünya Ülkelerinden Yazar Çıkar mı?" başlıklı yazıda ele alınmıştır.

***

Oryantal İslamcıların derdi modernizm ya da "Batı kültürüne karşı özkültürü" korumak değil büyük ölçüde aydınlanma değerleridir.

İronik olan şey şudur ki oryantal İslamcıların Avrupa ideolojisi diye karşı çıktıkları modernizmi eleştirirken kullandıkları bütün argümanlar da Avrupa'dan ithal edilmiştir!

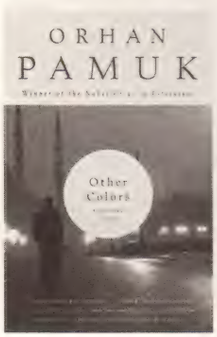

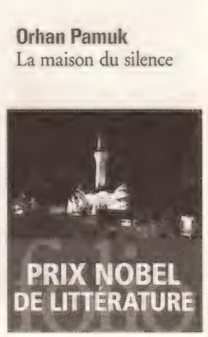

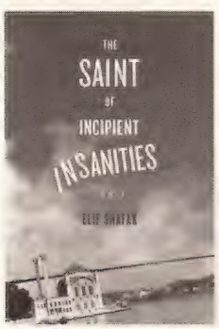

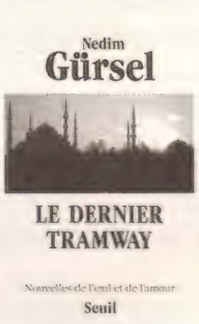

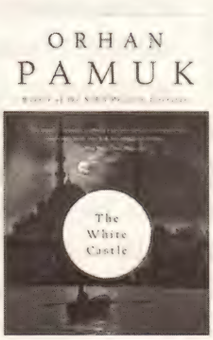

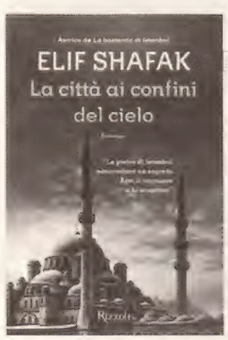

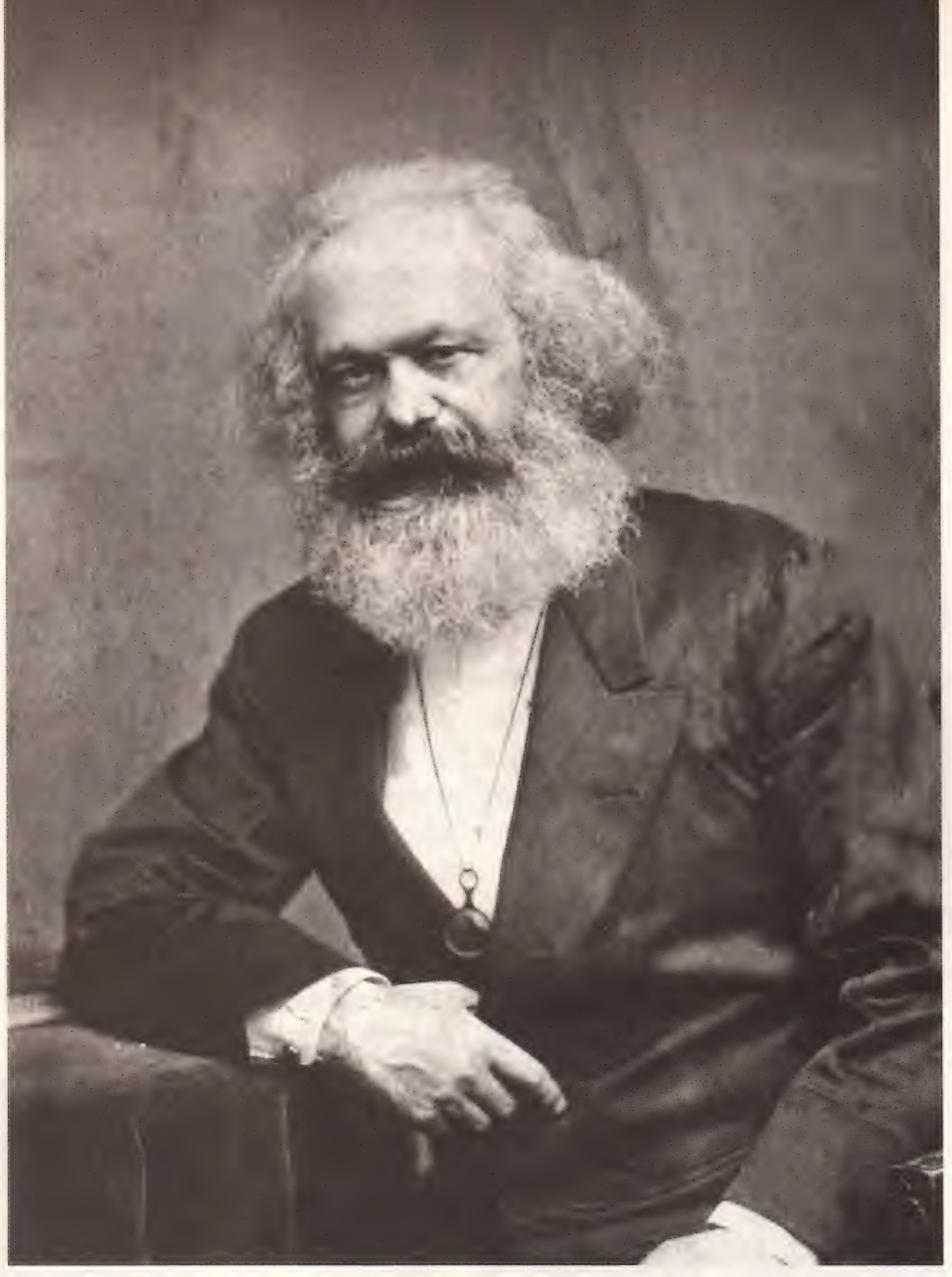

> "Saygıdeğer biçimler aldığı kendi ülkesinden, çırılçıplak soyunduğu sömürgelere yönelirken burjuva uygarlığının derinlerindeki ikiyüzlülük ve ta en içinde taşıdığı barbarlık bütün giysilerinden arınarak karşımıza çıkmaktadır."

Batı modernleşmesini eleştirenler, Cumhuriyeti Batı modernleşmesini takip ve taklit etmekle suçlayanlar, onu pozitivist bulanların bütün argümanları neredeyse istisnasız Batı'dan ithaldir! Adorno Kongolu, Foucault Kayserili, Horkheimer Kandaharlı, Heidegger Yeni Delhili değildir! Frankfurt Okulu da Riyad'da kurulmamıştır. "Pozitivizm ithaldir" diyenlerin "pozitivizm eleştirisi" Kayseri malı değildir. İslamcı, "modernite eleştirisi" diye ağzını açtığında söyledikleri, Frankfurt Okulu düşünürlerinin aydınlanma eleştirilerinden ya da Heidegger'in tekniğe ilişkin soruşturma kitabının tekrarından ibarettir.

Türkiye'de "Batı medeniyetine karşı kendi özkültürünü koruma" tezi bile Batı kaynaklıdır. Örneğin Türkiye'ye bunu önerenlerden birisi CIA görevlisi-akademisyen Graham Fuller'dir. Oryantal İslamcı, irrasyonel olmak için bile "Batının rasyonalitesi"ni kullanmaktadır!

TEK ÜLKEDE AYDINLANMA

Yukarı çıktıktan sonra merdiveni tekmeledi.

Friedrich Listdua

"Tek ülkede sosyalizm" - "Dünya ölçeğinde sosyalizm" tartışması, 20. yüzyılın başında sosyalistler arasındaki meşhur tartışmaydı. Bu yönüyle benzetirsek "tek ülkede aydınlanma" ya da "tek kıtada aydınlanma" diye bir şey yoktur. Kendi kıtasında (Avrupa) aydınlanmayı savunurken Ortadoğu'da dinciliği destekleyenler, kısa sürede kendi kıtalarında da bu kazanımlarını koruyamazlar (Kendi kıtalarında aydınlanmayı ne kadar savundukları da ayrı bir tartışma konusudur). Aydınlanma değerlerini sadece kendi toplumu için isteyen ve diğer toplumlara Orta Çağı dayatanlar, bu değerleri kendi toplumunda da koruyamazlar.

Avrupa değerleri, oryantalist Batılının ve oryantal İslamcının Doğu toplumlarına terk etmelerini önerdikleri değerlerdir: akılcılık, aydınlanma, laiklik...

Oysa aydınlanma, her yerde savunulmadığında hiçbir yerde savunulamaz.

AYDINLANMAYI SAVUNANLAR NEREDE SAVUNUYOR?

Aydınlanma, akılcılık ve bilimsel düşünce yöntemi dünyada kurumsal olarak Avrupa kıtasında gelişti. Sonrasında ise dünyanın diğer bölgelerinde bu hareketlerin benzerleri oluşmuştur. Ancak aydınlanma dönemini yaşayan Avrupa, dünyanın diğer coğ-

rafyalarında aydınlanmaya karşı olan bütün hareketleri destekledi. Aydınlanmayı yaşayan medeniyet onu hiç kimseyle paylaşmadı. Kendi toplumuna akıl, bilimsel düşünce yöntemi sunanlar, başka toplumlarda din ve hurafe ürettiler. Kendi kıtasında modern değerleri temsil eden ve bunları yüreklendiren Avrupa, kendi kültür çemberinin dışındaki yerlerde Orta Çağ değerlerini destekledi.

Bölümün başındaki cümlede ifade edildiği gibi bir merdivenden yukarı çıkan, çıkar çıkmaz başkaları çıkmasın diye merdiveni tekmeledi.

Fransa sınırları içinde akılcılığı savunanlar, Ortadoğu için akıldışılığı, Avrupa içinde aydınlanmayı ya da eşitliği savunan, Suriye'de köleciliği destekledi. Avrupa'da kadın erkek eşitliğini savunanlar, Türkiye'de 6 yaşında kız çocuğunun evlenmesini savunan hareketlerin arkasındaydı. Özgürlük, eşitlik, kardeşlik ancak onların medeniyet çemberinde geçerlidir. Avrupa'dan çıktıklarında, Ortadoğu'da ya da İslam coğrafyasında destekledikleri ise en arkaik, en gerici ve moderniteye en uzak politik hareketler olageldi. Avrupa entegre programı, özgürlük diye tarikatları ve Doğu ülkelerinde İslamın en radikal yorumlarını desteklemiştir.

Fransa sınırları içinde akılcılığı savunanlar, Ortadoğu için akıldışılığı, Avrupa içinde aydınlanmayı ya da eşitliği savunan, Suriye'de köleciliği destekledi. Avrupa'da kadın erkek eşitliğini savunanlar, Türkiye'de 6 yaşında kız çocuğunun evlenmesini savunan hareketlerin arkasındaydı. Özgürlük, eşitlik, kardeşlik ancak onların medeniyet çemberinde geçerlidir.

Bu durum veciz bir şekilde yaklaşık 150 yıl önce Karl Marx tarafından ifade edilmiştir:

"Saygıdeğer biçimler aldığı kendi ülkesinden, çırılçıplak soyunduğu sömürgelere yönelirken burjuva uygarlığının derinlerindeki ikiyüzlülük ve ta en içinde taşıdığı barbarlık bütün giysilerinden arınarak karşımıza çıkmaktadır."[16]

***

Modern toplumlara getirilen en büyük eleştiri, dünyanın her yerini kendilerine benzetmeleri, her yere kendi değerlerini dayatmaları, her coğrafyayı tekdüze hale getirmeleri olagelmiştir.

Oysa durum böyle değildir. Avrupa dışı bir coğrafyada tamamen yerel dinamiklerle gelişen modern değerler, Avrupa egemen sınıfı tarafından acımasızca bastırıldı. O coğrafyaların ilerlemesine asla izin verilmedi.

Kısacası oryantalist Batılı, Doğulunun kendisine benzemesi için değil tersine benzememesi için çabalamıştır.

***

Aydınlanma, akılcılık, bilimsel düşünce yöntemi, oryantalist Batılı ve oryantal İslamcının iddia ettiği gibi Avrupa kültürüne özgü birer gelenek değil bütün insanlığın ortak kazanımıdır. İnsan türü, binyıllar süren mücadelelerle elde ettiği bu kazanımların değerini er geç anlayacak ve bunları bütün insanlığın erişimine sunacak bir düzeni kuracaktır.

(Edebiyatla Ahmaklaştırma Felsefeyle Çökertme 3. Cilt)

---

[1] http://sendika64.org/2016/08/turkiye-ve-erdogan-yukselis-ve-dusus-immanuelwallerstein-368032/ (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[2] https://sendika64.org/2016/08/wallerstein-erdogan-i-cin-yazdi-ama-ne-yazdi-aliergin-demirhan-367762/ (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[3] https://tr.sputniknews.com/turkiye/201703271027815549-elif-safak-ak-partielestiri-yanit/ (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[4] https://www.milliyet.com.tr/siyaset/aydinlarin-paris-zirvesi-151244 (Erişim tarihi: 16.11.2020)

[5] https://www.dunyabulteni.net/arsiv/gole-burka-mahremiyeti-hatirlatiyor-neguzel-h115333.html (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[6] http://www.gazetevatan.com/tarihi-itiraf-39231-gundem/ (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[7] Graham Fuller, Yeni Türkiye Cumhuriyeti, Eksi Kitaplar, 12. Baskı, Ankara s. 56.

[8] A.g.e., s. 52-3.

[9] https://haber.sol.org.tr/yazarlar/taylan-kara/cihatcilari-oven-laikler-el-kaideguzelleyen-solcular-217459 (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[10] https://www.aa.com.tr/tr/dunya/danimarka-dan-beyaz-kasklilaradestek/698208 (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[11] http://www.0wikizero.com/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub 3JnL3dpa2kvV2hpdGVfSGVsbWV0c18oU3lyaWFuX0NpdmlsX1dhcik (Erişim tarihi: 19.02.2019); https://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Cyclone (Erişim tarihi: 20.10.2020) 13. https://www.flickr.com/photos/wilsnod/68772733 (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[12] https://mediacat.com/nikea-basortusu-elestirisi/ (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[13] https://www.bloomsbury.com/uk/shadowless-9781408850824/ (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[14] https://www.bloomsbury.com/uk/shadowless-9781408850824/ (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[15] https://www.nyjournalofbooks.com/book-review/shadowl (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[16] Marx Engels, Seçme Yapıtlar 1. Cilt, Sol Yayınları, s. 602.

Bilgesu Erenus Gerçekçiliği 78 Yaşında!

■ MEHMET ESATOĞLU

Gencecik bir yazar Bilgesu Erenus o günlerde "El Kapısı" oyununu yazarak Ankara Sanat Tiyatrosu (AST) sahnesinde ekmeğini kendi toprağı dışında arayanların trajik yaşamlarını önümüze seriyor. Bu konu daha sonraki yıllarda da karşımıza yine aynı sahnede "Misafir" oyunuyla bir kez daha bu kez "Yaren Oyunu" formatında çıkacak.

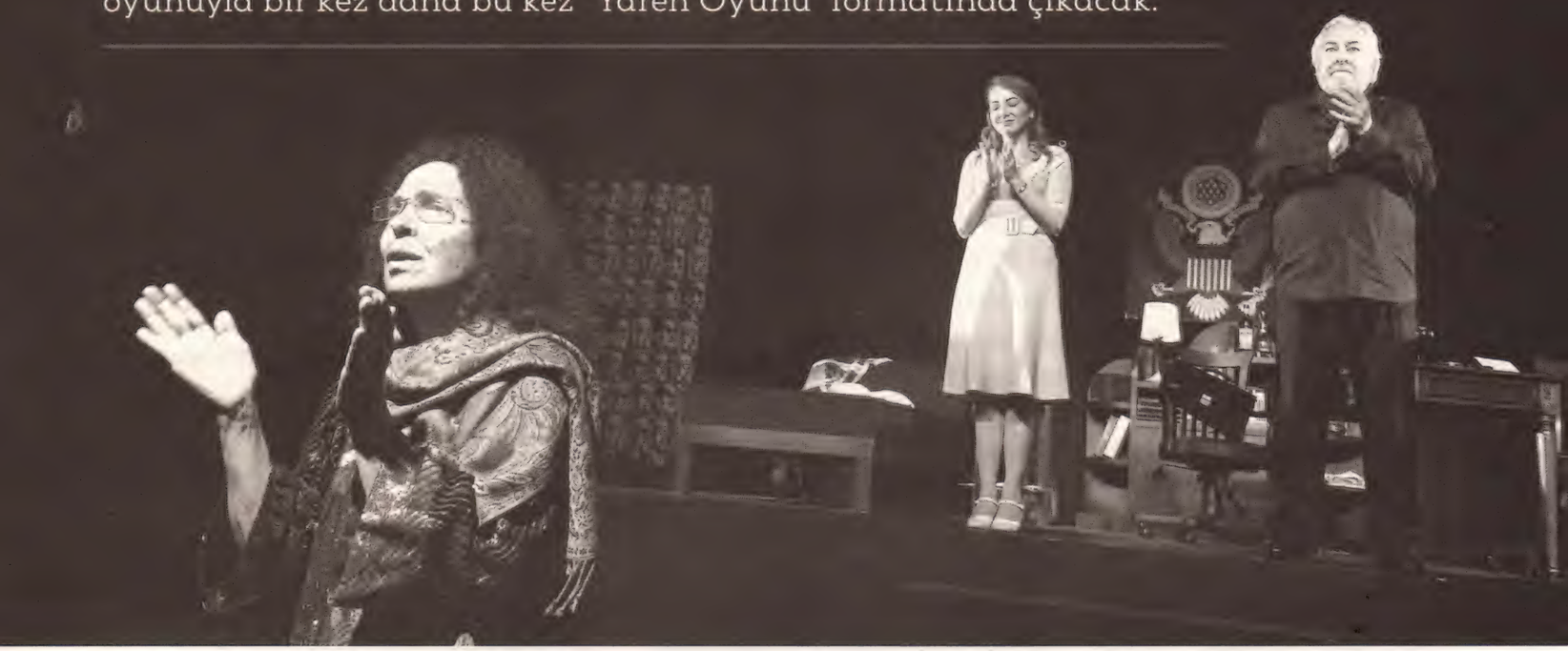

Ülkede 70'li yıllar. Cumhuriyet kurulalı 50 yıl olmuş.

Bir kesim ülkeden umudu kesmiş Almanya, Libya, Avusturalya ve Arap çöllerinde ekmek parası aramaya gidiyor. Elinde birkaç kuruşu olanlar şirketlerin çıkardığı senetleri satın alıp o şirketlere "ortak" olduklarını düşünüyor. İşçiler uzun yıllardır alamadıkları haklarını grevle direnişle almaya çalışıyorlar. Gençler eğitim ve demokrasi konusundaki taleplerini dört bir yanda haykırıyor.

Ve silahlar susmaksızın konuşuyor. Her gün ölen ölene.

Gencecik bir yazar Bilgesu Erenus o günlerde "El Kapısı" oyununu yazarak Ankara Sanat Tiyatrosu (AST) sahnesinde ekmeğini kendi toprağı dışında arayanların trajik yaşamlarını önümüze seriyor. Bu konu daha sonraki yıllarda da karşımıza yine aynı sahnede "Misafir" oyunuyla bir kez daha bu kez "Yaren Oyunu" formatında çıkacak.

İstanbul'da Dostlar Tiyatrosu'nda Genco Erkal "Ortak" oyununda seyyar satıcı rolüyle sahnede yer alıyor. Elinde holding senetleriyle kendini dev holdinge ortak gören bir esnafın umutlarını ve yanılgısını sergiliyor. Bir Erenus metni daha bizi bambaşka

Mehmet Ali & Akşamsefası

toplumsal bir trajediye götürüyor.

80'li yıllara doğru sermaye ve emek çelişkisi giderek şiddetleniyor. Ülkenin para babaları önce 1977'de Taksim'de 1 Mayıs mitingini, ardından dört bir yanda grev alanlarını kana buluyor. Giderek kitlesel katliamlar ülkeyi sarıyor ve sarsıyor.

Erenus'un o günlerde kaleme aldığı oyunun ortasında gencecik bir kız var. Adı: Payidar. Çalıştığı işyerinde grev patlak vermiş. O ise çalışıp, çabalayıp sevdiği ile "mutlu yuva" kurma düşlerinde. Grev alanı ile düşleri arasında git-geller yaşıyor Payidar. Grevdeki arkadaşları ona sesleniyor; "Nereye Payidar nereye?" Timur Selçuk'un unutulmaz şarkılarıyla sergileniyor oyun.

İKİLİ OYUNLAR

Ülke çalkalanıyor. Ancak üretken bir yazar var. O gözlemlerini, ülkedeki aldatmacaları, kandırmacaları, yalanları bir deftere kurşun kalemiyle yazıp duruyor. Defterdeki satırlar birer oyun metnine dönüşmek üzere sabırsızlanıyor...

Aydın bir karı kocanın yaşamsal çıkmazlarını konu alan "İkili Oyun", 80'li yıllarda palazlanan sınıfa ait bir kadının gözünden dünyayı anlatan "Kelaynaklar" ve İran'da Şah rejiminin yıkılışını bir kukla gösterisi ile sergileyen "Kaside" ile Bilgesu Erenus varıyor1980'e.

Ülkede askeri darbe oluyor. 12 Eylül rejimi on binlerce insanı zindanlara dolduruyor. Onlarca genç işkence edilerek, 49 kişi de idam edilerek öldürülüyor. Güneydoğuda Diyarbakır zindanı dramı yaşanıyor.

Bilgesu Erenus, yazar Aziz Nesin ile Yalçın Küçük öncülüğünde başlatılan "Aydınlar Bildirisi"ne imzasını koymakla yetinmiyor, bildiriyi Çankaya'ya götüren altı kişilik heyette de görev alıyor... Bunun bedeli yargılanmak oluyor. O da çıkıp mahkemede eylemini sonuna dek savunuyor. Süreçte yargılanmalar art arda sıralanıyor. Mapus bile yatıyor Erenus düşünceleri ve eylemliliği yüzünden...

Kendisine yönelen her baskıyı büyük bir cesaretle göğüslüyor Erenus. "Kelaynaklar" oyununa soruşturma açıldığında oyuncu Esin Afşar ile birlikte sıkıyönetim komutanlarına karşı oyununu savunuyor ve asla geri adım atmıyor.

12 EYLÜL'DE MCCARTHY OYUNU

12 Eylül'ün karanlık günlerinde Erenus, baskılara karşı dik durmuş aydınların, sanatçıların yaşam öykülerini araştırıyor.

O günlerde karşısına yazar Lillian Hellman'ın anıları çıkıyor. Onun ve ABD'de McCarthy döneminde Amerika karşıtı olmakla suçlanan aydınların özgürlük mücadelesi uğruna yaşadıkları acılarla karşılaşıyor. Bu okumalar ona "Güneyli Bayan" oyununu yazdırıyor. Oyunun finalindeki ıslıklar izleyicinin kulağında bir isyan çığlığı gibi patlıyor.

80'lerin ortasına doğru Erenus, ulusal kurtuluş savaşının tartışmalı isimlerinden birini, Halide Edip Adıvar'ı ele alıyor. Onun yaşam serüvenindeki haklı-haksız her yanı irdeleyen "Halide" oyununu yazıyor. Oyunda Halide rolünü Gülriz Sururi canlandırıyor. Ancak her ikisi de bu projeden çok mutlu olmuyorlar.

90'lı yıllarda Erenus'un oyun serüveninde daha çok biyografik çalışmalar var. Şair Nâzım Hikmet'i konu alan "Dokumacılar", yazar Virginia Woolf'u anlatan "Kırmızı Kara Ağaç" oyunları onu sonuç olarak mutlu eden çalışmalar oluyor...

Bilgesu Erenus yazdığı büyük oyunların yanısıra bir dolu da kısa oyun kaleme alıyor.

Şair Ümit İlter'in dizelerinden yola çıkan "Tarih Böyledir", Bursa'da genç yazar adaylarıyla yaptığı atölyede ürettiği "Ekran Koruyucu", ölüm orucu eyleminde yaşamını yitiren iki genç kızı anlattığı "Onuncu Köyün Fidanları", ülkede dönen karanlık dolaplara dikkati çeken " Çakıltaşı" ve çocuklar için kaleme aldığı "Kuğuş Diğilli, "Anya Manya Kumpanya", "Birbirine Eş Beş Kardeş" onun oyun dağarcığının çok özel parçalarını oluşturuyor.

F TİPİ: "HEPİMİZ TECRİTTEYİZ"

Erenus'un oyunları içinde çok özel yerleri olan bazı yapıtları var. Bunlardan biri 80'li yılların sonlarına doğru ODTÜ Oyuncuları'nın sergilediği "555K". Yönetmen Yücel Çelikler, Bayar- Menderes diktatörlüğünden 70'lere bir ailenin çeşitli tarihsel dönemlerde yaşadığı acıları konu alan oyunu çok değişik bir reji ile sahneliyor. İstanbul'da Boğaziçi Üniversitesi "Amatör Tiyatro Günleri"nde "555K"oyunu perde açarken salonda bir bölüm seyirci koltuklarda, geri kalanı yerlerde oyunu izliyordu. Erenus ise oyunun her sahnesinde gözyaşlarını tutamıyordu.

"Hepimiz Tecritteyiz" projesi ise tiyatro tarihinde ayrı bir yere konacak denemelerden biri oldu.

Nisan 2006'da "Avukatlar Günü"nde Avukat Behiç Aşçı, müvekkillerine F tipi cezaevlerinde tecrit uygulandığı gerekçesiyle ölüm orucuna başladı. Ülkenin önde gelen onurlu aydın ve sanatçıları da bu eyleme destek verdi. Erenus da destek veren sanatçılar içinde yer almaktaydı.

Destek komitesinde yer alanlar Erenus'tan tecride karşı bir oyun ka-

Bilgesu Erenus, yazar Aziz Nesin ile Yalçın Küçük öncülüğünde başlatılan "Aydınlar Bildirisi"ne imzasını koymakla yetinmiyor, bildiriyi Çankaya'ya götüren altı kişilik heyette de görev alıyor... Bunun bedeli yargılanmak oluyor. O da çıkıp mahkemede eylemini sonuna dek savunuyor.

leme almasını istediler. Onun ise kafasında bambaşka bir plan vardı.

Genç oyuncuları evine davet ederek bir toplantı düzenledi. Onlara "Hepimiz Tecritteyiz" projesi ile ilgili düşlerini anlattı.

Oyun bir basın toplantısıyla başlıyordu. Sahnede ise plastik sandalyelerden oluşan bir F tipi cezaevi vardı. Her sandalye bir hücreydi.

Erenus, toplantıya katılanlara bir çağrı yaparak hep birlikte bir F tipi cezaevi deneyimi yaşamayı önerdi.

Katılımcılar sandalyelere geçerken üzerlerine birer gömlek giydiriliyordu. Artık bir kimlikleri yoktu. Herkesin adı F tipi cezaevlerinde olduğu gibi gömlekteki numaradan ibaretti.

Oyunda siyah elbiseli bir başgardiyan ve onun emrindeki kara elbiseli gardiyanlar, F tipi cezaevinde olup biten her şeyi katılımcılara yaşatmaya çalışıyorlardı.

İzleyiciler ise olup biteni büyük bir ekrandan izliyordu.

Önceleri bir oyun gibi başlayan etkinlik giderek katılımcıların üzerinde yükselen baskı ve eziyetle bir kâbusa dönüşüyordu. Bir süre sonra katılımcı ayrılmak istese bile bu kaotik ortamdan çıkamıyordu. Kimi gösterimlerde ciddi kavgalara dönüşen anlar yaşanıyordu.

O günlerde hayatta olan Mihri Belli, Beklan Algan gibi aydınlar bu deneysel oyunu dehşet içinde kalarak izlediler.

Basın bu deneyi yazıp çizdikçe F tipi cezaevlerinin bir "otel rahatlığı"nda olmadığı ve nasıl bir cehennem olduğu kamuoyu önünde teşhir oluyordu.

İNSAN AKLINI KORUYAN TİYATRO

"Acılar Şenliği", "Samur Kürk", "İnsan Aklını Koruma Enstitüsü, "Aydınlık Zindan", "Havuç ve Sopa", Erenus'un ikibinli yıllarda kaleme aldığı olgunluk dönemi oyunları oldular.

Tek kişilik oyun yazmaktan çok tat almayan Erenus yazar Tevfik Fikret'i konu alan bir oyun kaleme aldı. Müşfik Kenter'in oynamasını düşlediği bu proje ne yazık ki sahne ile buluşamadı.

Erenus'un 1990'da yazdığı, emperyalizmin dünyada kimi ülkeleri nasıl çöplüğü haline getirdiğini sergileyen "Arka Bahçe" ise önce İzmir'de, 2013'de ise İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda başarıyla sahnelendi. Bu oyun Erenus'un yüreğinde başka bir yer edindi.

Son yıllarda kaleme aldığı oyunları ise biri 2013 Gezi olaylarını konu alan "Bukalemun", diğeri ise mülkiyet adalet ilişkilerini tartışan "Themis ile Lombroso".

Önümüzdeki sezon perde açması beklenen son çalışması ise yazar Fatma Nudiye Yalçı'nın bir zamanlar kaleme aldığı ve kaybolduğu sanılan "Yaftalı Tabut" oyunu. Erenus rastlantıyla bulduğu bu kenara atılmış oyunu bir kadın yazara sahip çıkmak adına yeniden düzenledi ve İstanbul Şehir Tiyatrosu'na sahnelenmesi için verdi. Oyun önümüzdeki dönem "Kadın Yazarlar" projesi kapsamında sahnede izleyicisine kavuşacak.

Bilgesu Erenus'un oyun dağarcığı ülkemizde bir başka tarihi anlatıyor. Her gün gerek iktidar gerekse medya tarafından çarpıtılan gerçekler ve uydurulan yalanlara karşı her oyun metni işin iç yüzüne bir ışık yakıyor. Bir ülke Bilgesu Erenus gibi yazarlara sahipse şanslıdır. Çünkü onlar soluk aldıkça yalanın, aldatmanın, kandırmanın beli bir yerinden mutlaka kırılıyor.

Mehmet Ali & Akşamsefası

KADİM YOLCU

■ MEHMET BARIŞ

Ben denizi güzellerken
sen tuzu söylüyordun
Dilçem benim, söz yalvacım
Aydınım!

Ateşi harlandırdım, gülü budadım
Su yürüsün diye asmanın dallarına
üç kez düşürdüm cemreyi suya
Islık kuşum, anadilim, buğdayım!

Kötü huylu bir dokuyu oyup çıkarırken
çekici istiyordun ya benden, bizim çekici
Dil sürgünüm, anne sütüm, mazlumum
Ben seni o mevsim geçişinden...

İsyanın deltasında denize dökülürken
dizleri kanayan o gümrah ırmak
yalnız seni ünleyeceğim şiirin kızıl ağzından
Çalışkanım, diyeceğim. Kadim yolcum, emekçim!

Kızıl kuşum, otuz kuşum, Zümrüdüanka'm
işte mürekkebim işte divitim
Direnen sınıfın cönk defterine
söyle, nasıl yazayım şimdi ben seni?

KALİMERA

Seninle aynı iklimdeyiz
aynı lüleden akıyor suyumuz
Aynı camdan bakıyoruz hayata
ve aynı kitaptan öğreniyoruz

Sen çiftlikler görüyorsun düşünde
fabrikalar, tarlalar, biçerdöverler...
Ben bozkırda ilerleyen
cevher yüklü trenler

Aynı özlem aynı şiir aynı imge...
Söz gelimi, mazlumdur menekşe
zakkum inat, gelincik örgütlenme...
Karanfil devrim demektir bizim de dilimizde

Aynı kökten beslenen iki defne dalıyız biz
Varsın dursun oracıkta aramızdaki deniz
Ben Ritsos'tan okuyorum Eleni Sofi
sen Nâzım'dan oku yoldaşlığın abecesini

OMUZ VER

Bir düğmeni daha çöz
Eylül dolsun göğsüne
Sıkı bas toprağına
şiirinin izi kalsın

Islığını akort et
Gülcan'ın şarkısına
Unutma! Çağıracağız seni
Ekim'in türküsüne hazırla gövdeni

Mehmet Ali & Akşamsefası

Güle Güle Godot

■ HASİP AKGÜL

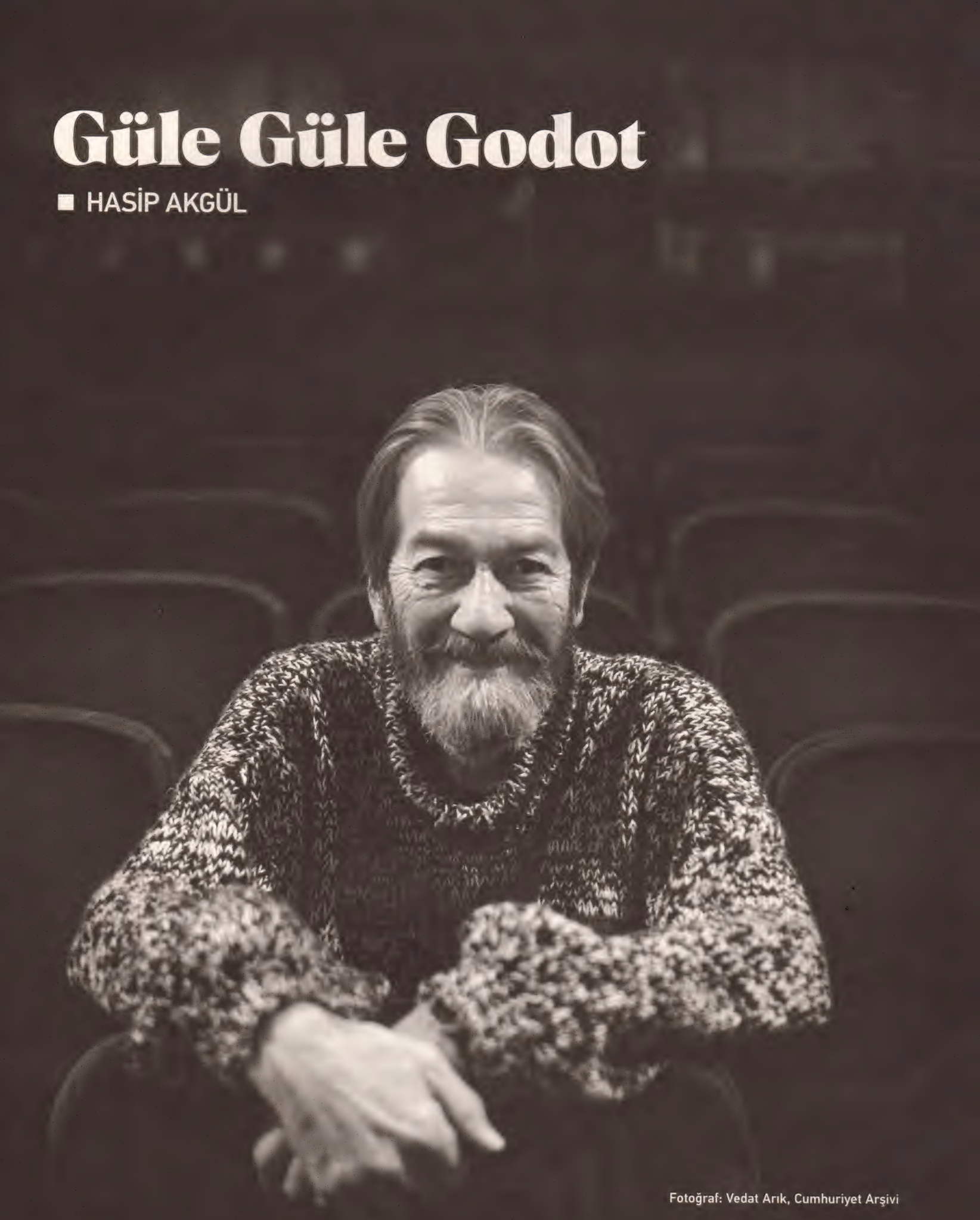

Fotoğraf: Vedat Arık, Cumhuriyet Arşivi

Anlamadan değişim olamayacağını bilen filozof bir mizahçıdır Ferhan Şensoy. İstanbul yıldızını kırpıp kırpıp satmak yalnızca Özal döneminde başlayan Arap şeyhlerine arazi satmanın eleştirisi şekliyle basit bir eleştiri olurdu, İstanbul'u en kötü yerlerinden bin bir çileyle boğuşan göçmenlere, sürgünlere, gariplere satmak, sonra onları ucuz iş gücüyle şehrin en pis işlerine sokmak bu düzenin sürdürülebilirliği sağladığı en büyük numarasıdır.

Şimdi cenaze kortejindeyiz mizahımızın belki Aziz Nesin'le birlikte en büyük ustası olan Ferhan Şensoy'un ardından yürüyoruz.

Yürürken her Allahın günü magazin ekran ve basınında gördüğümüz, kendilerine "showman" adı verilen, beyaz ve sevimli oldukları, çok güzel hareketler yaptıkları ileri sürülen bir grup mizah sanatçısına bakıyoruz ve sonra ölümüyle toplumun bütün kesimlerinde derin bir kayıp duygusu yaşatan ustanın peşinde yürüyüşümüzü sürdürüyoruz.

Bunların tamamında Ferhan Şensoy etkisi açıklıkla görülür. Hatta bir kısmının onun "Nöbetçi Tiyatro"sundan çıktığı bilinir. Ama yaptıkları işin özünün birbirinin tersi olacak kadar farklı oluşunu nasıl açıklamalıyız.

Vakur yürüyüşümüzü bir yandan sürdürelim ama yapmacık bir "ölüm karşısında saygı duruşundan" çıkaralım. Gerçekçi sorular soralım yürürken. Belki bu tavır daha büyük bir saygıyı üretecektir. Şu an "Ses Tiyatrosu" önündeyken şu soruyu soralım örneğin: Beyoğlu'nda ve İstanbul'da ve dolayısıyla Türkiye'de en eski yaşayan tiyatro binasını bu hale getirmek için "Ferhangi Şeyler" oyunuyla kaç yüz turne yapmıştır?

Sonra kara gözlüklerinin ardında tanınmak istemiyormuş gibi yapan "süper komik" sanatçılarımıza tekrar dönelim. Hangisinin araba koleksiyonu daha kalabalıktır? Ya da hangisinin ayrıldığı manken eşi daha büyük nafaka almaktadır? Ya da hangisinin reklam şirketi film şirketinden daha büyüktür?

Ama haksızlık da yapmayalım, hızlı zenginleşme yaşamak ve artık egemen sınıfların yanında olmak bir komik için gerçekten de çok komik değil midir?

Galatasaray'ın önünde duruyor kortej. Ferhan Şensoy'un birçok öyküsünün mekânı, okul yıllarının geçtiği yer. Buradan mezun çok ünlü arkadaşı var cenazeye katılmış olan. İşte bir tanesini hemen tanıyoruz okuldaki ismiyle "Ayı Engin." İnsanın gençliği neyse yetişkinliği de o, tanımamak mümkün değil. Evet, havuzlu güneşli, pipetli kokteylli, Sabah gazetesinin ünlü köşe yazarı! O da mizah yazmaya çalışmıştır ama iktidara yakın bir yerde bu nadide bitkinin yeşermeyeceğini bilememiştir. Sonunda köşe yazarı denilen ne idüğü belirsiz bir yazı türüne sarılmıştır. Köylüler tarlanın ekin ekilmeyen ucunda bir yerinde hacet giderirler ve burada beliren koyu yeşil-kahverengi tonlara sahip tohumsuz-çiçeksiz-yosunsu bitkiye orostopol derlermiş. Köylük bir yerde Engin'in mahlası orostopol de olabilirmiş. Ferhan Şensoy yanından geçerken onun duyabileceği şekilde kendi vurgusuyla fısıldıyor ona: "Orostopollerden bir demet mi getirdin, En-gin!"

MİZAHI CİDDİYETLE YAPMAK

Mizahı telden balon köpükleri üflemek, yalnızca belden aşağı imalar, düğün-dernek tarzı kaba saba kalabalık yardakçılığı olarak değerlendirenler ustanın ardında yürürken insanlığın insan kalmak ve gelişmek konusunda en önemli buluşunu heba ettiklerini bir anlığına da olsa içlerinden geçiriyorlar mıdır? Kortej çok kalabalık, ne kadar çok seveni varmış. Bilirdik de, yani bu kadar çok olduğunu... "Bu yolun bedelleri ağır ama cenaze törenin hayvan gibi yakışıklı oluyor, olm Os-man." Arada bir kendi aralarında gülüşmelerinden çok da derin iç hesaplaşmalara girmediklerini anlayabiliyoruz.

"Mizahımızın Aziz Nesin'le birlikte en büyük yazarı" demek sıradan bir övgü değil gerçekçi bir değerlendirmedir. Çünkü ikisi de mizahı ciddiyetle yapmışlardır. Neredeyse asık suratlı ve günlük ilişkilerinde ödünsüzdürler (Bir tiyatro öğrencisiyken oyundan sonra görüşmek istediğimde bunu gözlemleme şansım olmuştu). Ve bir hayat boyu ezilenlerden yana olmuşlardır. Büyük bir kitleyi okur ve izleyici yapmışlardır. Mizahın, acı-

Mehmet Ali & Akşamsefası

sı olanlar ve ezilenler için olması gerektiğini, orada çiçek açabileceğini ve orada işe yarayabileceğini anlamışlar ve kendilerini ciddiyetle buna vakfetmişlerdir. Bunun bir bedeli olduğunu görmüşler, bilinçle bu bedeli ödemeye razı olmuşlardır. Acıları gülmeceye, gülmeceyi karşı bir saldırıya dönüştürebilmişlerdir.

Aziz Nesin'in özünde bir ekonomi-politik dersi niteliği taşıyan "Büyük Grev" öyküsü mizahın çarpık olanı ters yüz edişine güzel bir örnektir. Ekonomi-politiğin değme teorisyenlerinin kitaplar dolusu istatistik ve tabloyla anlatamayacağı bir boyutunun komik bir öyküyle kafamızda şimşekler çaktırmasıdır. Ferhan Şensoy'un ucuz market zincirlerinin henüz olmadığı bir dönemde ortaya çıkan tek tük marketten yola çıkarak büyük bir dönüşümü sezip soyutladığı "Kahraman Bakkal Süpermarkete Karşı" oyunu, benzer şekilde Türkiye'nin sınıfsal yapısındaki sosyolojiyi açıklıkla ortaya koyan bir mizah şaheseridir.

PİYASAYA SÜRÜLEN İSTANBUL'UN TİYATROSU

Benzer şekilde "İstanbul'u Satıyorum" oyunu da düzenin kendi döngüsünü ürettiği çok önemli bir yeri keşfeder. Bugün olduğu gibi dün de herkes İstanbul'a nostaljiyle, temcit pilavı, Topkapı, sultan sefahati, harem hoşafı ile yaklaşırken; O, kentsel dönüşümle, kurulan tenekeli mahallelerle, önce tapu verilip sonra yıkılan gecekondularla, her şeye karşın orada tutunup ikinci üçüncü katların betonarme filizlerini çıkan sınıf atlamış yoksulların tutuculuğu ve muhafazakâr destekçiliğine kafa yormuş düzenin döngüsünü anlamaya ve anlatmaya çalışmıştır. Anlamadan değişim olamayacağını bilen filozof bir mizahçıdır Ferhan Şensoy. İstanbul yıldızını kırpıp kırpıp satmak yalnızca Özal döneminde başlayan Arap şeyhlerine arazi satmanın eleştirisi şekliyle basit bir eleştiri olurdu, İstanbul'u en kötü yerlerinden bin bir çileyle boğuşan göçmenlere, sürgünlere, garip-lere satmak, sonra onları ucuz iş gücüyle şehrin en pis işlerine sokmak bu düzenin sürdürülebilirliği sağladığı en büyük numarasıdır. Oyunun ismi bile bugün düzenin nasıl sürdüğünü anlamamıza yeterlidir.

Yürüyoruz... Mizah budur ey kara gözlüklü meşhur komikler. Kortej halkınca sevilmiş yazarlara özgü dalga dalga büyüyor.

Beyoğlu'nda kocaman banka yayınevlerinin önünden geçiyoruz. Başlarda kitaplarının yayınlanması konusunda çok naz yapanlarla uğraşmak, enerjisini bunlara harcamak istemedi Ferhan Şensoy. "Ortaoyuncular Yayınevini" kurdu, kitaplarını -birkaç istisna dışında- buradan çıkardı. Kendi değerinin ne olduğu konusunda hiçbir zaman şüpheye düşmedi. Haldun Taner Devekuşu Kabere için neyse kendisinin Ortaoyuncular için o olduğunun bilincinde oldu. Şimdi varislerinin peşinde koşan kaç yayınevi vardır bilemiyorum. Bu arada Aziz Nesin, Haldun Taner benzetmelerini bırakayım, zira duysa hazretin tabutu aralayıp "Ben kim-

TİTATRO ÖĞRENCİSİNE FERHAN ŞENSOY JESTİ

İstanbul'a gider onun oyununu izler ucuz bir otelde bir gece kalır geri dönerdim. Bunlardan birinde, Küçük Sahne'de (kış gecesi fuayesinde şömine, duvarlarında Muhsin Ertuğrul oyunlarının afişleri) İçinden Tramvay Geçen Şarkı oyunu olsa gerek, oyun sonunda herkes gittiği halde beklemeyi sürdürdüm. Görevli biri genç birine davranılması gerektiği gibi anlayışla yaklaştı: "Görüşmek istiyorsunuz herhalde, haber vereyim." Kafamdan ne diyeceğimi gözden geçirerek bekledim. Aslında diyecek bir şeyim yoktu. Oyunları ezberimizdeydi. Seviyorduk işte. Onu görmekten çok onun beni görmesini ve varlığımdan haberdar olmasını istiyordum aslında. Sonunda "gelsin" dedi üstat. Makyajını silerken "Evet buyrun!" dedi. Tutuklaştım, ne diyeceğimi bilemedim "İzmir'den geliyorum, sizi izlemek için geldim" dedim. "Eee?" dedi Ferhan Şensoy, yapmacık diyaloglara izin vermeyen her zamanki katı gerçekçiliğiyle. Biraz bozuldum ama kendimi toplayarak hafife alınacak bir genç olmadığımı göstermek istedim. "Eee'si hiç, ben de bir tiyatro öğrencisiyim, Özdemir Nutku'nun öğrencisiyim. Sizin hiç bir oyununuzu kaçırmıyorum." dedim. Kendime güvenim gelmişken tam burada kestim. "Size başarılar dilerim, hepsi bu kadar, umarım ileride yine görüşürüz." Biraz sitem de vardı sözlerimde kendimce. Neyse ki gülümseyerek kalkıp elimi sıkmıştı bu sözlerimin üstüne. Bu olağanüstü ama seyircisine hiç yüz vermeyen adamdan karışık duygularla ayrılmıştım. Ondan sonra onun tüm oyunları gibi tüm kitaplarını da aynı tutku ve beğeniyle okudum. Sezgilerim sevgimi kaybetmemek için onu hep uzaktan izlememi söyledi. Şu an ona sarılmak ve ağlamak istiyorum. Hoşçakal Ferhan Şensoy. Eskiden yalnız genç ve tutkulu tiyatro öğrencilerinin yaşamında bir yerin vardı, şimdi tüm Türkiye insanın gönlünde ve bilincinde "DNA'lardan bir demetsin"...

selere benzemem, herkesin elindeki kendine!" demesi muhtemel. Elimizle yapışıp altına girdiğimiz söylemesi ayıp iki metreye seksen santimlik bir tabut, pardon yani!

Bıraksanız Zincirlikuyu'ya kadar yürüyecek kalabalıklar. "Halim yok oraya kadar dingildeyemem, ben cenaze aracına otostop yapıyorum."

İsteği üzerine hazreti cenaze aracıyla motorize ediyoruz. Yetişmek istediği dostları var sanki! Ferhan Şensoy gibi çok yazan azdır ama onun kadar okuyan yazar daha da azdır. Kitapları içine girerek okuyan, onlarla ruh köprüleri kuran, onları gözaltlarında torba torba taşıyan bir yazar olduğunu bilmek için kitaplarını okumuş olmak yeterlidir. Gerçekten hiç ayrılmadığı, içinde birlikte yaşadığı son derece belirgin birkaç yazar vardır ki kortejde onların isimlerini de anmalıyız: Boris Vian, Karl Valentin, Berthold Brecht, Haldun Taner onun can dostlarıdır. Onları göremeyeceğini bilecek kadar hınzır bir materyalist, iflah olmaz bir kâfir de olsa her insanda bir öte dünya hayali vardır. "Mazur görün İngilizce Bilmeden Hepinizi I Love You, Arapça bilmeden bana el Fatiha!"

HALKIN ACISINA ORTAK OLAN MİZAH

Ferhan Şensoy kendi özgün dilini yaratırken doğal olarak birçok yazarı hatmetmiş bir "Hacı Kömünisttir." Onun dilinin içinde biraz Salah Birsel baharatı da vardır: "Krallar erkleri, erk koltuklarını severler. Ama bir sanatçı gibi severler. Bir musikici kemanını nasıl severse onlar da onu öyle severler. Ondan sesler, uyumlar çıkarmak isterler. Yalnız, bu seslerin, zindan çığlıkları, zincir şıkırtıları olması gereklidir. İyi düzenlenmiş bir zindan örgütü kurmadan, devlet var olamaz. Bu da bizi şu noktaya getirir ki, kral olmanın, padişah olmanın da bir sanatı vardır. Ve de bu sanat, hiç mi hiç, halkın yararına değildir." (S. Birsel, Paf ve Puf, Sel Yay., s.92)

Mizahın şahaneleri olduğunu ve onun halktan yana olduğunu Ferhan Şensoy gibi temiz yaşamış, acısına ortak olmuş sanatçılardan biliyoruz.

"Kazancı Yokuşu"nda olaylar 1 Mayıs 1977 katliamı sırasında geçer. Orada küfürbaz bir karakter vardır, her şeye küfredip dururken, sonunda kör bir kurşun gelip onu da vurur. Karakterimizin son sözleri artık komik olduğu kadar içimizi yakan bir şiirdir: "Vurulduk amına koyayım..."

Ancak Ferhan Şensoy'un güzel yaşanmış hayatından mizahın sanatların en keskini olduğu ve onun bir gün şahları da vurduğunu biliyoruz.

"Zincirlikuyu'da ne çok tanıdık varmış lan!"

Onun ihtişamlı aktör bedenini 1 Mayıs 1977'de vurulmuş öykü kahramanının yanına yatırıyoruz. Öykü kahramanı çok sevinçli:

" Hadi artık uzatmayın da gömün ustamı... gömün azrailine koyayım!"

Mehmet Ali & Akşamsefası

SİLİVRİ'NİN GÖĞÜNDE DOLANIP ZAYTUNG KÖŞELERİNDE BATMAYAN BİR YILDIZ'DI!

■ HAYDAR ALİ ALBAYRAK

Turgay Yıldız'ın ölümü başta sol kamuoyu olmak üzere geniş bir kesimde üzüntü yarattı. Örgütlü politik öznelerden örgütsüz vatandaşlara değin bir burukluğa karşılık geldi bu zamansız kayıp ve ilginçtir, normal şartlarda Avrasya TV'deki programına denk gelse "ırkçı" değerlendirmesi yapıp yok sayacak kimi siyasi çevreler dahi bir biçimde paylaştılar acıyı.

Son yıllarda sosyal medyada yayınladığı videolar ilgiyle izlenen komedyen *Turgay Yıldız* hayatını kaybetti. Genç denecek bir yaşta henüz elli altısında kalp rahatsızlığından yitirdiğimiz Yıldız'ın komedisini anmak istiyorum bu yazıda. Onu, anlamaya çalışarak ve göçüp gidişinin ardından hangi boşluğu doldurduğu üzerine akıl yorarak uğurlamak istiyorum. Yıldız'ın ölümü başta sol kamuoyu olmak üzere geniş bir kesimde üzüntü yarattı. Örgütlü politik öznelerden örgütsüz vatandaşlara değin bir burukluğa karşılık geldi bu zamansız kayıp ve ilginçtir, normal şartlarda Avrasya TV'deki programına denk gelse "ırkçı" değerlendirmesi yapıp yok sayacak kimi siyasi çevreler dahi bir biçimde paylaştılar acıyı. Peki, Yıldız'ı son yıllarındaki çıkışlarıyla hatırlatan mizahı nasıl bir etki alanına sahipti ki muhalif cenahı birleştirebildi?

RENKLİ POSTALLAR VE GRİ SPOR AYAKKABILAR ALTINDA EZİLEN POLİTİK MİZAH

Her şeyden önce bir "açlık" dikkat çekiyor. Politik mizaha duyulan açlık... Slogan atmayan fakat sözünü de esirgemeyen bir mizaha açız. Yıldız ise sanat yaşamını politik mizaha adamış, o yolu seçip baştan sona

Mehmet Ali & Akşamsefası

o yolda yürümüş bir komedyen... 90'lardan itibaren çeşitli kanallarda kendine has üslubuyla gündemi yorumlarken hem kendi çizgisini koruyor hem bir geleneğin sürmesine katkı koyuyordu diyebiliriz. Görüşlerini, eleştirel mizaha yaklaşımını benimser benimsemezsiniz veya tarzı size hitap etmeyebilir ancak güldürü malzemesi ve söylemi bakımından cesur bir noktada durduğu, daha doğrusu tok bir duruş sergilediği es geçilemez. Görünür politik mizahı, ülkede uzun süre "günden güne yalnızlaşan" *Levent Kırca* ve ekibi temsil etti, biliyoruz. Hatta 2000'lerde değişen mizah anlayışının Kırca'yı marjinal kıldığı ve gündemden düşürdüğü de malum. Oysa meseleye böyle yaklaşırsak eksik değerlendireceğimizi düşünüyorum çünkü Kırca'yı görünürlüğün dışına iten, genç kuşaklarla iletişimini kesen esas unsur, salt aşırı bir üslubu benimsemesi veya çizgisini yenileyememesi değil, politik mizah geleneğinin on yıllardır renkli çizmelerle ezilmek istenmesi...

"Renkli" benzetmemi açayım. Bu tür mizahın, televizyonlar için kabaca ifade edersek güncel eleştirel mizahın 12 Eylül sonrasında, ***Olacak O Kadar*** ile birlikte 80'lerin ikinci yarısında öne çıkmasından kaynaklı, zorbalığa karşı popülist argümanlarda ısrar ederek diğer deyişle kitleye oynayarak bağışıklık kazandığının anlaşılması, darbe ikliminden kontrolsüz bir liberalleşmeye geçen siyaseti de başkaca yöntemlere itti. Bu yönelime şöyle bir örnek verebiliriz. *İrfan Tözüm*'ün yönetip senaryosunu *Bilgesu Erenus*'un yazdığı ***İkili Oyunlar***, 70'ler ve 80'lerin toplumsal ortamını kıyaslar. Filmde 60'ların coşkulu, 70'lerin beklentili ve çalkantılı aydını 80'lerde yenilgiyi kabullenmiş, değişen koşulları benimsemiştir; kıyas ise daha ziyade harala gürele ortasında yetişen çocukları üzerinden gerçekleşir. Filmdeki Nur-Erol çifti boşanmış, oğulları Ozan büyüyüp üniversite (turizm işletme) kazanmıştır. Filmin ana mekân ve zamanlarından olan barda/bar bölümünde Ozan'ı ve akademisyen babanın genç asistanı Gonca'yı görürüz. Flörtleşirler. Genç kadın ilerleyen saatlerde müzik ve alkolün etkisiyle kendinden geçer yahut "kendini bulur" ve bir postal ile bir spor ayakkabıyı birbirine bağlayıp teklerden yeni bir çift meydana getirir. Genç kuşağın apolitizme direnci ve teslimiyetinin, bir bakıma o amansız çelişkisinin yanı sıra egemenlerin havuç-sopa sentezini de vurgulayan bu metafor 80'lerin siyasi atmosferini özetler niteliktedir.

> Turgay Yıldız ise bir anlamda Kırca'nın eksiklerini gidermiş, başka bir deyişle fazlalıklarını atmış olarak çıktı karşımıza. Politik mizahtan, yergi geleneğinden geliyordu, 90'larda Flash TV'de Bahadır Tokmak ile birlikte güncel haber yorumladığı Sabah Kahvesi, Nargile Kahvesi, Akşam Tıraşı gibi çeşitli programlar hazırlayıp sunmuştu.

Darbe sonrası yönetim ilk elden solu ve örgütlülüğü ezerken ikinci hamleyi piyasacı bir ortam yaratarak yapar ve bu kez "değişen dünya" illüzyonunu gösteri dünyasına uyarlayıp "halka inen mizah" pohpohuyla, pespayeliğiyle revize eder, renklendirir. Üstelik bu renkler aynı palette yer alsa hatta yer yer aynı tuvalde buluşsalar bile bir özgünlük ifade etmekten ziyade aldatıcı bir farklılık içermektedir. Örneğin bugün baktığımızda *Cem Yılmaz* ile *Şahan Gökbakar*'ın ayrı görünmelerine karşın aynı amaca, mizahı siyasetten arındırma yüce amacına hizmet ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Burada Recep İvedik vb. tiplemeleri sömürerek servet kazanan Gökbakar'ın dahi niyetinden bağımsız bir program söz konusu... Teşvik edilen güldürü insanı silikleştirir nitelikte olunca her komedyen kendi meşrebince bir fırça sallıyor! Kabahat o fırçayı sallayanda mı yoksa o fırçadan başka fırça satmayan nalburda mı, tartışılır elbette!

YILDIZ'IN GERİLLA MİZAHI YA DA BİR BIYIK BİR TESPİH İLE GÜNDEMİN SICAK ÇAĞRISINA CEVAP VERMEK

Kabahat kimde olursa olsun 12 Eylül'ün tonton ressamının (!) başaramadığını bugün artık renkli komedyenlerin büyük ölçüde başardığı görülüyor ve politik mizah gri pos-

talın değilse bile sulu zırtlak güldürünün gölgesinde boyun büküyor. Bundandır diyebiliriz ki Levent Kırca'yı Levent Kırca olarak ele almak, Levent Kırcalık haline tepki vermek esası kaçırmamıza yol açacaktır. Zira Kırca politik mizahın, artık giderek basitleşen ama özünü sürdüren bir mizahın temsilcisi, kendi ordusunun eriydi; piyasaya iş yapmasına, tüm o "itici" görüntüsüne karşın... Turgay Yıldız ise bir anlamda Kırca'nın eksiklerini gidermiş, başka bir deyişle fazlalıklarını atmış olarak çıktı karşımıza. Politik mizahtan, yergi geleneğinden geliyordu, 90'larda Flash TV'de *Bahadır Tokmak* ile birlikte güncel haber yorumladığı ***Sabah Kahvesi***, ***Nargile Kahvesi***, ***Akşam Tıraşı*** gibi çeşitli programlar hazırlayıp sunmuştu. Yine 2000'lerde ART'ye geçerek iyiden iyiye ulusalcı bir söylem benimsedi ve programının adı ***Türk Kahvesi*** oldu. Geniş kitlelerce yeniden tanınması, Kırca'nın popülerden marjinale yolculuğunun aksine kıyıda köşeden göz önüne geçtiği bir sosyal medya serüvenine denk düşüyor. Yıldız'ı çoğumuz tekrarlanan İstanbul yerel seçimiyle tanıdık. Seçimi hukuk dışı yollarla tekrarlatan AKP iktidarı bu süreçte seçim işlerinden sorumlu vekilleri *Ali İhsan Yavuz* ile tahammülleri zorluyordu. Toplumsal tepkinin yükselip siyasetin gündeme taşındığı bu dönemde Yıldız'ın, yalanı arşa çıkaran Ali İhsan Yavuz'u taklit ettiği video hayli ilgi gördü. Devamı gecikmedi ve Yıldız siyasi gündemi tiye alan taklit videolarıyla müthiş bir enerji açığa çıkardı. Bir anlamda *Sefer Selvi*'nin günlük gazetede (Evrensel) yaptığını yahut mizah dergilerinin binbir güçlükle yaşatmaya çalıştığı güncel olaylara refleks verme yaklaşımını sosyal medyaya taşıdı. Böylece

cepheyi genişleten, bir tür etkileşim rüzgârına erişen Yıldız giderek her konuya değinmeye başladı. Cemaat yurtlarında çocuk tacizinden tutun pandemi yasaklarına, toplumun rahatsız olduğu her şeyi bir biçimde gündemine aldı. Tarihi esere takılan PVC kapıdan "pudra şekeri" vakasına, müsilaja, hemen her konuya dair söyleyecek sözü vardı. Bunda şüphesiz güncel olayları değerlendirdiği televizyon deneyiminin, haberciliğinin payını atlayamayız fakat Yıldız'ın bu kez tek başına ve son derece yaratıcı taklitlerle ilerlemesi, geçmiş performansını geliştirdiğini, üslubunu olgunlaştırdığını da ortaya koyuyordu. Bir gerilla gibi hazırlanıp gündeme uyum sağlıyor ve oyununu sunuyordu Yıldız. Yüzüne bir badem bıyık çiziyor, gerektiğinde başına bir takke geçirip eline tespih alıyor yahut çürümüş bürokratları komik kravatıyla canlandırıyordu. Sahne hazırlığı bu denli sade, buna karşılık tepkisi bu denli hızlı ve güçlü olan komedyen zamanla yorumu merak edilen, görüşüne başvurulan bir noktaya yükseldi.

ÇARESİZLİĞE BATMADAN, SİLİVRİ'NİN HAVA DURUMUNA BAKMADAN

Turgay Yıldız'ın seslendiği alan boştu. Siyaset mizahtan kovulmuş, korku iklimi sanatçılar üzerinde tarifsiz bir baskı kurmuştu. Özellikle göz önünde olanlar için işini, düzenini kaybetmek, karalama kampanyasına kurban gitmek, hatta "yeterince" ileri giderse tutuklanmak işten bile değildi. *Metin Akpınar*, *Müjdat Gezen* gibi duayenlerin yaka paça adliye koridorlarına götürüldüğü koşullarda kimsenin gözünün yaşına yahut kara gözüne kara kaşına bakılmazdı. Dolayısıyla Yıldız göz önünde olmasına rağmen cesaretle söyledi sözünü, sırf buna kalsa sevdik onu. Çaresizlik öneren Zaytung mizahını ve "Silivri soğuktur" aymazlığını reddedip ölçülü bir politik dil benimsediği için... Yıldız'ı zülfüyâre dokunan, dokunmaya çalışan popüler mizahçılar arasında ayrı bir yere yazabiliyoruz. Seyrek de olsa eleştirel skeçler sahneleyen ***Güldür Güldür Show***'un basitliğini ve Levent Kırca'nın abartılı oyununu geride bırakan, buna karşın sosyal medyanın etkisiyle geniş kitlelere ulaşıp ortalamaya seslenebileceği bir damar da yakalayan sanatçı son yıllardaki arayışa ilaç gibi gelmişti. Adeta nefes alıp veren taklitleriyle günümüz atmosferini çok yönlü işlerken yeri kolay doldurulacak bir iş yapmıyordu. Şimdi tam da bu yüzden yas tutmanın değil, mizahın göğüne bakıp yeni yıldızlar aramanın zamanıdır! Mizahın zehirli Zaytung'una kalmamak, korkunun Silivri'sinde yatmamak için...

EŞREF'E SELAM

■ VASIF TURHAN KAYACIK

Çocukluk anıları belli bir yaştan sonra yeniden canlanır insan belleğinde. Yaşamımızın pek çok alanında yön verir edimlerimize.
Yıllar önce bir arife günü, babamla gittiğimiz mezar ziyaretlerini bitirmiş tam eve dönüyorken, babam "Gel Eşref'in mezarını da ziyaret edelim" demişti. Onun akrabamız oluşundan, muhalif duruşundan söz etmiş, sonra mezar taşında yazanları okumamı söylemişti.
Bir akşam vakti, bayram yemeğine gittiğimiz anneannemlerin bahçesindeki kocaman dut ağacının altında, dünya çevresindeki turunu yirmi dakika arayla tamamladığı söylenen yapay uyduyu gözlerken, dedem belirmişti yanımızda. Kendisi Yemen Cephesi'nde çarpışmış, İngilizlere esir düşüp Mısır'da kamplarda kalmış bir "Onbeşli"ydi. Çağına göre eğitimli biriydi. Hatta yeni alfabeye geçildiğinde, bir haftada yeni harflerle okuyup yazmayı öğrendiğini söylerdi ara sıra. Bize Şair Eşref'in de yıllar önce aynı ağacın altından gökyüzüne bakarak Halley Kuyruklu Yıldızı'nı görmeye çalıştığını anlattı. Meğer o yıllarda kaçak olan Eşref, aralıklarla değişik akraba evlerinde saklanırmış. Bin dokuz yüz on yılı olmalı. Kuyruklu yıldızı hem merak edip hem de onun dünyaya çarpmasından çok korkan Eşref, kaldığı hanay tipi evin üst katında aslan sütü içmeyi de ihmal etmezmiş tabii ki. Yine çokça içip uyuyup kaldığı bir gece, yolunu gözlediği Halley geçip gitmesin mi uzaklara... Sabah olunca bizimki saydırmış da saydırmış baştakilere.
Geçtiğimiz yıllarda Kuşadası'nda gerçekleşen bir söyleşi ve imza gününde, önce karşımda bir jüri edasıyla oturan edebiyatçıların kendi aralarında, sonra da benimle "Şiirde öykü olur mu?" tartışması yaşanmıştı. Bazı şiirler tümden kurmaca olsalar da bazılarının güzel öyküleri oluyor. İşte aşağıdaki şiirin böyle bir öyküsü var; yılların ötesinden süzülüp, dizelere dökülen.

HİCVİN BABASINA

Hey koca Eşref
Öfkesi burnunda adam
Dıdının dıdısı uzak akrabam
Çocuk oyunları oynadığım
Tozlu sandık odalarına
Nişteki isli gaz lambasına
Değmiş miydi ellerin
Zaptiyelerinden saklanırken Hamid'in
Hanayda mı uyurdun yaz geceleri
Çok içince bir gece
Göremeyince geçerken Halley'i
Ana avrat düz geçmiş miydin onlara...

Çocuktum, eğildim önünde
Çalınmış mezar taşının
Okuttu babam o dizeleri
İcabında reddeylermişsin
Öz kardeşini...

Heyy koca Eşref
Öfkesi burnunda adam
Senden midir saç ağardığında
Şairliğe soyunmam...

Mehmet Ali & Akşamsefası

HAYALLERİMİZİ SATMADIK YA

■ HALİL YENİ

ODTÜ'lü öğrencilerin Ahmet Atakan'ın 24. Yaş gününde, okul duvarına yaptıkları resim.

İnsanlıktır bu. Halka zulmedenlerin, elektrikleri kesip gerçekleri karartmaya çalıştığı, isyan ateşlerinin aydınlattığı Haziran akşamlarında, direnmektir.

"Gecenin bu saatinde Ali'yi, ailesini, Abdullah'ı, ailesini düşünüyorum. Çünkü yüreğim yanıyor, karşı gelemiyorum. Fitnecinin, fesatçının karşısında dimdik duruyorum; çünkü benim vicdanım şeref dolu, yüreğim delikanlı... Ölüm bize şehadettir, biz korkmayız ölümden; boyun eğmek sefalettir, biz korkmayız zalimden." "Lazkiye'de tecavüze uğrayan analar, kadınlar, bizim analarımız bacılarımız... Öldürülen çocuklar kardeşimiz, oğlumuz." "Bağdat'ta yanan çocukların acısı kadar acımasız olacağız bu kovboylara / Bağdat'ta yananların ahı kadar adaletli olacağız / Bu kan denizinin dalgalarıyla Yankee'leri boğacağız." "Ölüm bizi çağırıyor. Hoş geldi, sefa geldi..." ***(Ahmet Atakan)***

Korkusuzluk bu; ne zulme boyun eğer ne mahpushane demirine. Ne de insanlar canlarından olurken, mevki makam kaybeder miyim diye düşünmeye... Korkusuzluk bu; kime yoldaşlık edeceğini iyi bilir. Korkusuzluk; 22 yaşındaki Ahmet Atakan gibi, *"Ölüm bize şehadettir, biz korkmayız ölümden; boyun eğmek sefalettir, biz korkmayız zalimden"* demeye gelir.

Katline ferman yazanların eşkâlini önceden bildirmektir bu. Faili meçhul sayılmasın diye şu faili meşhur. Eğer ben de ölürsem, bu da onlardan bilinsin diye, bir sosyal medya sayfasının son paylaşımına yazmaktır zamansız gidişini. Acılar içinde pişmektir ve sevmektir ahı, kederi. *"Bağdat'ta yanan çocukların acısı kadar acımasız olacağız bu kovboylara / Bağdat'ta yananların ahı kadar adaletli olacağız"* şiirini söylemektir. Emperyalizme boyun eğmemektir. Bilmektir baş katili, asıl düşmanı. Orta Doğu halklarının çorbasına kaşık atan, canlarına göz koyanlara *"Bu kan denizinin dalgalarıyla Yankee'leri boğacağız"* demektir. 22 yıllık ömre 7 milyar insanı sığdırabilmek, *"Lazkiye'de tecavüze uğrayan analar, kadınlar bizim analarımız bacılarımız"* ve daha baba bile değilken, doyasıya öpememişken sevgilinin gül cemalini, *"öldürülen çocuklar kardeşimizdir, oğlumuzdur."* diye bilmektir.

İnsanlıktır bu. Halka zulmedenlerin, elektrikleri kesip gerçekleri karartmaya çalıştığı, isyan ateşlerinin aydınlattığı Haziran akşamlarında, barikatta direnmektir. *"Gecenin bu saatinde Ali'yi, ailesini, Abdullah'ı, ailesini"* düşünebilmektir. *"Çünkü yüreğim yanıyor, karşı gelemiyorum"* diye üzülmek, *"fitnecinin fesatçının karşısında dimdik duruyorum; benim vicdanım şeref dolu, yüreğim deli kanlı"* diye bağırabilmektir.

Şimdi, "büyük adam olamadıysak hayallerimizi satmadık ya" yazan duvarın dibinde uzaklara bakarken çekilen fotoğrafın, bize; karanlığın egemen olduğu bir ülkede aydınlık bir yol gösteriyor arkadaşım. Çünkü biliriz, hayallerini satmadın ve satmayacaktın. Artık alnında yıldızlı bere, Ernesto Che Guevara'yla birlikte Antakya dağlarında başlamıştır yolculuk. Elbet "ölüm sefa gelir, hoş gelir" de sen daha yaşamalıydın be çocuk!

BUĞU

■ ÇAĞLA TANIŞLAR

Çekeceğim mızrağı artık yeter bebeğim
Gırtlağımıza basıyor patron oğlu ihsan bey
Makinelerin buharı etmiyor bir çay buğusu
Yamalı paltomuz da artık ısıtmıyor hey.

Nevin hanımın giydiğiyle bebeğim
Senin giydiğin aynı kırmızı değil
Ne zaman ki senin kırmızın da şenlenir
Direneceğiz işte o güne değin.

Kırmızılar aynıdır maviler aynı
Pantolonlar da aynıdır inan bana Süheyla
Kaptırmasaydı da bacağını çarklara Dersimli
Giyer miydi janti bir don acaba?

Çektim mızrağı artık yetti bebeğim
Çekti mızrağı Dersimli, sen de çek Süheyla
Kentin yokuşlarını şafakleyin tırmanan
Ayaklarımız artık koşmalı kurtuluşa!

TAYLARIN ALNINDAKİ AKITMA

■ ZEYNAL GÜL

Hititlerden kalma
Kent devletleri değil
Kahramanmaraş
Çorum
Sivas
Unutma
Hesap soracağız, demiştin
Unutma

Bilmiş
Geleceğini
Onca bilici, ermiş
Hitler kılıklı
Musolini kılıklı kötücüllerin

Gözleri
Altın kaplamalı dağlarımızda
Derelerimizde
Aç gözleri

Her bir dağ
Her bir dere
Tayların alnındaki akıtma

Suyun gözünde gözleri
Dağın düzünde
Düşlemledikleri yeşil
Dağ yeşili değil
Ova yeşili değil
Ararlar
Kim Pinochet, kim Salazar

Sıraya girer aptallık

Mehmet Ali & Akşamsefası

SELAHATTİN UYUŞAN'IN ANILARINDA ASIM BEZİRCİ

Selahattin Uyuşan, Geçmişi Çağırmak, Aydili Sanat Yayınları, 2014

Ağustos ortasında Kocaeli Tütünçiftlik'te Selahattin Uyuşan ile görüştük. Yeni Gelen'in abonelerinden doksanlık delikanlı geçen yıl çocukluk arkadaşı Asım Bezirci'yi anlatan bir yazı yazmıştı. Dergide yayınlanan yazısı ve arkasından gönderdiği kitabıyla tanıdığımız Selahattin Beyle birkaç telefon görüşmesi yaptık. Salgın nedeniyle evinden ve kitaplığından uzakta İzmir'de yaşıyordu, döner dönmez İstanbul'a bir saat uzaklıktaki evine davet ediyordu. Sonunda geçen ay ziyaretine gittik, Körfez'in kıyıcığındaki evinin bahçesinde Asım Bezirci'den, kitaplardan, edebiyattan konuştuk. Sohbetimize İzmit'teki okurlarımızdan Fahrettin Erdik de katıldı. Selahattin Beyle, Fahrettin Beyin yazarımız Hayrettin Ökçesiz'in ateşli okurları olduğunu da belirtmek isterim. Selahattin Beyin kızı Can Hanım da sohbete katıldı.

Selahattin Uyuşan, "Geçmişi Çağırmak" adını verdiği anılarına şu alt başlığı koymuş: Asım Bezirci Dostluğunda Bir Ömür. Erzincan'dan çocukluk arkadaşı Asım Bezirci ile uzun yıllar ayrı düşseler de erken yaşta başlayan dostlukları hep sürmüş. Anılarını yazmasına da, kırılıp uzun yıllar ara vermesine ve sonunda tamamlayıp kitaplaştırmasına da Asım Bezirci ile dostluğu neden olmuş.

Babası 1930'larda yeni demiryolu hatları yapılırken Amasya, Sivas, Kayseri, Erzincan'da geçit bekçiliği yapan bir emekçi. 1925 yılında doğan Selahattin Uyuşan'ın çocukluğu babasının görev yerinin değişmesiyle yerleştikleri bu şehirlerde geçmiş. Erzincan'ı yerle bir eden 28 Aralık 1939'daki büyük depreme, güçbela yerleştikleri derme çatma kerpiç evde yakalanıyorlar. Uyuşan'ın anılarında Erzincan depremine ilişkin tanıklıkları ilginç. Kışın soğuğuna karşı enkazdan toplanan tahtalar yakılıyor. Demiryolcular kullanılmayan vagonlara yerleştiriliyor. "Kentin görünümünün değişmesinin asıl nedeni sadece yıkıntılar değildi. Asıl değişme insanların durumundaydı. Deprem dolayısıyla devlet yardımlarıyla yurdun çeşitli yerlerine göçmüş bir kısım halk tekrar geri dönmemiş, yerine iş bilir, umutlu bir yabancı göçü doluşmuştu. Gerçi onlar da yurdumuzun insanlarıydı, fakat birbirine yabancı, değer yargıları görece farklı, alışılmamış ahlakta bir insan kalabalığı vardı." (s.43) Kalanlar yeni gelenlerle düşe kalka yeni bir şehir kuruyorlar.

KİRALIK KİTAPLAR

Okumaya tutkulu fakat yoksulluktan kitap alacak parası olmayan çocuk, Erzincan'da kendisi gibi okuma meraklısı Asım Bezirci'yle deprem yıkıntıları ortasında tanışmış. Böylelikle okunan kitaplar paylaşılmış, tartışılmış, dönemin dergileri izlenmiş, ilk yazma denemelerine girişilmiş. Uyuşan nasıl tanıştıklarını anlatırken söze şöyle başlıyor: "Hepimiz yoksulluğun sıkıntılarını yaşayan ailelerdendik. Bu halimizden belliydi." Babası marangoz olan Asım Bezirci okul tatillerinde çalışıyordu. Eğitimini sürdürebilmek için parasız yatılı sınavlarına hazırlanıyordu. Sınavı kazanıp Erzurum'a okumaya gidince de mektuplaşmaları başlıyor.

Asım'ın marangoz babası Selahattin'lerin oturduğu eve çok yakın bir ev inşa ediyor. İki arkadaş yaz tatillerinde çoğunlukla bu evde okuyup tartışıyorlar. Mahallede top oynuyorlar. Bisikletle yakın köylere gidiyorlar. Yazlık sinemadaki filmleri izlemek için yakındaki kavak ağacına tırmanıyorlar. Neyse ki kiralık kitap veren bir kitapçı okuma tutkunu gençlerin imdadına yetişiyor. Bu, günlük kirayla aldıkları kitapları daha çabuk okumalarına da neden oluyor. Selahattin Uyuşan 1940'ların başında okuduğu kitapları anımsarken şöyle bir liste veriyor: Sait Faik'in Semaver'i, Orhon Seyfi'nin Nâzım Hikmet ve Eserleri, Hilmi ile Remzi kitabevlerinin çeviri kitapları, Yunus Emre ve Mevlüt, Rıza Tevfik'in Hayatı ve Şiirleri... Orhon Seyfi'nin kitabından ezberlediği Nâzım şiirlerini her fırsatta arkadaşlarına okuyor. Bir şiir tutkunu oluyor. Kendisi de yazma denmelerine girişiyor.

Babası Mahmut Uyuşan, Erzurum'da bir demiryolu geçidinde görevlendiriliyor fakat bu kez aile oraya taşınmıyor. Baba 15 günde bir eve gelip ertesi gün trenle işe gidiyor. Mahmut Uyuşan bir gece görevli olduğu demiryolu geçidindeki kulübede donarak ölüyor. Selahattin, çocuk yaşta ekmek kavgasına başlamak zorunda kalıyor. Eğitimini sürdüremiyor. Demiryolundaki tanıdıkların yardımıyla geçici işler buluyor. Bu sırada dünyada savaş var, ülkede kıtlık, ekmek karneyle veriliyor.

Halis Okan, Selahattin Uyuşan ve Asım Bezirci (Sağda)

MEKTUPLARLA EDEBİYAT DERSLERİ

Asım'la mektuplaşma Selahattin'in şiirle bağını geliştirmesini sağlıyor. Lise öğrencisi Asım, derslerde öğrendiği şiirleri ve açıklamalarını mektuplara geçiriyor. "Bıkmadan, özenle hazırlayıp gönderdiği bu şiirlerin bazıları hâlâ belleğimde. Nedim'i, Fuzuli'yi ve başka divan şairlerini o açıklamalı mektuplardan öğrendim." (s.67) Asım yaz tatillerinde gelince bu edebi alışveriş daha da yoğunlaşıyordu. "O aylarda ben başımda ucuz kasketim, sırtımda tamir edilmiş yakası ilikli gömleğim, yine önünü ilikli tuttuğum eski ceketim. Hazır elbisecilerden alınmış külot pantolonum (paça düğmeleri sık sık çözülürdü) ayaklarımda Trabzon usulü çapula'larım (1 lira fiatıyla en ucuz onlardı) koltuğumun altına sıkıştırdığım kitabımla Asımların kapısına onu dışarıya çağırmaya giderdim" (s.68) 1940'ların başında yıkıntılar içinde bir şehirde iki yoksul gencin ne kadar büyük bir dünyaları var. Okumak, öğrenmek, daha çok okumak istiyorlar. Halkevi kütüphanesinde klasiklerin çevirilerini buluyorlar.

Selahattin Uyuşan savaş yıllarında üç yıldan fazla askerlik yapmış, asker çantasında da fırsat buldukça okuduğu kitapları taşıyor. Askerliğini Cumhurbaşkanlığı muhafız alayında yapıyor. Terhisten önce, 1947'de, üç asker evi kıtalarına çok yakın Mareşal Fevzi Çakmak'ı ziyarete gidiyorlar. Elini öpüp çıktıktan sonra geri çağrılıyorlar, her birine elli kuruş veriliyor. Yoksul Anadolu çocukları çok seviniyorlar, birbirlerine bu parayı harcamayıp hatıra olarak saklayacaklarını söylüyorlar. Selahattin Uyuşan Ankara garında kendisini yolcu etmeye gelen teğmeniyle vedalaşırken, "elimdeki Marko Paşa gazetesiyle kucaklaşmamız anlamlıydı" diye yazıyor ve ekliyor: "Saklamak istediğim parayı gazete almak için harcamıştım." (s.99) Mareşalin parası, Sabahattin Ali ile Aziz Nesin'in Markopaşa'sına gidiyor.

Okuma tutkusu ömür boyu sürüyor. Tütünçiftlik'teki evin ikinci katındaki kütüphaneye girince geçen yüzyılın aydın tarihiyle buluştuğumu hissettim. 1950'lerden sonra aydınlarımızın yazdığı, çevirdiği, okuyup tartıştığı bütün kitaplar Selahattin Uyuşan'ın kütüphanesinde sıralanmıştı. Asım Bezirci'nin eleştiri külliyatı ilk baskılarıyla özel bir bölümde yerini almıştı.

SUSUŞ KUMKUMASI

Askerden sonra İstanbul'a giden ve orada Edebiyat Fakültesi öğrencisi Asım Bezirci'yle yeniden buluşan Selahattin Uyuşan, onun aracılığıyla öğrenci yurtlarında iş buluyor. Daha sonra bir okulda çalışmaya başlıyor. Rastlantı eseri öğrendiği gümrük muhafaza memurluğu için başvurduğu sınavda birinci oluyor ve Edirne'nin Enez nahiyesinde görevlendiriliyor. Geçmişi Çağırmak kitabında Türkiye'nin kırklı ve ellili yıllarına ilişkin bugün unutulmuş öğretici gerçekler var. Ellilerin ortalarına kadar Keşan'dan Enez'e at arabalarıyla yapılan yolcu taşımacılığı örneğin. Trakya'da köylü yaşamı üzerine gözlemler, iki partili siyasi hayatın topluma yansımaları, DP iktidarı ve Soğuk Savaş'ın karanlığından sahneler... 6-7 Eylül tanıklığı.

Selahattin Uyuşan daha sonra İzmit'e tayin oluyor, gümrük bölümünde çalışmaya başlıyor. 1960'larda Gümrük Memurları Sendikası kurulunca hemen üye oluyor. Geçmişi Çağırmak'ta 40'ları, 50'leri ayrıntıyla ele alan Uyuşan 60'ları ve 70'leri çok kısa yazmış. Türkiye'nin görkemli aydınlanma yıllarına ilişkin gözlemlerini öğrenemiyoruz. Fakat kitapta bu eksikliği telafi edecek önemli bir tanıklık var; 90'lardan sonra İzmit'te ortaya çıkan ve giderek üniversite ile işbirliği yaparak çok önemli çalışmalar yapan kültür sanat çevresinin öyküsü. Özellikle şiir alanında üniversitede yürütülen, Selahattin Beyin de katkıda bulunduğu kurslar çok verimli olmuş.

Selahattin Uyuşan, "Asım'ı büyük deprem felaketiyle kazanmıştım, Madımak felaketiyle de kaybettim" diyor. Bu kitabıyla Asım Bezirci'nin çocukluk yıllarına, yetişme koşullarına ışık tutuyor. "Çalışkan bir öğrenci olmasına rağmen hocalarından bir destek görmedi" diyor ve devam ediyor: "Bilgileri ve dünya görüşünü irdeleme fırsatı ortaya çıkmadıkça onun varlığı fark edilemezdi, hatta silik görebilirdiniz. Ama ne zaman ki, bir durumun gözden geçirilmesi, yorumlanması söz konusu olacak, o zaman Asım bir kaplan gibi fikirlerini kanıtlarıyla ileri süren, mugalataya kaçmadan, karşı fikirleri dikkatle dinlemeden, yeniden konuşmaya başlamayan, adeta –siz ne derseniz dinlerim, hadi bana doğru bildiğimden başka bir şey öğretin yanıldığımı kabule hazırım- tavrıyla dinlerdi. Kendi doğrularını asla terk etmedi. Yumuşak, ricacı tavrını hep bir nezaketi, kimseyi rahatsız etmemeyi gözeten terbiyeli insan haliyle sürdürdü." (s.214-215)

Selahattin Uyuşan, nazik fakat ödünsüz kişiliğiyle, edebiyatın en emek yoğun alanında, eleştiride onlarca eser veren Asım Bezirci'nin buna karşılık görmezden gelinmesine şaşkınlığını yazıyor: "Yıllarca yazdığı yazılar, eleştiriler ve denemeler yurdun bütün ilerici dergilerinde yayımlanır, kitapları çıkar, Edebiyatçılar Sendikasında, siyasi partilerde şaşmadan fikirlerini sunar. Ama bir türlü o çevrelerden birkaç arkadaş veya meslektaş, ne söylediklerinde, ne yazılarında ondan söz etmezlerdi." (s.215) Düzenin yazarlarının "susuş kumkuması" yürürlükteydi. Sosyalist eleştirmen Asım Bezirci'nin bunu aşmak için üretmekten, çok çalışmaktan başka çaresi yoktu. Verimli çağında düzenin yarattığı şeriatçı güruh tarafından katledildi. Asım Bezirci hep bir "düşman ortamında yaşamını sürdürdü" (s.214) diyen Selahattin Uyuşan ne kadar doğru bir saptama yapıyor.

Tütünçiftlik'ten yeniden buluşma dilekleriyle uğurlandık. Selahattin Beyin kitaplığından o günün anısına birkaç yıldır üzerinde çalıştığım Orhan Kemal'in Bereketli Topraklar Üzerinde kitabının ilk baskısını da yanıma almıştım.

■ **B. SADIK ALBAYRAK**

LAİKLİK: SADECE TOPLUMSAL BARIŞIN DEĞİL REFAHIN DA YEGÂNE GÜVENCESİDİR

■ CAFER YILDIRIM

Atatürk, İslam peygamberine kendi zaviyesinden bakar ve onu Arap milletinin bir önderi olarak görür. Peygamberin şahsıyla ve kurduğu dinle inanç üzerinden ilgilenmez. Atatürk'ün İslam dininin kurucusuna bakışı, inanca bireysel tercih penceresinden bakan ve onun peygamberliğini değil de siyasi liderliğini önceleyen bir bakıştır.

Bütün dinler ortaya çıktıklarında öteki âleme ilişkin vaazları yanında bu dünyaya ilişkin devrimci bir programı da içerir. Her dinin yerleşip kökleşmesi aynı zamanda bir devrimdir.

Dinler; tanrıların vahyi olan değişmez kurallar üzerine kuruldukları için hayat karşısında zaman içinde devrimci niteliğini yitirir, toplum için bir ayak bağına dönüşür. Bu durum bütün dinler için geçerlidir. Dinlerin kuruldukları dönemlerindeki safiyetlerini koruyabilmeleri ancak zaman kadranında kendilerini yeniden üretebilmeleri,

Mehmet Ali & Akşamsefası

kendilerini hayatın sıcak gerçekliği ve akışkan paralelinde güncelleyebilmeleriyle mümkün olabilir.

Ne var ki bir dinin inandırıcılığını koruyabilmesi, din olarak varlığını sürdürebilmesi için tanrının kelamına bağlı kalması, bu bağlılık üzerinden hayatı denetim altında tutması gerekir ki bu husus onun özüdür. Tanrının kelamına bağlığını sürdüren, denetim gücünü elinde tutan din ise kuşkusuz akan, değişen ve dönüşen hayatla çatışma halinde olmak durumundadır.

Bütün dinler için şu ya da bu ölçüde geçerli olan bu durum İslam'ın tam teşekküllü halidir.

Dinler denetim güçlerini belli oranlarda yitirdiklerinde ya da onların bu gücü belli düzeylerde aşındığında ve toplumsal hayatın denetimi başka bir güç tarafından yapılır hale geldiğinde, orada laiklik ortaya çıkma olanağına kavuşur ve dinin denetim gücünün aşındığı oranda hayat bulur.

Gerçek anlamda laiklik, bir dinin ancak özgür bireyler tarafından tercih edilen bir inanç haline geldiğinde mümkün olabilir.

Ülkemizde laikliğin doğuş tarihi Cumhuriyet'in kuruluş tarihiyle örtüşür. Daha özel bir söyleyişle Cumhuriyet, İslamiyet'i denetleme gücüne kavuştuğunda Türkiye toplumu da laikliğin siluetiyle karşılaştı ilk kez.

ATATÜRK'ÜN SANSÜRLENEN CÜMLELERİ

Atatürk, İslam peygamberinden Muhammet diye söz eder.

"... Muhammed'in kurduğu dinin gayesi, bütün milliyetlerin fevkinde şamil bir Arap milliyeti siyasetine müncer oluyordu. Bu Arap fikri, ümmet kelimesi ile ifade olundu."

"Muhammed'in dinini kabul edenler, kendilerini unutmaya, hayatlarını Allah kelimesinin her yerde yükseltilmesine hasretmeye mecburdular." (https://tr.wikiquote.org)[1]

Bu anışa özel bir anlam yüklemeli miyiz? İslam peygamberinin adının geçtiği anda her işitenin salavat (S.A.V.) getirdiği, onun adını "hazret" sıfatıyla birlikte anmayanlara kuşkuyla bakılan bir toplumda Atatürk'ün ifade biçimine hem de çokça bir anlam yüklemeliyiz.

Atatürk, İslam peygamberine kendi zaviyesinden bakar ve onu Arap milletinin bir önderi olarak görür. Peygamberin şahsıyla ve kurduğu dinle inanç üzerinden ilgilenmez. Atatürk'ün İslam dininin kurucusuna bakışı, inanca bireysel tercih penceresinden bakan ve onun peygamberliğini değil de siyasi liderliğini önceleyen bir bakıştır. Bu bakış, Türkiye'de silueti ilk kez Cumhuriyet'le birlikte belirmeye başlayan laikliğin bir yansıması, laik düşünce tarzının seçkin bir görüntüsüdür.

Sonrasını biliyoruz. 1950-60 arasında Türkiye'de din toplum düzenini denetleme gücünü yeniden edindi. Üstelik siyaseti de dinsel bir retorikle yönlendirme çabası içine girdi. Peki nasıl oldu bu? Dinsel tabuların tutsağı olmuş birtakım kanaat önderleri, halkta da var olan kendilerininkilere benzeyen dinsel duyguları kışkırtarak siyasal erki ele geçirip din vasıtasıyla toplumsal hayatı denetleme konumuna mı geldiler? Bu da oldu. Fakat sürecin temel işleyişinin bu biçimde ilerlediğinden kuşkuluyum. Şöyle bir oluşum süreci bana daha rasyonel geliyor: Hayatın kendini yenileyen ve yeni olan halleri karşısında değişim zorluğu çeken şahsiyetler, kendilerine dayanak olarak yanı başlarında dini buldular. Bulmalarına da gerek yoktu aslında, din zaten oradaydı. Dinin değişime karşı duran öz dili, tanrı kelamının sabitliğine olan inanç hayatın akışına uyum sağlayamayan bu şahsiyetlerin ruh dünyalarına olduğu kadar kişisel "muhasebe" alanlarına da cephane sağlayan verimli bir kaynak oldu.

1950-60 arası döneme böyle de bakılabileceğini düşünüyorum. Hayatın yenilenmesini ve yenileşmesini sindiremeyenler, yeniliğe yenilenler dinden güç devşirerek kendi alanlarının hükümranlığını sürdürme çabası içine girdiler. 1960 yılında onların çabalarına ciddi bir darbe vurulmakla birlikte dinden güç devşiren ve bu gücü ekonomiden politikaya, sosyal hayattan eğitime dek her alanda kullanan bu kesim Türkiye'de laikliğin önünde bir engel olmayı başardı.

Bu nedenle, laikliğin olmadığı hiçbir ülkede gerçek anlamda bir özgürlüğün, adalet, ahlak ve kalkınmanın olmayacağı gerçeğini Türk halkı 19 yıl boyunca edindiği tecrübelerle bir kez daha öğrenmiş oldu.

Tekrarda bir sakınca görmüyorum: Özgürlük, adalet, ahlak, toplumsal barış ve refahın yegâne güvencesi laikliktir

---

[1] Şüpheci Melek (1931). "Atatürk'ün dini görüşleri". 9 Mart 2009 tarihinde kaynağından (html) arşivlendi. Erişim tarihi: 3 Aralık 2011. Atatürk'ün Âfet İnan'a dikte ettirdiği "Yurttaş İçin Medeni Bilgiler" ders kitabında dinin rolü üzerine söylediği bu ifadeler, 1930'larda basılan kitabın 364-370, 402-3. sayfalarında bulunurken sonraki senelerde yapılan baskılarda bu ifadeler çıkarılmış yani sansürlenmiş.
Can Dündar (2006). "Atatürk'ün sansürlenen görüşleri". 30 Ekim 2006 tarihinde kaynağından (html) arşivlendi. Erişim tarihi: 3 Aralık 2011.
Prof. Dr. A. Afet İnan, Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları, sadeleştirenler Prof. Dr. Ali Sevim, Prof. Dr. Azmi Süslü, Doç. Dr. M. Akif Tural, s. 438 vd., Başbakanlık Atatürk Araştırma Merkezi, ISBN 975-16-1276-4

Ruhi Su: TÜRKÜNÜN UZUN IRMAĞI...

■ METİN TURAN

Ruhi Su, **türkü söylemeyi 'bağırmak', yorumlamayı gırtlak şarlatanlığı olarak algılayanların bol olduğu bir 'piyasada',** yaptığına derin bir nitelik kazandıran, haykırmakla bağırmağı birbirinden ayıran sesiyle endişe yaratan birisidir.

I. AYDIN MUHİTİNDE TÜRKÜ SÖYLEMEK

Ruhi Su, olağan olmayan koşullarda (Van-1912) dünyaya gelmiş yazık ki hayata gözlerini yumduğu (İstanbul, 20 Eylül 1985) tarihe değin de bu *olağan olmayan koşullar* yakasını hiç bırakmamış; entelektüel yaşamını kültüre özellikle de türkülerin anlaşılması ve iyi yorumlanmasına adamış bir sanatçıdır.

Özellikle baskıcı rejimlerde öncü sanatçıların yazgıları ortaktır: Çile çekerler, baskı ve yıldırma politikalarıyla karşı karşıya bırakılırlar, sürülür, hapishanelerde tutulurlar. Ruhi Su yaptığı işi bir *yeniden yaratma kaygısıyla* ele alan, dolayısıyla da kolaycılığa alışık, kurulu anlayışın egemen olduğu toplumlarda pek de hoş görülmeyen sanatçılardan birisidir. Devrimcidir. Bu sözcük, bütün yakışıklılığı, görkemi ile Ruhi Su'ya yakışan bir nitelemedir. Çünkü sesine kazandırdığı üslup, seçtiği ürünler, yorumlayış biçimi ile sıradan olanları ürkütmüş bir kişiliktir. Endişe yaratır böyle sanatçılar. Ruhi Su, türkü söylemeyi 'bağırmak', yorumlamayı gırtlak şarlatanlığı olarak algılayanların bol olduğu bir 'piyasada', yaptığına derin bir nitelik kazandıran, haykırmakla bağırmağı birbirinden ayıran sesiyle endişe yaratan birisidir. Popüler olanın hayatın her alanına nüfuz ettiği bir süreçte, türlü bellek tarumarlığına karşın Ruhi Su farkına varılmış bir sanatçıdır. Farkına varıldığını şu son yarım yüzyıllık müzik tarihimizde, belirgin olarak da halk türkülerini yorumlama çabasında olan çok sayıda iyi sesin yetişmiş olmasından çıkarmak olanaklıdır. Onun bir çalışmadan diğerine çok sayıdaki ezgiyi derleme ve seslendirme serüveni bir bütün olarak halk kültürünü ama en önemlisi de türküleri sahiplenme çabasıdır. Ruhi Su yaratıcılığını anlamak, Türkiye'de türkülerin serüvenini anlamak gibidir. Bu bakımdan Türkiye'de türkü söyleminin serüvenine biraz olsun değinmek gerekmektedir. Çünkü, birçok nedenle onun sanatının anlaşılmasında bu sürecin bilinmesinin katkısı olacaktır.

Şunu anımsamakta yarar var; Tanzimat dönemine değin, yani ta Selçuklulardan başlayan, Osmanlılarla devam eden süreçte yönetici sınıfla halkın musiki ve eğlence anlayışı arasında ciddi bir farklılık söz konusudur. Bu örtüşmez sanatsal anlayışın en özgün ve çarpıcı örneklerini başta dil, dolayısıyla şiir ve müzik anlayışlarında görürüz. Geniş halk kesimlerinin dil, edebiyat ve müzik anlayışları ile yönetici/egemenin edebiyat ve müzik anlayışlarının bu farklılığı sanatsal olduğu denli onu şekillendiren

Mehmet Ali & Akşamsefası

iktisadi sosyal hayatın da izdüşümü gibidir.

İmparatorluk şemsiyesi altında, bütün etnik ve dinsel kimliklere karşı gösterilen ya da gösterildiği ifade edilen 'hoşgörü ve tolerans' anlayışı, özellikle iktidara alternatif görülmek sebebiyle köylü, üretici Türkmenlere gösterilmemiştir. Türküleri ve türkü söyleyenleri küçük görme ve aşağılamaya dönüşen bu tavrın tarihsel kaynaklarına bakıldığında sorunun *dil* (Türkçe) bağlamında odaklandığı görülür. Ruhi Su biraz da bunu işaret eder gibi, "Bir toplumun müziği, konuştuğu dil kadar hayatına bağlıdır. Ve bundan dolayı da konuştuğu dil kadar kendisine anlamlı ve sıcak gelir" (Su, 1985:65) vurgusunu yapar.

Hem Selçuklular hem de Osmanlılar'da sarayın resmi siyaset dilinin sadece sözcüklerde değil, daha baskın olarak üslupta saklı olduğunu görmezlikten gelemeyiz. Siyasal otoriteye ait tepeden bakıcı, buyurgan üsluba karşı halkın türkü yaktığı/söylediği dil kuşatıcı ve kapsayıcı bir içeriğe sahiptir. Bu karşıtlık, yönetici ve şehirlilerle Türkçe konuşan kırsaldaki geniş halk kesimleri arasında ciddi bir farklılığın işaretidir. "... Köylü ve şehirlilerin dilleri, edebiyatları, müzikleri, adetleri ve bütün olarak kültürleri ayrılmış; böylece ortaya çıkan bu iki sınıf birbirine yabancılaşmıştır. Söz konusu yabancılaşma, sonraları öyle bir noktaya gelir ki, Osmanlı döneminde 'Türk' sözcüğü, şehirdeki aydın ve yöneticiler nezdinde 'köylü'" (Orkun, 1944:46) anlamının yanında, *göçebe, çiftçi* anlamında da kullanılır. Mesti'nin şu dörtlüğü bunu çarpıcı bir biçimde yansıtan örneklerden biridir:

Kimi türk kimi esnaf kimi hocadır
Kimi kırkat sabi kimi kocadır
Kimi alçak gönüllüdür yücedir
Kimi Nemrud gibi pek burnaz olur
(Kocatürk, 1963:411).

İmparatorluktan devralınan bu yaklaşım, cumhuriyet döneminde büyük bir ölçüde kırılsa da bütünüyle tükenmiş değildir. Küçümseme, tepeden bakma, dışlama benzer şekilde süregelir. Ancak çok net olan bir durum vardır, o da siyasal erkle birlikte kültür kurumlarını şekillendiren aktörlerin hatırı sayılır bir bölümü yeni bir ulus inşa etmenin de zorunluluklarından dolayı, tıpkı ilham kaynağı olan Alman romantikleri gibi halk kültürüne, yani folklora yaslanmayı önemli bir çıkış görmüşlerdir. Ruhi Su, hem bu küçümseyici aydın tavrının farkındadır hem de bu küçümsemenin içerisinde saklı olan gerçekliğin bilincinde bir sanatçıdır. Onun daha konservatuvar dördüncü sınıf öğrencisi iken, üzerinde durduğu konular yerleşik kanıların dışına çıkıp estetik ve sanatsal kaygıları öne aldığının işaretlerini taşır. 1 Ocak 1940 tarihli *Varlık* dergisinde yazdıkları bunun en güzel kanıtıdır: "... Halk şarkılarımızı, bir saz şairinin yayık ve disiplinsiz sesiyle değil, fakat şehirli bir muganninin ağzıyla da değil; halk şarkılarımızı garp tekniği içinde, halk gibi, fakat halktan ayrı olarak söylemeliyiz."

Ruhi Su, müzik üretimi ve sanatçı kişiliğini, çok genel hatlarıyla özetlemeye çalıştığım tarihsel arka planı böyle bir halk kültürü, dolayısıyla türkü söyleme anlayışının üzerine inşa edecektir.

> Onun bir çalışmadan diğerine çok sayıdaki ezgiyi derleme ve seslendirme serüveni bir bütün olarak halk kültürünü ama en önemlisi de türküleri sahiplenme çabasıdır. Ruhi Su yaratıcılığını anlamak, Türkiye'de türkülerin serüvenini anlamak gibidir.

HALKI ANLAMAK MI HALK GİBİ SÖYLEMEK Mİ?

Yukarıda belirtmeye çalıştığım yaklaşım, Cumhuriyet döneminde olumlu ve anlamlı bir dolu çalışmanın yanı sıra abartılı romantikliğin de etkisiyle halk fetişizmine kadar uzanır. Bunun böyle olduğu bir iklimde, Ruhi Su *halkla-**halk gibiliğin*** farklılığını işaretler ve özgün yaratıcılığın, üslup sahipliğinin anlamına vurgu yapar:

"... Acaba Sümmani halk gibi söyler miydi? Söylese 'Sümmani Tavrı' diye bir şey kalır mıydı? 'Halk gibi' diye gösterilebilecek bir örnek tip yoktur. Sümmani, Veysel, Ayşa, Fatma, Mahsuni, Ruhi vardır. Biz hepimiz halkız. Hepimiz kendi görgümüz ve

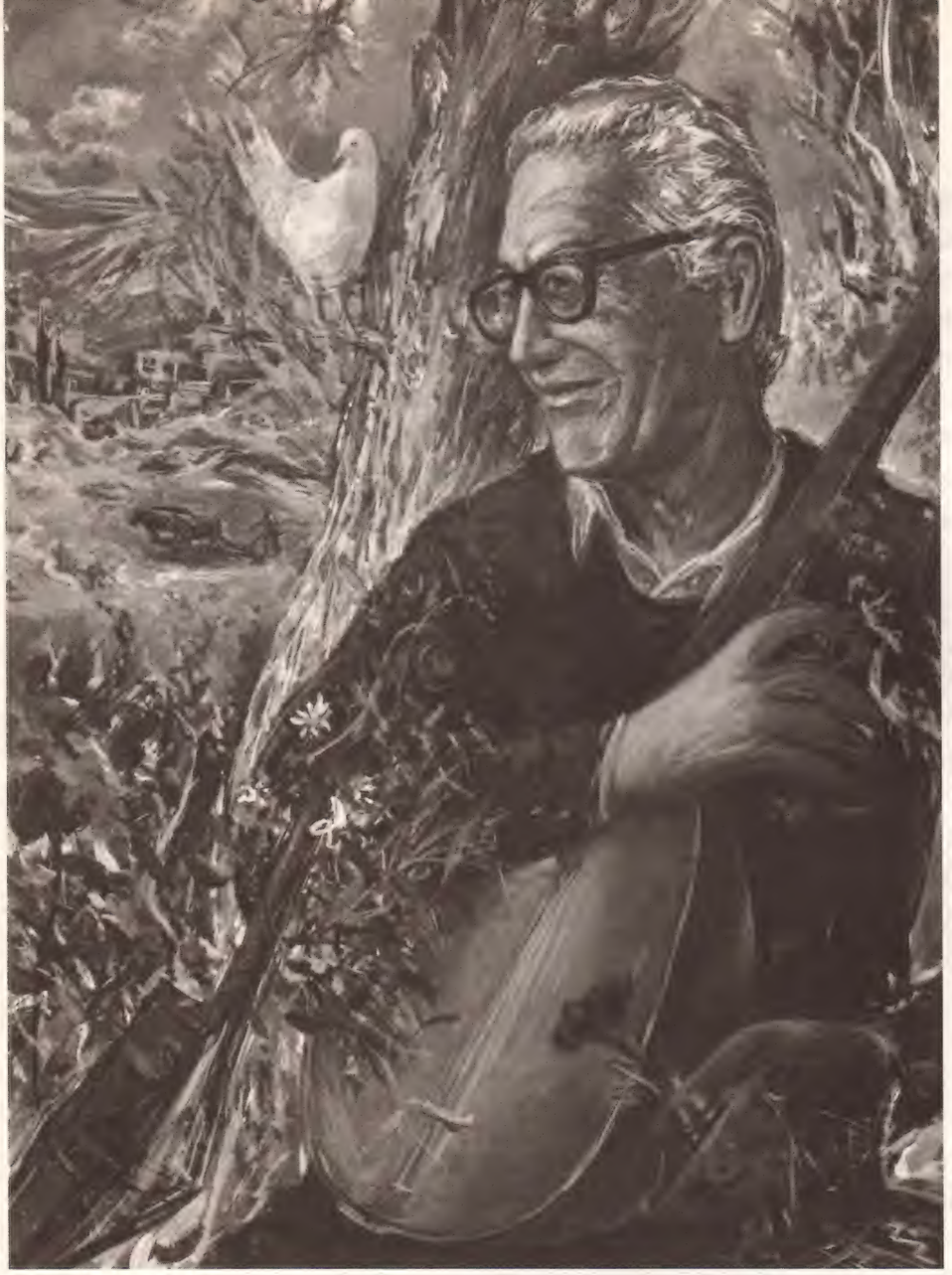

Haydar Özay-Ruhi Su

bilgimiz içinde birtakım katkılar ve ayrıntılarla söyleriz bu türküleri" (Su, 1985:70).

Ruhi Su, geleneğin de yaşayarak gelişeceğini düşünenlerdendir. Bu bakımdan da geleneğe motamat bir taklitçilikle yaklaşmaz; geleneğin dinamikliğinin bilincinde biri olarak halkı anlamak ister. Halkı anlamanın da *halk gibi söylemek, halk gibi davranmak* olmadığının üzerinde durur.

Onun yetkinliğinin yaslandığı önemli unsurlardan biri de toplumu kültürel birikimiyle bütünsel olarak görebilme bilincidir. Toplumsal bölünme ve farklılaşmanın bugünkü gibi derinleşmediği ama siyasal anlamda kutuplaşmanın halk ve halkçılık sloganlarıyla ifadesini bulduğu 1950'lı ve 60'lı yıllarda, Ruhi Su politik sözcüklerden olabildiğince uzak durarak ve kendisine yöneltilen sorulara sanatsal gerçekliğin doğrularıyla açıklamalar getirir. Estetik sanatsal yetersizliklerini siyaset dilinin köşeli sözcükleriyle açıklama sığlığına düşenlerin ön planda olduğu bir dönemde o, yorumunun tazeliği ve niteliğine güvenerek üretimde bulunur. Dili kadar vazgeçilmez dayanağı olan sazının bile elinden alındığı, türlü, çeşitli baskılara, sindirme ve susturma girişimlerine karşın 400'ün üzerinde halk türküsünü seslendirerek kayıtlı

> Ancak çok net olan bir durum vardır, o da siyasal erkle birlikte kültür kurumlarını şekillendiren aktörlerin hatırı sayılır bir bölümü yeni bir ulus inşa etmenin de zorunluluklarından dolayı, tıpkı ilham kaynağı olan Alman romantikleri gibi halk kültürüne, yani folklora yaslanmayı önemli bir çıkış görmüşlerdir.

olarak belleğimize kazandırması bunun en somut kanıtıdır. Ruhi Su'nun bir başka özelliği de türküleri, yerel ve yöresel ağızların taklitçiliğinden kaçınarak koma seslerden, 'uyduruk süs' ve 'gırtlak nağmelerinden' arındırarak söylemesidir (Toraganlı 1987).

HALKÇILIK İKLİMİNDE POPÜLİZME YENİLMEYEN SANATÇI

Bir ulus devlet yaratma ülküsünün oluşturduğu ve Batıdaki gibi dayanağını folklordan alan ulusçuluk, kurucu parti Cumhuriyet Halk Fıkrası'nın 1931 yılında toplanan üçüncü kurultayında altı oktan birini oluşturan halkçılık politikalarıyla birlikte kültürel siyaseti de şekillendiriyordu. Bunun devamındadır ki 1931 yılında *Sivas Âşıklar Bayramı*, 1932'de *Halkevleri*, kuruluşu 1928 yılına dayanan ama faaliyetlerini bu yıllardan sonra yoğunlaştıran *Halkbilgisi Derneği* ile bunların yayın ve organizasyonları bu alanın kitlesel zeminini oluşturuyordu. Diğer taraftan da akademi[1] ve eğitimde[2] ömürleri kısa da olsa 'köklü' girişimlere yönelim başlamıştı. 1936 yılında öğrenime başlayan ve

1951 TKP TEVKİFATINDA RUHİ SU

Mahsus Mahal derler, kaldım zindanda
Kalırım kalırım, dostlar yandadır
İki elleri kızıl kandadır kanda
Ölürüm ölürüm kardeş, aklım sendedir

Artar eksilmeyiz zındanlarında
Kolay değil derdin ucu derinde
Kumhan ırmağında, Karaburun'da
Bulurum bulurum kardeş, öfkem kındadır

Dirliğim düzenim, dermanım canım
Solum sol tarafım, imanım dinim
Benim beyaz unum, ak güvercinim
Bilirim bilirim kardeş, gelen gündedir

1951'de başlayan ve siyasi tarihimize "büyük TKP tevkifatı" olarak geçen tutuklamalarda, 1952 yılında uzun süre hücrede tutulanlar arasında Ruhi Su da vardır. Burada nasıl bir işkence gördüğünü, Burhan Arpad şöyle anlatır: "Ankara Devlet Operası'nın ilk İstanbul turnesinde tanıştık. O Ankara'da, ben İstanbul'da yaşadığımız için uzun aralarla görüşüyorduk. 1952 güz aylarında üzücü olaylar duyuldu. Ruhi Su ve Devlet Tiyatrosu'nun kimi oyuncuları tutuklanmıştı, çevrilmekte olan Aşık Veysel konulu bir filmde komünizm propagandası yaptıkları gerekçesiyle. Olaylar duyulduğu sırada, Vatan gazetesinde muhabirdim. Türk Tiyatrosu dergisinin de sekreteriydim. Yazar dostumuz Orhan Hançerlioğlu, İstanbul Şehir Tiyatrosu Müdürü olmuştu. Emniyet Müdürlüğü, üçüncü şube müdürlüğünden geldiği için eski polis şube müdürü arkadaşlarına uğruyordu. Birinci Şube Müdürü olan Ahmet Topaloğlu'nu o günlerde tanıdım. Ruhi Su aylardır tutukluydu ve arkadaşları bu konuda bir şey bilmiyordu. İstanbul Polis Müdürlüğü'nde hücrede tutuklu olduğundan başka. Ruhi Su'nun İstanbul'da hiçbir yakını yoktu. Ahmet Topaloğlu'na başvurup görüşme izni istedim. Topaloğlu, kalemle anlatılması güç, o karanlık gülüşüyle "Elbette!" dedi. "Gelin bana, sizi Hamdi beye göndereyim." Gittim ve Topaloğlu beni Hamdi beye gönderdi. Birinci Şube Müdürü Muavini Hamdi Bey, "Parmaksız Hamdi" diye tanınırdı. Düşünür ve sanatçılara sorguda uygulanan işkenceleri onun yönettiği söylenirdi.

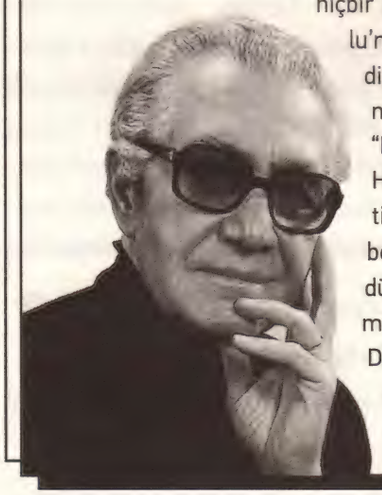

Belirli bir Rumeli ağızıyla konuşan Parmaksız Hamdi, zile bastı ve Ruhi Su'yu getirmelerini söyledikten sonra, Ruhi'den yakındı. Dediğine göre hiçbir şey söylememekte direniyordu. Oysa Ruhi konuşsa kendisi için de, polis için de çok yararlı olacaktı. Tam o anda kapı açıldı. Pijama üstüne palto giymiş, saçları karmakarışık, yüzü tıraşsız, adımları ve bakışları ürkek, ufak, tefek bir insan, kısık sesle bir şeyler mırıldandı. Söylediklerini unuttum. Fakat kucaklaştığımızı, sessizce ağladığımızı unutamadım. Ruhi Su, Parmaksız Hamdi'den izin alıp kirli çamaşırlarını getirmeye gitti. Sonra dönüp bir bohça verdi, "Semiha bunları yıkasın ve sizde kalsın!" diye. Evde bohçayı açtık. Kanlı bir yatak çarşafı vardı." (Pehlivan, 1985:49-50)

Ruhi Su'nun cezaevindeki saz hikâyesini aynı davanın tutuklularından, M. Halim Spatar'ın anılarında okuyalım: "İstanbul'un lodosu işini bilir. Alabildiğine hızlı estiği günler herkes tetikte, kulağı kiriştedir. Açık bırakılmış pencereler zaman zaman rüzgârdan hızla çarpar, camlar parçalanarak aşağıya düşer. Başta Faik Şekercioğlu pek çok kişi hızla koşar, yerdeki cam parçalarını, özellikle de irice olanları, zulaya kaldırılır. Sık sık hapishanede soluğu alan, 'müseccel' Kadri Buldu arkadaş, 'Volta atarken gözlerin hep yerde olsun. Bakarsın gözüne olmadık bir şey ilişir; bir teneke parçası, isterse paslı olsun irisiyle ufağıyla göze ilişen çiviler; hemen eğilip al!' demiştir bana. Önemli bir hapishane tecrübesi. (...)

İlk tutuklananlar 167 kişiyken, daha sonra sayıları 250'ye varan tutukluların hamama götürülüp getirilmesi külfetli bir sorun haline geldiğinden pratik bir çözüm bulunuyor; alaturka helalardan birinin üzerine meşe tahtasından yapılmış bir ızgara örtülüyor; soba üzerinde ısıtılan suyla tutukluların burada yıkanmaları sağlanıyor.

Faik arkadaş işte bu meşe ızgaralardan birinden, usta bir çalgı yapımcısı olarak her şeyiyle tam olan bir saz sapı yapmayı ve tam istediği şekli vermeyi başardı. Gene aynı yöntemle bir yerde bulunup da saklanan bir kontrplak parçasıyla ve düzgün elyaflı bir köknar plakadan göğsünü, burguluğunu, burgularını hazırlayıp titizlikle yaptığı kalıplarla bir de saz gövdesi hazırlıyor, sap ve göğüs Faik arkadaşın sanat ustalığıyla tutkallanarak başkalarından ayırt edilemeyecek bir saz hazırlanıyor. Perdelik üzerine kalın misinadan hazırlanan perde geçiriliyor. Sonunda idareye bildiriliyor; bir saz sakıncalı bulunmuyor, o zamanki hapishane komutanının izniyle teller de geliyor.

(...)

Ruhi'nin eline bu sazı alışını ve perdelerini özenle yerlerine yerleştirmesini, tezenesiyle, parmaklarıyla teller üzerinde dolaşırken yüzündeki ifadeyi hiç unutamıyorum. Tıpkı pencereye tırmanıp cama sağ elinin başparmağıyla SSS yazarken yüzündeki duygu ve heyecan ifadesi gibi" (Spatar, 2007:168-169).

ilk öğrencileri arasında Ruhi Su'nun da bulunduğu Ankara Devlet Konservatuvarı, müzik, tiyatro ve opera alanında sanatçılar yetiştiren kurumların başında gelir. Ruhi Su, müzik tutkusunu sanatsal eğitimle bu kurumda pekiştirir. Devlet Operasının ilk sanatçılarından olan Su, *Bastien Bastienne, Satılmış Nişanlı, Madame Butterfly, Fidelio, Tosca, Yarasa, Aşk İksiri, Rigoletto, Figaro'nun Düğünü, Maskeli Balo* ve *Konsolos* gibi operalarda rol alır.

Köy Enstitüleri'nin mimarı **İsmail Hakkı Tonguç**'un çağrısı ile Hasanoğlan ve Çifteler Köy Enstitüleri'nde müzik öğretmenliği yapar. 1943-1945 yılları arasında Türkiye radyolarında adı "Bas Bariton Ruhi Su Türküler Söylüyor" diye anons edilmeye başlar. Bu anons, Türkiye'de opera eğitimi almış birinin halk türkülerini okuması anlamında bir ilk olmak yanında eğitimli kesimlerin, şehirlilerin de türkülere yaklaşımını değiştiren önemli bir vurgu olmuştur.

Radyoda söylemesi, siyasal iktidar temsilcilerinin keşfi değil, Konservatuvar'dan öğretmeni **Markovich**'in zamanın radyo müdürü Vedat Nedim Tör'e önermesiyle olmuştur. Bu önemlidir. Önemi şuradandır, alışık olunmayan bir seçici ve yorumcuyla tanışan siyasal erkin, kısa bir süre sonra buna tahammül edemiyor olduğunu görüyoruz. Ulus devleti geç inşa etmeye başlamış Türkiye'de, karar verici erk, bugün olduğu gibi 1940'lı yıllarda da dünün koşullarından çok günün beklentileriyle geçmişe bakmayı tarih bilinci sanan bir zihniyete sahiptir. Dolayısıyla da bir süre sonra devreye giren malum el, Ruhi Su'yu radyo dışına itiyor, sesini kısıyordu. Benzer durumu hemen bu yılların devamında, yani aynı siyasal iklim içerisinde Köy Enstitüleri ve Pertev Naili Boratav öncülüğünde temelleri yeni yeni atılan DTCF'deki halk edebiyatı kürsüsü de yaşayacaktır. Ruhi Su'nun 1940'ların ikliminde, radyoda yüzlerce yıl Osmanlı sünni siyaset anlayışının dışına itilen Alevi-Bektaşi deyiş ve nefeslerini söylüyor olması, yazık ki laik, demokratik Cumhuriyet'in yöneticilerinin de hoşuna gitmez. Susturulur. Bu ötelenmeye dikkat çekercesine Çetin Altan'ın altını çizdiği ve toplumumuzdaki nasipsiz cilvelerden diye özetlediği şu gerçeklik anlamlıdır: "Elbette ki Osmanlı monarşisinin çok dar açılı sanat anlayışıyla, dünyadan koparılmış bozkır kökenli Müslüman bir köylü toplumunun kendi içine kapanık yapısını, Rönesanstan kaynaklanan evrensel bir sanat anlayışının, yaratıcılığa en içten alkışları veren basamaklarına oturtmak kolay değil...

Ama yine de bir Ruhi Su'yu daha başka türlü algılayabilir ve daha başka türlü sarmalayabilirdik... En ilkel ve en kırıp dökücü politikacılara gösterdiğimiz hoşgörünün bir kıymığını bile, kültürümüzde onlardan çok daha derin izler bırakacak sanatçılarımıza gösteremeyişimiz, çağımızın tribünlerinde bizi donuk bırakıyor." (*Güneş Gazetesi*, 23.9.1985 aktaran: Dinçer, 1986:162)

Çünkü, Ruhi Su, gelenekte ne gördü ise onunla yetinen ve onu aktaran bir sanatçı değil; geleneğin sesini kaybettirmeden dönüştüren, yeniden yorumlayan ona sesi ve vurgusu ile derinlik kazandıran birdir. "Türküler de tıpkı operalar ve lied'ler gibi çeşitli konularda ve değişik biçimlerde olduğundan onlar gibi renkli ve değişik bir icrayı zorunlu kılar" (Su, 1985:69) yorumunu yaparken, o kendi sanatsal eylemini de tariflemektedir.

II. İLKLERİN İNSANI

Ruhi Su ülkemizde, sadece halk müziği alanında değil, aynı zamanda halk oyanları alanında da ilklerin insanıdır.

Ankara Devlet Konservatuvarı'nın Opera bölümünü pekiyi derecesiyle bitiren (1942) Türkiye'nin ilk opera sanatçılarındandır. Bir opera sanatçısı olarak, Türkiye radyolarında 'basbariton Ruhi Su türküler söy-

"Halk şarkılarımızı, bir saz şairinin yayık ve disiplinsiz sesiyle değil, fakat şehirli bir muganninin ağzıyla da değil; halk şarkılarımızı garp tekniği içinde, halk gibi, fakat halktan ayrı olarak söylemeliyiz."

lüyor' (1943) anonsuyla bu halkın ezgilerini ilk yorumlayan yine odur. Doğrudan sahadan derlemeleri ile bir sinema filminin -*"Karacaoğlan'ın Kara Sevdası"* (1959)[3]- müziğini yapan ve o filmde türküleri seslendiren ilk isim yine Ruhi Su olmuştur. 26 Temmuz 1961'de düzenlenen ilk halk dansları seminerine katılanlar arasındadır. Diğerleri, bu alanın saygın isimleri arasında anılan Ahmet Kutsi Tecer, Metin And, Cahit Tanyol, Şerif Baykurt, Mahmut Ragıp Gazimihal, Bülent Tarcan ve Halil Bedi Yönetken'dir. Buraya halk türkülerinin söylenişi üzerine odaklanan bir bildiri sunar (Baykurt, 1983:244).[4] Türk halk oyunlarını notaya alarak müzik yazısına dönüştüren (1961)[5] ilk isim yine Ruhi Su'dur... Başka ilkleri de vardır: 1936 yılında, Musiki Muallim Mektebi'nde bir yandan türküler üzerine çalışmalar sürdürürken, okuldaki arkadaşları ile birlikte döneme ilişkin belgelerde adı 'Ses ve Tel Birliği Korosu' diye geçen Müzik Öğretmenliler Korosu'nu kurar. İkinci koro çalışmasını ise 1944-47 yılları arasında DTCF'nde gerçekleştirir. Bir diğer koro çalışması ise ilk üyelerini 1975 yılında sınavla seçerek oluşturduğu 'Dostlar Korosu'dur.

Ruhi Su, karmaşık olmayan, bütün sadeliği içerisinde müziğin, müzikle birlikte sözün anlamına odaklanmış bir sanatçıdır. Çağımızın bir başka usta müzisyenlerinden Teodorakis'in de[6] altını çizdiği sözün /şiirin metnin anlamsal derinlik ve bütünlüğü, şairliği de olan Ruhi Su'nun titizlendiği konulardandır. Çoksesli batı müziği eğitimi almış biri olarak geleneksel müzik çalışmalarında özellikle çalgı bağlamında saz dışına çıkmayışı, seçtiği ürünlerde sözü önemseyişinden kaynaklanmaktadır.

Onun bir önemli özelliği de başka türlü aletler içerisinde yetişmiş ve farklı bir disiplinle ses ve oyunculuk eğitimi almış olmasının kazanımlarını türkü ve şiirleri yorumlamaya aktarabilmiş olmasıdır. Sürekli üzerinde durduğu ve türkülerin yorumlanması konusunda uygulayıcı bir aktör olarak yinelediği eğitilmiş bir sesin olanaklarının zenginliği somut ifadesini onun ürünlerinde bulmaktadır.

III. TAVIR ADAMI

Her ırmak kendini besleyen akarsu yataklarıyla zenginleştiği gibi, her toplum da sanatçı kişiliklere gösterdiği değerbilirlik ile 'uygarlık' dünyasındaki yerini belirler.

Toplumlar, insanlardan daha dinamiktir. Bu dinamiklik toplumsal değişimin kendiliğinden olmazlığının da işaretidir. Birer tarihsel aktör olarak öncü ve dönüştürücü sanatçıların bu dönüşümdeki rolleri akla getirildiğinde, onun seçip seslendirdiği, derleyerek ortaya çıkardığı türküler ve bunların yaratıcılarının anlaşılması konusundaki çabası, siyasal iktidarın, özellikle dil ve müzik üzerinden yürüttüğü hegemonik politikalara ciddi bir karşı duruştur. Toplumsal muhalefetin yükseldiği 1960'larda aydınların, emekçi ve üniversite çevrelerinin Ruhi Su türkülerine ilgisinin kaynağında onun sanatsal birikimi yanında bir tavır adamı oluşu da yatmaktadır.

Sabahattin Ali, Nâzım Hikmet, A. Kadir, Pertev Naili Boratav, Arif Dino, Enver Gökçe, Hasan İzzettin Dinamo, Yaşar Kemal, İlhan Başgöz, Ümit Kaftancıoğlu, Ruhi Su, Feyzullah Çınar ve niceleri; Türkiye'nin yaratıcı kültür ve sanat insanları olarak yirminci yüzyıldaki tarihsel şansıdırlar. Tıpkı, Yunus Emre, Pir Sultan Abdal, Karacaoğlan, Köroğlu, Dadaloğlu,

Yarasa operetinde

Devlet Operasının ilk sanatçılarından olan Ruhi Su, Bastien Bastienne, Satılmış Nişanlı, Madame Butterfly, Fidelio, Tosca, Yarasa, Aşk İksiri, Rigoletto, Figaro'nun Düğünü, Maskeli Balo ve Konsolos gibi operalarda rol alır.

Kul Himmet... gibi değerlerin tarihsel şans olmaları gibi. Bizler, Türkiye'nin çok kültürlü, çoksesli bu ayrıcalıklı birikimini kavrayıp değerlendirme bilinç ve birikimini göstermedikçe, 'kültürel yoksulluk' garabetinden de kurtulamayız. Ruhi Su ve onun gibi yaratıcı sanatçıların anlaşılması bu yoksulluğun aşılabilmesinin önemli yollarından biridir.

Halk müziğimizin usta sanatçılarından Mehmet Avni Özbek'in bir söyleşisinde vurguladığı gibi "O, türküleri olduğu gibi değil, olması gerek-

tiği gibi okuma yolunu tutmuş, halk müziğimizi evrenselliğe ulaştırma çabasıyla yaşamış gerçek bir sanatçıydı. Sanatçı yüreği taşıyordu. Ekran derdinden, mikrofon hevesinden, bencillikten uzak, tasarladığı milli görevini karşılıksız yaparak gitti" (Özbek, 1993:13). Sanatçının büyüklüğü çağının tanıklığı kadar, bir gelenek oluşturabilme ustalığında da aranmalıdır. Özellikle de 'modernleşme' gibi yeni bir kimlik oluşturmanın gayretlerini de barındıran süreçte daha da belirginleşmektedir. Zira, modernleşme, imajlarda köklü dönüşümler gerektiren bir bireşimi ifade eder. Sanatta gelenek oluşturma ise kültürel bir donanımı, toplumun bilincine kök salan ve oradan öncüler yetiştirmeyi de kapsayan boyutlu bir eylemdir.

Totaliter rejimlerin hüküm sürdüğü ülke ve koşullarda, sanatçı elbette temsilcisi olduğu alanın en iyisi olmak gayretinde olacaktır. Ne var ki, toplumun beklentilerini bir yana bırakarak, fildişi kulesine çekilme lüksüne de sahip değildir. Ruhi Su, türküleri ele alma, yorumlama ustalığında kendi yetkinliği kadar gelenek oluşturmuş sanatçılarımızdandır. Aktığı vadi geniş, ulaştığı menzil uzun bir ırmaktır; türküleri yorumlamadaki ustalığıyla yenilikçi bir tavır sergilemiş olmak yanında bir Ruhi Su geleneği oluşturmuş kişiliklerdendir.

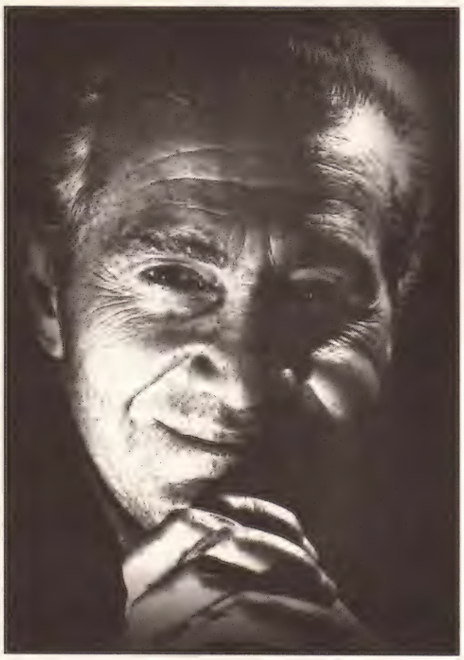

Almış olduğu eğitim ve sahip olduğu formasyona kuşaktaşları arasında çok az insanın sahip olmasına karşın iş verilmeyen, işinden edilen, tutuklanıp sürülen Ruhi Su, içinde yaşadığımız bu çağı ve bu çağın insanının onurunu kendi trajedisinden daha değerli bulan örneği az sanatçılardan biridir.

Ruhi Su, aynı zamanda aldığı eğitim ve sanatsal donanımı ile cumhuriyet dönemine değin ve yer yer cumhuriyet dönemi de dahil, 'türkü söylemek' kompleksine karşı nitelikli bir itirazdır.

KAYNAKLAR

- Akatlı, Füsun (2001), ... Bir de Ruhi Su Geçti, Ruhi Su Kültür ve Sanat Vakfı: İstanbul.
- Aydoğan, Karabey Haz. (2008) Ruhi Su Türküleri, Everest Yayınları: İstanbul.
- Buykurt, Şerif (1983), "Türkiye'deki İlk Halk Dansları Semineri", Türk Halk Müziği ve Oyunları Dergisi, Cilt:1, Sayı:6.
- Balkılıç, Özgür (2009), Cumhuriyet, Halk ve Müzik –Türkiye'de Müzik Reformu-, Tan yayınları: Ankara.
- Dincer, Mekin, Haz. (1986), Ruhi Su'ya Saygı, Adam Yayınları: İstanbul.
- Orkun, Hüseyin Namık (1944), Türkçülüğün Tarihi, İbrahim Berkalp Kitabevi: İstanbul.
- Özbek, Mehmet (1993), 'Değişen Türkiye'de halk müziğinin yeri ve meseleleri... Dergâh, Sayı:35.
- Pehlivan, Battal, Der. (1985). Ruhi Su...Ruhi Su..., Yaprak Yayınları : İstanbul.
- Spatar, M. Halim (2007), Müzik Yazılarım, Pan Yayınları: İstanbul.
- Su, Ruhi (1985), Ezgili Yürek, Adam Yayınları: İstanbul.
- Teodorakis, M. (1987), Sanatsal İnancım (Çev: Lizi Behmoaras), Alfa Yayınları: İstanbul
- Toraganlı, Hasan (1987) 'Ruhi Su Müziği', Yeni Düşün, Haziran.

[1] 1935'te DTCF'de başında Pertev Naili Boratav'ın bulunduğu Türk Dili Edebiyatı Bölümü kurulmuş ve 1938 yılında programa halk edebiyatı dersleri eklenmişti.:

[2] 1937'de Köy Enstitüleri kuruldu.:

[3] Senaryosu Yaşar Kemal'e ait olan bu filmin yönetmeni Atıf Yılmaz, asistanları ise Halid Refiğ ile Yılmaz Güney'dir. Filmin yapımcısı Erman Filmin sahibi, Hürrem Erman'dır. Erman, siyasi baskılardan çekinerek Ruhi Su'nun film için kayıtlarını değiştirerek, bir başka opera sanatçısı Aydın Gün'ün seslendirmesi ile filmin yeni bir montajını yaptırır.:

[4] Şerif Baykurt, *Türk Halk Müziği ve Oyunları* Dergisi'nde bu seminere ilişkin ayrıntılı bir yorum yazdıktan başka, seminere sunulan bildirileri bir araya getirerek, 1996 (Yapı Kredi Yayınları) yılında kitap olarak da yayımlar.:

[5] 1961-1965 yılları arasında Yapı Kredi Bankası için halk oyunlarının müziklerini notaya alarak - ki o dönem Türkiye'de nota kalıbı yoktur, Almanya'da bir nota basımevine gönderilerek prova baskıları da getirtilmiştir-, müziklerini yazdığı halk oyunlarından yüz kadarını seçerek yayına hazırlar. Bunlar banka yönetimince, Halil Bedii Yönetken ve Bülent Tarcan'ın da denetiminden geçirilerek yayınına karar verilir. Ne var ki yayın, Ruhi Su adının sakıncalı bulunmasından dolayı, Sadi Yaver Ataman adıyla yayımlanır. Bu kitabın yayımlanmış olmasından haberdarlığı da bir gariptir Ruhi Su'nun. 16 Temmuz 1975 tarihinde, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nde düzenlediği basın toplantısında süreci şöyle anlatır: "Bu yıl da İstanbul'da Uluslararası Birinci Türk Folklor Kongresi diye bir kongre düzenlendi. Bu kongrenin oturumlarında dinleyici olarak bulundum. Bir gün kongre üyelerine kitaplar dağıtıldı, biri de bana varildi. Bu kitabın içindeki notalar, benim yazdıklarımdı. Yani önceleri saptanmış olan notaların *Yüz Türk Halk Oyunu* adı altında yayımlandığını orada öğrendim. Doğal ki, buna üzüldüm..." Hukuki bir süreçten sonra, söz konusu çalışma ancak 1994 yılında, Kültür Bakanlığı tarafından Ruhi Su imzasıyla yayımlanabilir. Ruhi Su ile ilgisi yok ama, sanatçı emeğinin nasıl bir kıymetsizlik sayıldığına ilişkin bir anımı da burada paylaşmak istiyorum. Köy Enstitülerinden yetişmiş ozan ve yazarlardan, Ali Kemal Gözükara'nın önce İmece dergisinde bir seri olarak yayımlanan sonra da Ararat Yayınları tarafından (1970) kitap olarak piyasaya sürülen *İbili'ye Mektuplar* kitabını 1985 yılıydı, Ankara-Ulus meydanında akşamları sergi açıp kitap satanlardan birinde *Anadolu Hikâyeleri* adıyla, kapağı değiştirilmiş ve Yeşilçam filmlerinin cicili-bicili afişlerinden fırlamış bir kadın resmiyle oluşturulmuş olarak alınca şaşırmış, rahmetli Ali Kemal Gözükara'ya götürmüştüm. Yapılan kendi bilgisinin dışındaydı ve o da kitabının bu halini ilk kez görüyordu. Neyse, yayımlayan kitapçı Ankara'daydı, bulduk. Kitapçının yanıtı daha utanmazcaydı: "Hocam ben sizi öldü biliyordum..."

[6] M. Teodorakis, *Sanatsal İnancım* (Çev: Lizi Behmoaras, Alfa Yayınları, İstanbul, 1987) adlı yapıtında metasenfonik müziğe ilk adım başlıklı denemesinde, "Başlangıçta kelam vardı", "Eserlerimin tümü bu özdeyişi doğrular niteliktedir" diyerek, şiirsel metnin anlamına vurgu yapar.:

YAYLA GÜNLÜKLERİ

■ İBRAHİM AKEL

"Arı kardeşler, aslında ben de ortaklık olayını sizinle konuşmayı düşünüyordum. Çünkü her sabah yüzlerceniz çiçeklerin arasında saatlerce uğraşıyor, emek veriyorsunuz. Hem kendiniz, hem doğa, hem de biz insanlar için çok fayda sağlıyorsunuz. **Her ne kadar el öpme huyunuz biraz can acıtsa da yine de hakkınız ödenmez. O yüzden sizinle anlaşmamız hepimiz için iyi olacak", dedim.**

ZIP ZIP ZIPLAYAN SİNCAPLAR

Yaylada hemen hemen her gün, bahçemin üstünden geçen telefon telleri üzerinde dörtlü beşli gruplar halinde sincaplar gezer. Tellerin bittiği yerlerden çınar ve meşe ağaçlarına zıplarlar. Sincapları tellerin üzerinde gezerken gördüğümde pasaportunuzu gösterin diye ünleyiverirdim. Her ünleyiverdiğimde eşim de "Seni anlıyor mu da sürekli pasaport soruyorsun", diyordu. "Bak, pasaport sorunca nasıl kaçıyorlar", diye karşılık veriyordum, gülerek.

Sonuçta sınır ihlali vardı ve elbette pasaport sorma hakkım vardı. Sonrasında da düşünüyordum, biz mi yoksa onlar mı sınırı ihlal ediyordu? Yetkili kurum, telefon direklerini bahçenin ortasından kaldırınca, şimdilerde bahçe duvarı üzerinden çınar ve meşe ağaçlarına zıp zıp zıplayıp duran sincaplara bu kez pasaport değil de, "Ne zıplayıp duruyorsunuz salgın nedeniyle sokağa çıkma kısıtlamasında", diye sormaya başladım. Ne derse beğenirsiniz: "Ağabey, biz Covid-19 yasaklarını siz yaylalara geldiğinizden beri yaşıyoruz. Nasıl ki siz polis görünce kaçıyorsanız, biz de sizi görünce kaçıyoruz" .

Sonuçta, cevizin yarısını alan sincap kardeşlerle helalleşip birbirimize karışmama ve meyvelerde yarıcı, ortak olma kararı aldık.

Belki de Covid-19 ile birlikte doğanın, canlıların, paylaşmanın ne kadar önemli olduğunu daha iyi anladık. Bunu Covid-19'un bir yararı olarak onun hanesine yazdık.

Mehmet Ali & Akşamsefası

GAK GAK GAKLAYAN KARGA KARDEŞ

Sincaplarla sohbetimizi yazdık ya, kargaların da hakkını yemeyelim. Karga dostlarımız, maşallah, bahçenin her tarafında. Sincaplar yine belli bir bölgede zıp zıp zıplıyor iken, hayvanlar âleminin akıllılarından karga kardeşlerin, uçma yeteneği sayesinde alan hakimiyeti tam.

Uçmayı biliyorlar ya!

Bir bakıyorsun elmanın en güzelini gagalamış, bir bakıyorsun cennet meyvesinin olgunlaşmışını kucaklıyor, bir bakıyorsun şeftalinin başında, hâl hatır soruyor. Hele de incirle muhabbetleri ayrı bir tatlı. Bildiğin bal damlıyor. Tabii ki doğanın geçek sahiplerine afiyet olsun diyeceğim. Hiç itirazım yok. Ayrıca uçabilme özelliği varsa, konma yeteneği de olacaktır. Konduğu yerde güzelliklere, nimete sırt çevirecek değil ya. Yalnız tek itirazım, sadece güzel meyvelerin yarısını yemeleri. Yani israf... Aklıma takılan bu hususu alaca karga dostlarımıza sordum.

"Karga kardeşlerim, afiyet olsun, bizim meyveleri yemenizde hiç sorun yok fakat neden meyvenin tamamını yemiyor da yarım bırakıp başkasına geçiyorsunuz?"

Cevap çok güzeldi:

"Ağabey yanlış anlama, biz onun hepsini yeriz yemesine de hani bu lezzetten siz de tadın istedik. Tadına baktıklarımız çok güzel oluyor. Yarısını biz yiyoruz, yarısını da size bırakıyoruz. Ayrıca seni sincaplarla konuşurken duymuştuk. Onlarla yarıcı, ortak olmayı kabul ettin ya, biz de bu doğal anlaşmanın altına imzamızı attık."

Ne diyelim, biz de alaca karga dostlarımıza yarasın, dedik. Sonuçta ne de olsa birbirimizi anlayabiliyoruz. (İnsanlar mı? İşte onu bilmiyorum.) Bu arada karga dostumuza insanların, neden kargalara aptal dediğini, sordum. Gak, gak, gak diyerek gülme krizine giren kargalar maalesef cevap veremediler. Kanat çırparak çınar ağacına doğru yol aldılar. Tabii ki her yiğidin yoğurt yemesi farklı olduğu gibi, hayvanlar âlemindeki dostlarımızın da farklı yaklaşımları olabiliyor. Doğanın gerçek sahiplerinin başımızın üstünde yerleri var, buyursunlar haklarını yesinler.

Bu arada sincabın hakkını da vermeliyim. Yarıcı olarak aldıklarının bir kısmını, özellikle cevizleri, tarlanın muhtelif yerlerine gömüp en azından beş altı tane ceviz ağacının da çıkmasına vesile oldular. Bu katkılarından dolayı hayvan dostlarımıza teşekkür ediyorum.

BAL GİBİ BİR DOST: ARI VIZ VIZ VIZ

Kalabalıklardan kaçıp doğaya sığındıkça, ondan öğrendiklerimiz bizi mutlu ediyor. Yayladaki bahçede elimi yıkamak için çeşmeye yaklaştığım an, elimde korkunç bir acı hissettim. İki adet sarı ve kahverengi renkli arı, elimi öpmede ısrarlı olunca canım bayağı yandı. Bayram değil seyran değil arılar benim elimi niye öptü, diye düşünürken çeşmenin altındaki yuvalarını gördüm. Doğal olarak her canlı gibi yuvalarını koruma çabalarını takdir etmekten başka çarem yoktu. Yüz otuz bin farklı bitki türünün çoğalmasını ve insanoğlunun çok önemli gereksinimlerini karşılayan bu güzel canlılara saygı duymamak mümkün mü?

Bu sene bahçede ektiğim acurların çiçekleri içinde arılar sürü halinde konaklıyor ve keyifli zaman geçiriyorlardı. Acurlar yetişmiş ve artık toplanma zamanları gelmişti. Bir sabah acur toplamak için bahçeye indiğimde etrafımı yüzlerce arı sardı.

Hepsi birden hoş geldin ortak, diye vız vız vızıldadı.

İşin aslı acur toplarken arılar etrafımı sardı. O anda ortak mıyız, diye arılara soru sormaya hazırlanıyordum ki sorumu sormadan arıların "hoş geldin ortak" demesi hoşuma gitmedi değil. Henüz bir anlaşmamız olmadan emrivaki ortaklık durumuna gelmiş olmamıza biraz içerlesem de, konuşup anlaşmamız lazım, dedim kendi kendime. Nasıl olsa sincap dost ile karga kardeşi ortaklığa dahil etmiştik. Bal gibi tatlı arının ne suçu var ki? Varsın o da ortağımız olsun. Sonuçta, paylaşmak güzel, hoş bir duyguydu. Etrafımda merakla vız vız dönen bal arılarına dönerek:

"Arı kardeşler, aslında ben de ortaklık olayını sizinle konuşmayı düşünüyordum. Çünkü her sabah yüzlerceniz çiçeklerin arasında saatlerce uğraşıyor, emek veriyorsunuz. Hem kendiniz, hem doğa, hem de biz insanlar için çok fayda sağlıyorsunuz. Her ne kadar el öpme huyunuz biraz can acıtsa da yine de hakkınız ödenmez. O yüzden sizinle anlaşmamız hepimiz için iyi olacak", dedim.

Kraliçe arı biraz sitem dolu ses tonuyla karşılık verdi:

"Sevgili dostum biz de senin hakkını inkâr etmiyoruz. Sen ilk yıllarda, sanırım belki de acemilikten, bize zarar verecek çok yanlışlar yaptın. Gerçi yaklaşık dört yıldır çiçek zamanı ilaç atıp bizi korkutmuyor ve zarar vermiyorsun, bunun için sana teşekkür ederiz", diye vız vız vızıldadı.

Ardından içinden gelenleri eklemek isteyip devam etti konuşmasına:

"Bak ortak şunu da göz ardı etmeyelim. Biz arıların seninle ortaklığı sincap ve karganın ortaklığından daha az külfetli. Çünkü biz meyvelerinin ve sebzelerinin olması için mutlaka yapılması gereken döllemeyi yapıyoruz ve buna rağmen sadece çiçekten pay alıyoruz. Meyvelere ve sebzelere hiç dokunmuyoruz. Belki mangal işini başımıza kakacaksın ama sen de biliyorsun ki biz bal arıları eti sevmeyiz. Mangalın başına üşüşenler sarıcalar, yani sizin eşek arısı dediğiniz arılardır".

Bu arada konuşmamızı dinleyen sarıca arılar söze girdi: "Ne yapalım sen de çok lezzetli şeyler yapıyorsun. Hem kokusu hem de tadı bizi çok tahrik ediyor, ağzımızı sulandırıyor. Lezzetli yiyeceklerin kokusunu almaya başladık mı yerimizde duramıyoruz. Kendi aramızda sizin çocuklarınız ne kadar şanslı diye vızıldayıp duruyoruz. Sen farkında olamayabilirsin fakat mangalı yaktığın zaman bizler sevinçten bayram ediyoruz. Senin pişirdiklerinin tadına bakmak için can atıyoruz. Ancak bugünlerde senin de huyun değişti, bize farklı davranmaya başladın. Tam biz lezzetli yiyeceklerinizin tadına bakacağımız zaman tütsü yakarak yiyeceklere yaklaşmamızı ve pay almamızı engelliyorsun. Biz, senin bunu neden yaptığını hiç anlamıyoruz. İşin aslı bu konuda sana gönül koyduk. Bunu bilmeni istiyoruz. Hem bizim yediğimiz sizin yediğinizin yanında ne ki? Tam tadına bakacağımız zaman tütsüyle bizi kovalıyorsun. Siz bal arılarının kovanlarından kilo kilo balları alırken onlar size bir şey demiyor. Buna rağmen yine de sizler, bizim hoşlanmadığımızı bile bile hem bize, hem de bal arılarının kovanlarında bal arılarına tütsü yakıyorsunuz."

Bu arada bal arılarından kraliçe arı biraz daha içlendi ve vızıldamasına devam ederek, "bak ortak bundan sonra sen de bizi daha iyi anlamalı ve sevmelisin", dedi.

Tüm arılar ahenkle kanatlarını çırpmaya ve farklı çiçeklerle buluşmaya doğru yola koyuldular. Aslında bal arılarının bana çok kibar davrandıklarını ve yaptıkları pek çok şeyi de yüzüme vurmadıklarını iliklerime kadar hissediyordum.

Ve biliyordum ki her sabah topladığım tüm sebze ve meyvelerin oluşmasında rolleri çok büyüktü arı dostların ve işin aslı arıların, zıp zıp zıplayan sincaplardan ve karga kardeşlerden daha az pay aldıklarını biliyordum.

Neyse... Tam yürümeye başlıyordum ki arılardan bir tanesi hurmayı göstererek gülümsedi ve bana göz attı. Ne demek istediğini hurma ağacına, yani cennet meyvesine, doğru bakınca hemencecik anladım ve ben de başımla kendisine teşekkür ettim. Hatay hurmasını sevdiğimi gören arılar kendi aralarında konuşarak geçen sene dalların bir kısmını da Hatay hurması ile döllemiş ve beni çok mutlu etmişlerdi.

Bırakın ağacın bir kısmını, bazı dallarda bile meyvelerin bir kısmı cennet meyvesi bir kısmı Hatay hurması şeklinde oluşmuştu ve ben bunları yerken çok mutlu olmama rağmen arıların bu emeğini takdir etmeyi unutmuştum.

Bütün arılar uçmaya başladığında onlara, "kraliçe arıya söyleyin, bundan sonra sizleri daha iyi anlamaya çalışacak ve özen göstereceğim", diye seslendim.

Bundan sonra benim elimi öpmek için ısrar etmemelerini söyleyemeden, kanat çırpmaya ve uçmaya başlayan arılar, vız vız vızıldayıp yeni çiçeklere doğru yol aldılar. Yarın sabah tekrar karşılaşacağım arıların ardından:

"Teşekkürler, bal dostlarım. Selam olsun size ve bütün canlılara, hep birlikte mutlu yaşayalım", dedim ve ben de onlara vızıldadım. Arı, Arı vız vız vız...

Mehmet Ali & Akşamsefası

BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI-2021/EYLÜL

ENİNDE SONUNDA İNSAN OLMANIN HİÇ DÜŞÜNEMEDİĞİMİZ GELİŞMİŞ EVRELERİNE ULAŞACAĞIZ

■ DR. ULVİ ÖZDEMİR

Biliyoruz ki gericilik sanata/kültüre düşmandır. İnsanı köle olmaktan çıkaran insanca her hamle, her söylem, her eylem gericilere göre kendi çıkarlarına engeldir. **Çünkü sanat, edebiyat insanı yükseltir. Ve ancak yükselen insan dünyayı değiştirebilir.**

Mehmet Ali & Akşamsefası

OLMAK YA DA OLMAMAK, BÜTÜN MESELE BU MU?

Hamlet'i okumak için çok geciktim. Neredeyse ilkokul günlerinden itibaren adını duyduğumuz bir yapıttı Hamlet. Bir tiyatro oyunu olduğunu, William Shakespeare adlı bir İngiliz yazarın en önemli, en ünlü oyunu olduğunu biliyorduk. Ne tiyatro, ne televizyon ne internet, ne de doğru düzgün sinema yoktu çocukluğumun geçtiği kentte. Bir kitapçının vitrininde gıcır gıcır yeni kitaplar görürdük ara sıra. Çocukluk harçlıklarımızın çok ötesinde fiyatları vardı. Bize kalan sadece elden ele geçmekten yıpranmış, maceraları hep "devamı gelecek sayıda" ibareleriyle biten çizgi romanlardı. *Hamlet*'in kitap olarak elime geçişi üniversite yıllarında oldu, ama o gün bu gün okuyamadım. Bir keresinde bir yerde Shakespeare'in yüze yakın değişik yazılış şeklinin olduğunu ve hepsinin aynı şekilde okunduğunu okumuştum. Bugün bile Shakespeare'in yazılışını bakmadan, ezberden doğru yazabilmemi o günlere borçluyum. Bu okumalar sırasında Shakespeare'in *Soneler*'ini okumuş ve çok beğenmiştim. Hatta hiç ezber yeteneğim olmamasına rağmen bir soneden iki dizeye vurulmuştum: *Hiçbir ayıbı örtmez yırtık pırtık giysiler/sırmalı kürklerse bütün ayıpları örter...* İnsana ilişkin çok etkileyici ve tıpkı Montaigne gibi çağları aşan saptamaları hoşuma gitmişti. *Kral Lear*'ı, siyah beyaz olduğu günlerde izlemiştim televizyonda. Çok etkilendiğimi hatırlıyorum. Şimdilerde tiyatro televizyondan kalktı. Bunu hiç anlayamıyorum. O kadar çok televizyon kanalı varken, sadece tiyatro, opera, bale temsillerinin ve nitelikli müziklere ait konserlerin izlenebileceği, kitaplar hakkında programlara, yazarların söyleşilerine, yeni çıkan kitap ve dergilere, kültür-sanat olaylarına, şiir okuma seanslarına yer verilen bir televizyon kanalının olmamasına şaşıyorum. Bunun talep edilmemesini, bu konuda hayallere, tasarılara yer verilmemesini anlayamıyorum. Tiyatroyu, sanatın her alanını, edebiyatı, şiiri sevdirmek için bundan daha iyi bir yol olabilir mi? Ancak biliyoruz ki gericilik sanata/kültüre düşmandır. İnsanı köle olmaktan çıkaran insanca her hamle, her söylem, her eylem gericilere göre kendi çıkarlarına engeldir. Çünkü sanat, edebiyat insanı yükseltir. Ve ancak yükselen insan dünyayı değiştirebilir.

Üniversite yıllarından beri düşümdür böyle bir televizyon kanalı. O yıllarda, Ankara'da, üniversitede, derslikle rde öğrendiğim kadarını konser salonlarında, tartışmaların yaşandığı söyleşilerden öğrendim. Murat Belge ile Yalçın Küçük'ün yan yana geleceği bir söyleşiyi hatırlıyorum. En az 30-35 yıl öncesi. Bana bu söyleşiyi haber veren bir arkadaşımın olayı daha çekici hale getirmek için söylediği sözleri hatırlıyorum: *"Ulvi gel, bak, acayip kavga edecekler bunlar!"* O yıllarda Yalçın Küçük ile Murat Belge aynı masada yan yana gelip birbirlerini sabırla dinleyip görgü sınırları içinde düşüncelerini çatıştırırlardı. Yalçın Küçük Hoca'nın Murat Belge'nin konuşmasından sonra *"Bazı diller vardır, English, Turkish gibi, bir de Muratish vardır"* deyip konuşmasına başladığını hatırlıyorum. 12 Eylül'ün etkisinin sürdüğü, işkence haberlerinin kulaktan kulağa yayıldığı günlerdi ve Türk aydını neredeyse tam kadro sahadaydı; üniversite gençliği arayışını bitirmemişti, toplum teslim olmamıştı. Başka bir gün Yalçın Küçük'ü Uğur Mumcu'nun yanında,

Hamlet ile Horatio Mezarlıkta, Eugène Delacroix

sanırım bir imza gününde, aynı masanın arkasında hatırlıyorum. Uğur Mumcu Yalçın Küçük'e dönüp konuşurken bir sosyoloji kitabına eşdeğer bir diyaloğun tanığı olmuştum. *"Bu toplumda birbirine karışmayan kimse kalmamıştır"* demişti. *"Bu toplumda halis Türk yoktur"* diye eklemişti. Ben de bu görüşteydim. Yalçın Hoca dudaklarını büzerek itiraz etmiş, işaret parmağıyla kendi göğsüne vurarak, yani kendini işaret ederek, *"Hayır, bak bana, biz karışmadık!"* demişti; çok şaşırmıştım. Türkler Anadolu'ya geldiklerinde burada insanlar vardı. Yalçın Hoca o dönem düzenli olarak yargılandığı davalarda savunmasını yaparken bilim yapıyordu: *"Biz buralara geldiğimizde buraları Afrika Savanları gibi değildi, burada başka insanlar yaşıyordu."* Sadece "Kürt" sözcüğünü kullandığı için suç işlediği iddia ediliyordu. Dönem *"Kart-Kurt Türkleri vardır, Kürt diye bir şey yoktur"* sözünün resmi ideoloji haline geldiği "Kenan

Evren Dönemi"ydi. Uğur Mumcu, gelenler geldiklerinde bu topraklarda olanlarla karıştı, diyordu. Büyük ölçüde haklı buluyorum bugün hâlâ, Türk aydınının güzel yüzü, onuru, büyük insan Uğur Mumcu'yu. Yalçın Hoca'nın bin yıllık bir süreden sonra Orta Asya'dan gelenler arasından bu topraklarda kimseye karışmayan bir kesim insanın kalmış olduğunu iddia etmesine şaşırmıştım. Toy bir üniversite öğrencisi olarak bu iki önemli aydının bir masanın ardında, buldukları küçük bir zaman aralığında bile böyle önemli konuları tartışabilmelerine hayran kalmıştım. *"Daha çok okumalıyım, daha çok okumalıyım"* diye düşündüğümü hatırlıyorum. Dergilerden kitaplara, tiyatrolardan söyleşilere, şiir okuma toplantılarına, konser salonlarından dergi bürolarına, arada zaman kalırsa da dersliklere aktığımız günlerdi.

Okumaya düşkünlüğümün belirginleştiği o üniversite yıllarında Shakespeare'in yazdığı oyunların aslında ona ait olmadığına ilişkin dedikodular değişik kitaplarda karşıma çıktı sonra. Bu biraz da tiyatro metni okuma alışkanlığının olmamasından doğuyordu. Tiyatro izleyemeyen tiyatro metni okuyabilir mi? Zaten Mitos Boyut yayınlarının tiyatro metinlerini yayınlamaya başlaması Türk yayıncılığı için bir devrimdi. Tiyatro'yu çok geç keşfettim ve çok sevdim. Ama bana göre hep ihmal edilen bir sanat kolu oldu Türkiye'de; hakkı verilemedi.

Nereden aklıma esti bilemiyorum ama 53 yaşında *Hamlet*'i okudum. Geç kalmışım. Hiç etkilenmedim. Düpedüz yavan, vasat, sıradan, güçsüz bir metindi okuduğum. En çok etkileyen sözler şunlar oldu bu ünlü metinden:

"Nasıl yüzüm kızarmasın görünce karşımda
On binlerce insanın yakın ölümlere gittiğini?
Bir esinti uğruna, şan olsun diye,
Mezara gidiyorlar yatağa gider gibi,
Birkaç dönüm yer savaşıp alacakları,
Orduların kılıç oynamasına elvermez,
Ölülerin gömülmesine yetmez bir avuç toprak."

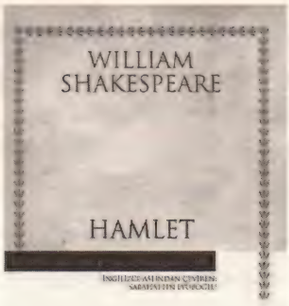

(William Shakespeare, *Hamlet*, Çeviren: Sabahattin Eyüboğlu, İş Bankası Kültür Yayınları, 28. Baskı, İstanbul, Ocak 2021, s.116.)

Savaşın anlamsızlığını, gereksizliğini vurgulayan, insan hayatının bu kadar değersiz olmaması gerektiğine ilişkin güzel bir yakarış neredeyse. Ama buna benzer birkaç cümle dışında hiç etkilenmedim. Sanırım bende bir eksiklik var. Bir daha Shakespeare okur muyum? Sanmıyorum. *"Çamur içinde bir delik, bir tümsek; Budur bekleyen bizi."* (5. Perde, 1. Sahne, s. 142). Düpedüz ortaçağ insanının ölümü dinsel dogmalarla ürkütücü hale getiren imgeleri bunlar. Bu kadar kaba, bu kadar basit bir yaklaşım, ölüm-hayat diyalektiğinde sanatın insanlık tarihine eş ve insanı insan yapan görkemli gövdesine iliştirilebilir mi? Henüz bireyin yeni yeni tarih sahnesine çıktığı bir dönemde geçen, çok basit, güç ve iktidar hırsı, intikam ve saray entrikası temalı bir yapısı var oyunun. Doğrusu beni hiç etkilemedi. Yeni doğan insana (bireye) ilişkin bir ipucu bulmak da olanaksız. Hele Hamlet'in kafatasını eline aldığı sahnede söyledikleri, sanatın ve edebiyatın, insanın yücelişi üzerine temel olan varoluşuna bütünüyle ters. Bir ölünün bedeniyle dalga geçiyor gibi konuşuyor bu sahnede Hamlet. İnsanı yüceltmek yerine aşağılıyor. Bir kafatasını eline alıp bir zamanlar olduğu neşeli insan olmadığını vurgulayarak, *"ne kadar iğrenç geliyor bana"* deyişi asıl iğrenç olan. Yaşamın geçiciliği, ölümün kaçınılmazlığı sıradan insan için anımsatılması bile gerekli olmayan ve taşınmak zorunda kalınan bir yüktür ki gölgesi bütün bir ömrü yutar. Bütün sanat ölüm karşısında yaşamı yüceltmek çabasından doğmuştur. Burada, bu sahnede ise böyle yapmıyor Hamlet (Shakespeare). Şu cümleye bakın: *"İskender ölüyor, gömülüyor, çürüyüp toprak oluyor, bu toprak da balçık. Şimdi bu balçıkla, ki İskender var içinde, niçin fıçı tıkacı yapılmasın?"* (5. Perde, 1. Sahne, s. 146). Bu sanat değil. Bu açıkça bir mikro faşizm. Bu bakıştan hangi insani değer yükselebilir?

Beğenmedim ben *Hamlet*'i. Üniversite öğrencisiyken Ankara'da izlediğim (sanırım Yücel Erten'in yönettiği) *Hırçın Kız* oyununda da yönetmen oyunun sonunu değiştirmişti. Çünkü kadının boyun eğişi yüceltiliyordu bu orjinal sahnede. Yönetmen dayanamayıp modern bir bilinç eklemişti son sahnede kadının eşitliğini ve hakkını teslim etmek için. İyi de yapmıştı. Modern dünyaya ne kadar sesleniyor Shakespeare? Tartışılır bence. Ama girmeyelim bu tartışmaya yine de; "Ali Ulvi anlamıyor bu işten" deyip çıkalım bu sahneden.

SELÇUK ALTUN VE *KİTAP İÇİN-4*

Selçuk Altun'un önceden *Cumhuriyet Kitap Eki*'nde başlayan, şimdilerde *Ot* dergisinde devam eden kitaplarla ilgili yazıları, başlangıcından itibaren hoşuma gitmişti. Bu yazıları kaçırmadan okumayı sürdürüyorum ve bu yazılar kitaplaştığında tekrar okumak da ayrı bir keyif oluyor benim için. Aslında benim de kitaplar hakkında yazmaya başlamamda Selçuk Altun'un bu yazıları çok etkili olmuştu ve böylece ortaya *Bir Kitap Bağımlısının Notları* çıkmıştı. Epey uzun bir aradan sonra *Kitap İçin*'in 4. Cildi İş Bankası Yayınları arasından çıktı (1. Baskı, Temmuz 2021, 391 sayfa). Bu kitapta da bin madde bulunuyor.

Selçuk Altun, Türkiye'nin Ömer Koç ile birlikte en ünlü kitap koleksiyonerlerinden biri. Hemen her maddedeki notlardan Selçuk Altun'un kitaplara olan sevgisini, sanata, edebiyata olan düşkünlüğünü anlayabiliyoruz. Ayrıca hem iyi bir okuyucu hem de bir yazar Selçuk Altun. Bu ciltteki yazıları okumak da kitapsever insanlar için çok büyük zevk. Bazen "hiç bitmesin" diyeceğimiz kitaplar okuruz; bu kitap da benim için öyle oldu. Ama sevindirici olan daha kitaplaşacak çok sayıda *Kitap İçin* yazısının olması. Kitabın her köşesinde (her maddesinde) kitaplarla, edebiyatla, sanatın değişik kollarıyla ilgili çok ilgi çekici bilgiler var. Örneğin 1981'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan Elias Canetti'nin Edirne kökenli bir Musevi olduğunu, 14 yaşına kadar Osmanlı pasaportu taşıdığını öğrendim (s.289). Ahmet Mithat Efendi'nin Psikolog için "Ahval-ı ruhiye müdekkiki", Sosyolog için ise "Cemiyat-ı medeniyenin şerait'i içtimaiye ve insanların usul-ı maişeti hakkında icra-yı tetebbu eden..." şeklinde tanımlar ürettiğini bilmiyordum (s.142). Bir maddede ise Prof. Dr. Bedia Akarsu'nun öğrencilerine *"ders çalışmayın, kitap okuyun"* dediğini (s.185) öğrendim ki ben de katılıyorum bir öğretmen olarak bu düşünceye. Kitap severlerin kaçırmaması gereken bir kitap.

ÇİZGİ ROMAN OKUMAK: VAZGEÇİLMEZ BİR LEZZET

Küçüklüğümde çizgi roman okumasaydım kitapların eğlenceli, bilgilendirici dünyasının kapılarını açamazdım. Bugün bu kadar kitaplara düşkün olmamı okuma yazmayı öğrendiğim günlerden itibaren çizgi roman okumaya borçluyum. Aradan yıllar geçti ama benim çizgi roman tutkum bitmedi. Üstelik son zamanlarda yayıncılığımızın çizgi roman damarı nitelik ve nicelik olarak gelişti, genişledi. Çok nitelikli örnekler karşımıza çıkıyor. Benim için hiç vazgeçilemeyen bir okuma kulvarı olmayı sürdürüyor bu alan ve her yazımda okuduğum çizgi romanlardan söz etmek istiyorum. Son okuduklarımdan biri üniversite yıllarında beni etkileyen bir yazar olan Boris Vian'ın *Mezarlarınıza Tüküreceğim* romanının bir çizgi roman uyarlaması (Jomorvan tarafından) oldu. Çok başarılı bir uyarlama (İthaki Yayınları, 1. Baskı, Temmuz 2021). Çizimler Rey Macutay, Rafael Ortiz ve Scietronc'a ait. Olağanüstü keskin bir anlatım ve aynı ölçüde rahatsız edici bir temel izlek üzerinden akan bir öykü... Birsel Uzma çevirmiş Türkçe'ye. Kitabın orjinali kadar etkileyici bir çizgi roman çıkmış ortaya. Boris Vian'ın bugüne kadar yazılmış en güzel aşk öyküsü olarak nitelendirilen *Günlerin Köpüğü* romanının da çizgi roman uyarlaması E Yayınları baskısıyla çıktı bu arada. Elbette o da alınıp okunacak.

Çizgi romansız ve kitapsız kalmayacağınız güzel günler diliyorum.

Mehmet Ali & Akşamsefası

BERNHARD'IN HASTA TOPLUMU

■ HALİT PAYZA

Bernhard, Sarsıntı'da kurguladığı kişileri de sarsıntı geçiren hastalıklı dünyanın sakatlanmış, sayrılı bireyleri olarak çizer. Gröbl tam olarak böyledir. Hiçbir neden yokken meyhanecinin karısına saldırır ve onun fiziksel sarsıntı neticesinde beyin kanaması geçirerek ölmesine neden olur.

Thomas Bernhard 1931'de Hollanda'nın Heerlen kentinde Avusturyalı bir ailenin çocuğu olarak doğmasına karşın ülkesi Avusturya'ya karşı büyük bir öfke duyar ve öfkesini yazdıklarına da yansıtır. Ona göre Avusturya, taşralılıktan başka bir şey ifade etmez. Bernhard ülkesine, taşraya ait bulduğu dar kafalı, bağnaz, her türlü düşünceye sekte vurur nitelikte tutucu, bencil ve kendinden olmayanı ötekileştiren anlamlar yükler. "Sarsıntı"da bunu "nispeten büyük ve ayrıca zor bir bölgenin" tek doktorunun, yaşadığı Bundscheck Bölgesi'ne ilişkin gözlemlerine yansıtır. Bölgenin tek doktoru kendini süreğen bir hastalıklı dünyada, hasta insanlar arasında hareket ediyor gibi duyumsar.

Bundscheck Bölgesi'nden yola çıkarak yaşadığı varoluş sarsıntısını dünyanın sağlıklı olmadığı görüşüyle özdeşleştirir. Bölgenin bireyleri de tıpkı bencil ve sorumsuz yaşadıkları dünya gibi sağlıksızdır. Sağlıklı olan-

Mehmet Ali & Akşamsefası

lar da aslında hastadır ancak hasta olduklarını bilmezler. Doktor bölge insanlarına ve içinde sıkışıp kaldığı dünyaya duyduğu sarsıntısını oğlu ve kızına da yansıtır. Kendisi sağlıksız dünyanın, sağlıksız bireylerine alışıktır ve bu duyarsızlığa karşın direnç göstermektedir fakat oğlu ile kızı için aynı şeyi düşünmez. İçinde taşıdığı sarsıntının oğlunu sarsabileceğini ve derin saplantılı düşüncelere neden olabileceğini düşünür. Oğlunu "daima her şey ve herkes tarafından sarsılmaya, her şey ve herkes konusunda" kendisine zarar verebilecek derin düşüncelere dalmaya "müsait" görür. Doktor, kızında ise oğlunda gördüğü olumsuzlukların iki katına vardığını ve daha tehlikeli boyutlarda olduğunu düşünür. Yaşadığı doğaya, bölgeye, bölge insanlarına olan yabancılığını, oğlu ve kızına karşı da duyumsar.

Sarsıntı[1] Bundscheck Bölgesi'nde maden işçilerine içki servisi yapan meyhanede, meyhanecinin gecenin ilerleyen saatlerine kadar hizmet veren karısının, sicili oldukça kirli ve şiddet eğilimli Gröbl'ün saldırısı sonucu ölümüyle başlar. Gröbl, herhangi bir meyhaneden içeri adımını attığında mutlaka yasalara karşı gelecek bir şey yapmaya eğimlidir. Bernhard, Sarsıntı'da kurguladığı kişileri de sarsıntı geçiren hastalıklı dünyanın sakatlanmış, sayrılı bireyleri olarak çizer. Gröbl tam olarak böyledir. Hiçbir neden yokken meyhanecinin karısına saldırır ve onun fiziksel sarsıntı neticesinde beyin kanaması geçirerek ölmesine neden olur. Kadının sarsıntının etkisiyle düşüp bayılmasının ardından birkaç saat geçmesine karşın meyhanedeki maden işçileri doktora haber vermeyi akıl etmezler. Üstelik kadını yatağına taşırlarken, onu sarsmamaya özen göstermek bir yana, başını her defasında merdiven tırabzanlarına çarparlar. Doktorun kendilerine yakıştırdığı gibi duyarsızdırlar. Doktor meyhanenin müdavimi maden işçilerini iki düşman grup gibi birbirlerine nefret besleyerek vakit geçiren barbarlara benzetir. Hiçbir neden yokken kavga çıkarır, birbirleriyle dalaşırlar.

Doktorun meyhaneci için de düşünceleri olumsuzdur, bütün meyhanecilerin prototipidir meyhaneci; "Bütün gün et kesmekten, büyükbaş hayvan ticaretinden, tarla işlerinden bitap düşerek kendileri genellikle erken yatarken, sadece iş düşündükleri için karılarını sabaha kadar açık meyhanede, sabaha doğru ilerleyen alkol tüketimiyle birlikte barbarlık yöntemleri konusunda gittikçe daha az seçkinci hale gelen erkek dünyasında bir başlarına..." bırakır. Doktor'a göre "fazla uzatılan bütün meyhane geceleri tatsız sona erer." Söz konusu Bundscheck Bölgesi ise "yüksek oranda ölümle biter".

Doktor meyhanecinin karısının ölümünü 'vaka-i adiye'den sayma eğilimdedir. Bunun gerekçesini de "Bir meyhanecinin kendi karısını o sefil ve çaresiz haliyle gece yarılarına ya da sabaha kadar en iğrenç şekilde, ne olursa olsun sırf ceplerindeki paralarını almak ve en ucuz konyağı dirayetsiz midelerine boşaltmak amacıyla sarhoşların yanına göndererek kurban etmesi hiç de seyrek karşılaşılmayan bir durum..." olarak açıklar. Su testisi su yolunda kırılacaktır ya da bir diğer deyişle kılıçla yaşayan kılıçla ölecektir. Doktor için mesele bu denli yalın ve basittir.

AVUSTURYA DENEN TAŞRA

Thomas Bernhard'ın Sarsıntı'da taşra olarak nitelediği Bundscheck Bölgesi Avusturya'nın bütününü temsil eder. Avusturya'ya karşı duyumsadığı öfkeyi Sarsıntı'ya yedirir. Avusturya Bernhard için taşradır ve bütün taşralar birbirlerinin kopyasıdır. Sarsıntı'da şöyle yazar: *"Gerçekten de taşrada, şehirdekinden daha fazla barbar ve suçlu varmış. Tıpkı şiddet gibi barbarlık da taşrada esasmış. Şehirdeki barbarlık taşradaki barbarlığın yanında, şehirdeki şiddet taşradaki şiddetin yanında hiç sayılırmış. Şehirdeki suçlar, şehir suçları, taşradaki suçların, taşra suçlarının yanında hiç sayılırmış. Şehirdeki suçlar, taşradakilerin yanında gülünç kalırmış. Babama göre meyhaneci doğuştan şiddete meyilli ve suçluymuş. Bu insanın üzerindeki ve içindeki her şeyde şiddet ve suç*

Thomas Bernhard'ın Sarsıntı'da taşra olarak nitelediği Bundscheck Bölgesi Avusturya'nın bütününü temsil eder. Avusturya'ya karşı duyumsadığı öfkeyi Sarsıntı'ya yedirir. Avusturya Bernhard için taşradır ve bütün taşralar birbirlerinin kopyasıdır.

varmış. Büyükbaş hayvan tüccarı olan bu adam, hayatının her anında ve bütün durumlarda büyükbaş hayvan tüccarıymış. 'Şimdi zıplayıp dursa da' dedi babam, 'aslında bir büyükbaş hayvan için zırlıyor. Bir meyhaneci için karısı büyükbaş hayvandan başka bir şey değildir."

Benzer saptamaları Thomas Bernhard, doktorun Bundscheck Dağı eteklerinde yaşayan her kasap için *Sarsıntı*'daki anlatıcısının ağzından evlilik kurumuna, "büyükbaş hayvan pazarı ya da çiftlik gibi barbar bir kadın hapishanesi..." olarak baktıklarını söylettiğinde de görürüz. Doktor taşrada nereye bakarsa, nereye giderse gitsin gördüğü "Kocaları tarafından evlere hapsedilen kadınlar"dır. Doktor onları "İğrenç insanlar" biçiminde görmektedir. Elindeki doktor çantasıyla "sürekli bir suç dünyasında", "zorbalığın", "şiddetin" içinde dolanır. Marx'ın yabancılaşma için söylediği tüm semptomları doktor karakterinde görmek olasıdır. Doktor doğaya, insana, emeğine, nihayet kendine yabancılaşmıştır. Daha ötesinde patojenik bir sapma olarak romandadır.

HASTALIKLI BİR DÜNYAYA ANLADIĞI DİLDEN HESAP SORMAK

Sarsıntı felsefi göndermeleri ve gösterdiği psikolojik sapmalarla dolu içeriğiyle hastalıklı bir dünyaya, o dünyanın aynı dertten 'muzdarip' bireylerine anladıkları dilden hesap soran bir roman. Ziya Paşa'nın *"Nush ile uslanmayanı etmeli tekdir / Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir"* dizelerinin hakkını veriyor Bernhard.

Peki Thomas Bernhard'taki ne bu şiddet, bu celâl? Anlatıdaki kötek gibi saptamalara baktığımızda Bernhard'da, Nietzsche'nin, kendi çağına bütünsel karşı çıkışının izleri görmek mümkün. Nietzsche'ye göre Tanrı ölmüştür ve insanlar yalnızdırlar, Tanrı'dan umut beklenmemelidir, insanlar ancak kendi özgür ve akılcı iradeleriyle özgürleşebilirler. Bernhard bunu *Sarsıntı* üzerinden verir. Avusturya'ya duyduğu 'şiddet' ve 'celâl'in temeli evlilik dışı bir çocuk olarak doğması gösterilebilir. Katolik Kilisesinin bağnaz kuralları nedeniyle ülkesi Avusturya yerine Hollanda'da doğması, ardı ardına onu ölümün kıyısına götüren hastalıklar ve İkinci Paylaşım Savaşı'nın sarsıntısı onun Sarsıntı'daki olumsuz düşüncelerine esin kaynağı olmuştur.

Bernhard 'Öl ya da öldür' seçenekleri arasında seçime zorlanır. Dünya onun kendi ülkesinde doğmasını istemiyorsa, Bernhard da böyle bir dünyayı istemez ve onu reddeder, aşağılar. Böyle bir dünyada yaşamayı da reddeden Bernhard, başarısız intihar girişiminin ardından kendisi yerine dünyaya intiharı uygun görür. Dünya'nın intiharı, Bernhard'ın başarısız intihar girişiminden daha başarılıdır. Bernhard, dünyanın acılar çekerek yavaş yavaş ölmekte olduğunu gösterir.

Thomas Bernhard, sanki Adorno'nun *"Yanlış hayat doğru yaşanmaz"* sözünü Sarsıntı'da, kanıtlamaya çabalar. Sakatlanmış yaşamlar ne kadar sarsılırsa sarsılsınlar, yanlış yaşamı doğru bilirlerse asla doğru'yu yaşayamazlar. Adorno'nun Minima Moralia eserinde söylediği gibi: *"Hakikatin yalan, yalanın da hakikat gibi göründüğü bir dönemeçteyiz şimdi."* Sorun olmak-olmamak ya da yalanı yalan, doğruyu doğru gibi görmekte. Peki, daha ne kadar sarsılmamız gerek?

[1] 1. *Sarsıntı*, Thomas Bernhard, Çev: Esen Tezel, Yapı Kredi Yayınları, 2018.

Bernhard 'Öl ya da öldür' seçenekleri arasında seçime zorlanır. Dünya onun kendi ülkesinde doğmasını istemiyorsa, Bernhard da böyle bir dünyayı istemez ve onu reddeder, aşağılar. Böyle bir dünyada yaşamayı da reddeden Bernhard, başarısız intihar girişiminin ardından kendisi yerine dünyaya intiharı uygun görür.

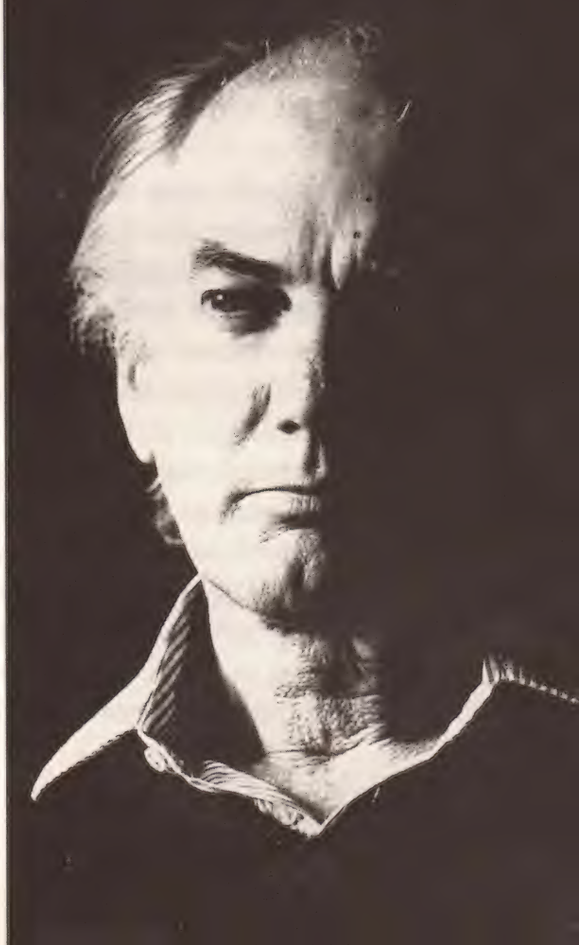

YILDIZ SAYARIM GECELERİ

■ RAHİME HENDEN

I
Yağmur çiseltisinde elâ gözlerin
belirir usumda bir daha.
Savrulur rüzgâr, bahar yeli serin.
Üşür kalbime sığınan serçeler...
Mevsimler boyu yeşerten tarlayı
toprağı eken ellerin;
katık olmuş toprağa alın terin.
Annem...

II
Ne çok can doğurdun cananım.
Biri düştü toprağa
daha dört yaşında.
Düştü biri daha
altmış sekiz yaşında, selvi boylu...
Yitirmiştin aklını çoktan
bilemedin selvi boylum nasıl düştü?

III
Sonra delikanlı ceylanım
altmış beşe varmadan daha
kucakladı 'ana' diye toprağı...
Titredi toprak bile
kim bu delikanlılar?
Ardında dolunay...

IV
Ekildiler birer birer Mustafa, Ömer, Ahmet;
gözünü seveyim kara toprak
bir daha can isteme benden.
Kaşları yay delikanlı ceylanım
Ay Vadisi'ni kurmaktı düşümüz...
Gittin... Ay Vadisi'ne uzandı ellerim,
yarım...

V
Şimdi gökyüzü altında
öldüğünü duyduğum koyda
yıldız sayarım geceleri...
Ayın adını anamam ama
sensiz ay karanlık.
Tutunurum ışık saçan yıldızlara
yürürüm yürürüm sonsuza.
Yanımda selvi boylum:
"Yazdıkların anlaşılır olsun" diyor bana.

VI
Bu ateşi kimler yaktı
deryalar ötesi?
Dar geçitler vardır dünyada
ötesinde kuşlar senfonisi...
Eeyy duvar ötesi gülüşler
eritir çeliği bile yürekteki direnç.
Günler hep aynı ahenkle akacak değil elbet.
Sarsılacak yer gök...
Yeşerecek doğa bir daha.

VII
Ufukta kızıl bayraklı gemi
rotası bize doğru
ağır ağır yaklaşmakta.
Sansarlar inlerinden çıkıp;
telaşla kaçışmakta...
Çocuklar bayram sevinciyle
ellerinde çiçeklerle
meydanlara koşmakta.

29.05.2021, Çobançeşme

Mehmet Ali & Akşamsefası

Aydın Doğan -2014 -Kadir İncesu

Bu Yazı Aziz Aydın Doğan'ı Anlatır

■ ÖZGÜN ENVER BULUT

Edebiyat dünyasının sessiz sedasız, gürültü çıkarmadan işini yapan, Yaba Edebiyat'ı son ana kadar yayımlamaya devam eden, **öyküleriyle Anadolu insanının çığlıklarını, ilişkilerini, taşradan kopmalarını anlatan bir yazın emekçisinin ardından cümle kurmanın ya da kuramamanın zorluğunu yaşıyorum.** Aziz Aydın Doğan'dan söz ediyorum.

Yaba Öykü Dergisi 1995 yılında Terörle Mücadele Yasasının hışmına uğrayarak yayınını sonlandırmıştı. 16 yıllık bir edebiyat dergisi olan Yaba Öykü'nün TMY ile yayın hayatına veda etmesi devletin bir sanat dergisine nasıl baktığının da göstergesiydi. Kültür ve sanat işlerinin polislerce izlendiği bir toplumun gideceği yer ne yazık ki selin önüne ne çıkarsa alıp götürdüğü can yakan felaket günleri gibidir. Dergide o güne kadar yayımlanan çok sayıda söyleşinin, Yanıtlarıyla ismiyle kitaplaştırılmasından sonra, dava açılarak sorumlu yazı işleri müdürü Mustafa Pala ve derginin sahibi Aydın Doğan hem para cezasına çarptırılıyor hem de mahkûm ediliyordu. Suçlamaya konu olan söyleşi de Musa Anter ile yapılan söyleşidir. Kültür ağırlıklı bir söyleşiden suç üreten devlet, suç üretmekle kalmayıp, kendi yağıyla kavrulan bir dergiyi de derdest etmiş oluyordu.

Yaba Öykü'nün bu zorunlu vedasına dair haftalık Azadi gazetesinde bir yazı yazmıştım. Orada kullandığım cümlelerimi buraya alabilirim yeniden. *"En çok, yitirilen bir dostun ardından yazmak zorlar insanı. Sanırım yazın dünyasından çoğu insan da aynı duyarlılığı taşıyordur. Yitirdiklerimiz, sevdiklerimiz o denli hızlı terk ediyorlar ki bizleri, tüm zorluğuna karşın duygusallığı bir kenara bırakıp, anılarımızla yeniden solumaya başlıyoruz onları satır aralarında."* Bir derginin yayınına ara vermesi neticesinde yaşadığım duygusal bir çöküşü ölümle ilişkilendirerek kurmuşum cümleyi. İşte zorlandığım o andayım. Edebiyat dünyasının sessiz sedasız, gürültü çıkarmadan işini yapan, Yaba Edebiyat'ı son ana kadar yayımlamaya devam eden, öyküleriyle Anadolu insanının çığlıklarını, ilişkilerini, taşradan kopmalarını anlatan bir yazın emekçisinin ardından cümle kurmanın ya da kuramamanın zorluğunu yaşıyorum. Aziz Aydın Doğan'dan söz ediyorum. Ömrünü kâğıtlar arasında geçiren bir yazın emekçisinden...

GALATA'DAKİ YABA SAHAF'TA

Aydın ağabeyle tanıştığım yıl 1987 yılıydı. Ankara'ya yavaş yavaş yerleştiğim ve kalıcı olmayı düşündüğüm yıldı. Zafer Çarşısı'ndaki Dost Kitabevi'nden Yaba Öykü almış, Subayevleri'nde kaldığımız evin yolunu tutmuştum. Dergiyi okurken künyesine baktığımda adresinin evimize yakın olduğunu gördüm. Ertesi gün Aydınlıkevler Çevreli sokakta bulunan dergi bürosuna gitmiştim bile. Bir duvarının kitapla dolu olduğu küçük bir kırtasiye dükkânıydı. Hemen karşısında da oturduğu ev vardı. Dükkânda tüple ısınan ısıtıcı olduğuna göre soğuk bir gündü sanıyorum. Çünkü o ısıtıcının üstünde su ısıtıp kakao ikram etmişti bana. O günden beri de kakao içmeyi çok sevdiğimi hemen belirtmek isterim. Daha sonra da yanına sık sık uğramaya başladım. Derginin mutfağında yer almıştım bile. Tashih yapar, bazen dergiyi matbaaya götürür, bazen de bitmiş halini alırdım. Bu gidiş gelişlerde bana öyküyü sevdiren isimdir Aydın Doğan. Şiirlerimle ilgilenir, yol gösterirdi. Yanına uğramaktan ve sohbetinden sonsuz keyif almışımdır her zaman.

Ölüm çoğunlukla anılara götürüyor insanı. Anılar sadece bir tebessüme değen hüzün olarak okunmamalı. Geçmişin yeniden yaşanması, kalbe değen bir sıcaklık ve geçmişin bugünle buluşması olarak okunmalıdır. Ben böyle yaşıyorum geçmişi ve ölümü. Aslında yaptığımız şey bu sınırlı yaşamda kendi yolumuzu bulabilmek için sürdürdüğümüz mücadeleden başka bir şey değil. O nedenle bir şekilde yolu ararken, yolda karşılaştığımız, dost olduğumuz ve yürümeye birlikte devam ettiğimiz sevdiklerimiz bizi bıraksa da anıları bırakmıyor. Aziz Aydın Doğan'ı anlatırken anılara gitmem, çok normal. Ne zaman ziyaretine gitsem mutlaka Yaba Edebiyat'tan konuşur ve yazı ya da şiir isterdi benden. Hatta yeni yıl için kullandığım ve dostlarıma gönderdiğim bir dizemi dergiye koymuştu. Çok sohbetimiz olmuştur. Gerek Ankara'da, gerekse Galata'daki Yaba Sahaf'ta. Yaba Sahaf'ın ilk zamanlarında küçük bir kafesi de vardı. İşte o zamanlarda biber ve soğan kavurarak üstüne de kaşar koyup, lezzetli bir atıştırmalık üretmiştik. Evde de birkaç kez denememe rağmen o lezzeti bulamamıştım.

YILMAZ GÜNEY'İN GENÇLİK ÖYKÜLERİ

Ölüm olmasaydı böyle bir yazı yazmayacaktım elbet. Ancak benim Aziz Aydın Doğan için o hayattayken de yazdığım yazılarım var. Ne zaman Taksim taraflarına yolum düşse mutlaka yanına uğrar ve bir çayını içerdim. Aydın ağabey sadece dergici değil, aynı zamanda emek yayıncılığı yapan iyi bir yayıncıydı da. Hele Yaba Yayınları'nın Mezopotamya dizisini anmadan geçmemek gerek. Şerafeddin Han'ın 5 cilt olan Şerefname'si açıklamalar ve notlarla birlikte bu diziden yayımlanmıştır ve çok önemli bir kaynaktır.

Sevgili Aydın ağabeyle Enver Gökçe'den de çok konuşurduk. Onun o halk olan yanını, sessizliğini ve eski tüfek taraflarını, Eğin Türküleri kitabını... Ben o dönemlerde Emek'de Milli Kütüphane'ye işe giriş sınavlarına hazırlanmak için ders çalışmaya giderdim. Öyle arada boş vaktim

olunca da dergilere bakardım. Dersim Şiirleri Antolojisi hazırlığım vardı ve Dersim şiirleri araştırıyordum dergilerde. Türkiye Yazıları Dergisi'ni incelerken Enver Gökçe'nin kitabında olmayan bir şiirini görmüştüm. Şiirin ismi Ayaklar Baş Olacak'tı. Büyük bir heyecanla kâğıda yazıp dergiye getirmiştim ve bu şiiri orada yayımlamıştık. Aydın ağabey; *"Madem kütüphaneye gidiyorsun, zamanın olursa Ufuklar Dergisi'nde Yılmaz Güney'in öyküleri var, onlara da bakar mısın"* demişti. Onları bulup fotokopilerini çekmiş, dergiye getirmiştim. Bu arada ben İkinci Yeni ile ilgili Pazar Postası'nda taramalar yaparken, orada da Yılmaz Güney'in öykülerine rastlamıştım. Dört öyküsünü fotokopi olarak alıp dergiye getirdim. İşte, Yılmaz Güney'in Gençlik Öyküleri fikri böylece oluşmuş oldu. İsmet Arslan bir öykü bulmuştu. Sonra da Gençlik Öyküleri kitaplaşarak okurla buluştu. Sanırım Yaba'da 7 baskı yaptı ve sonra Güney Yayınları tarafından basıldı öyküler.

Benim Dersim Şiirleri Antolojisi de olgunlaştı ve Yaba'nın kardeş yayınları olan Aydın Kitabevi Yayınları'ndan çıktı. Kitap o dönemler Olgunlar Sokak'ta olan kitap tezgâhında tükenmişti. Dönem iyi bir dönemdi ve Dersim çok da bilinmiyordu. İlgi görmesinin bir nedeni de buydu.

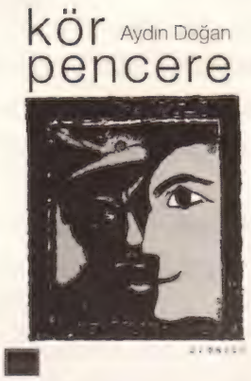

AYDIN DOĞAN'IN ÖYKÜLERİ

Aziz Aydın Doğan bir öykücüydü, oyun yazarıydı, romancıydı, günlükler tutar, desenler çizerdi. Kendisini edebiyata vermiş bir kültür insanıydı. Yaba ile başlayan hikâye, Yaba Öykü ve Yaba Edebiyat ile devam etmişti. Gönüllü bir edebiyat emekçisiydi. Yıllarca bir dergiyi ayakta tutması bile başlı başına özel bir öyküdür. Onun öykülerine gelince... İlk öykü kitabı olan Afişte Ölen Adam, bir gencin taşradaki bir sokakta başlayan yaşamının izleriyle doludur. Sokağın insanlarına, kentin çarşısındaki insanlar da dahil olur ve taşranın o kendine özgü sıcaklığı öykülere yansır. İkinci öykü kitabı olan Kör Pencere'de ise o taşralı gencin ruhu vardır. Ancak taşra yerini büyük kente bırakmıştır. Buradaki insanlar da farklıdır artık. Büyük bir kavganın içinde olan insanlar vardır ve o insanların farklı ilişkileri, kendileriyle hesaplaşmalarını görürüz. Karanlık bir pencerenin ardından ışığı görmeye çalışan insanların "ne çok fantastik ne de çok gerçekçi" dünyalarına tanıklık ederiz okur olarak. Güneşli Bayır ve 7 Numaralı Koltukla Ana Yolculuğu ile öyküler devam eder.

Bir öyküsüne şu sözlerle başlar. *"Hayır, bundan başka hiçbir sıkıntım yoktur. Ben de sizin gibi her sabah yeni bir güne başlarım. O günü; günü gününe not ederim. Delilik bu, diyeceksiniz belki, olsun. Aramızdaki fark bu olsun. Ben gelecek kuşaklara yaşadığım ülkenin, yaşadığım kentin bir gününü, günü gününe anlatarak miras bırakacağıma ant içtim. Bu ne para, ne taşınmaz mülk, ne tahvil işine benzer; bu soylu işin temelinde sadece tutku var. Gönüllü yurttaşlık yani. 'Günü'nü yaşayıp yaşamama üzerine bir analiz yapabilirsiniz."* Bu öyküde bir anlamda onun edebiyata bakışını ve edebiyatta yapmak istediğini, yerleştirmek istediği anlayışı görürüz. Taşradaki yaşamında çıraklık yaparak hayata atılmış ve edebiyat yolculuğunda da bunu çok önemsemiştir. O ünlü olmayı, ünlenmeyi ret eden bir kültür emekçisidir. Öykülerinde abartıdan çok bir yaşamın tanıklığı vardır. Yaşamdan süzülüp gelen insanlar vardır. Yaşadığı dönemi ana eksen olarak seçer. İnsanın çürümesine izin vermez. Öykü kahramanları böyle insanlardır.

Yine Enver Gökçe'ye dönüyorum. Enver Gökçe'nin bazı masalları Yaba Öykü'de ve Yaba Edebiyat'ta yayımlanmıştı. Ancak bunlar çok azdı. Aydın ağabey bu masalların peşini bırakmayarak onları da yayımlamış oldu.

Keban'ın Lorikan köyünde başlayan yaşam, İstanbul'da son buldu. Afişte Ölen Adam genç Doğan'dı. O genç adam afişini hep yanında taşıyordu. Taşırken de bir hesabı ve zamanı yoktu. Aziz Aydın Doğan 74 yaşında genç Doğan'la buluşup afişi birlikte omuzladı. Bende emeği çok olan bir ağabeyimi anlatmayı denedim. Işıklar yoldaşı olsun.

Mehmet Ali & Akşamsefası

DOĞUM GÜNÜM

■ MUSTAFA GÖKSOY

Caaankızıma

Sahiciliğe dokunup gördüm
Işıltılı günlerin sarhoşuyum

Beş ekim doğum günüm
Çocukluğumla başbaşa düşlüyorum
Düşünmenin coşkulu keyfindeyim

Yaşama dost olan canlarım
Nakış nakış işlenince dizelerim
Yanağımı okşayan rüzgâr gönlüm

Gün gelir giderim
Giderim hayattan
Oyun çocuklarım
Direnç yaprağım
Renklerini koruyan şiirim

Sahiciliğe dokunup gördüm
Işıltılı günlerin sarhoşuyum

MAVİ NOKTA

Sonsuzlukta mavi bir nokta
Hayallerine uyandı rüyasında
Sevdası güneşe dolanıyor
Bizi sarıp sarmalayan dünya bu
Büyülenip yaşıyor insanda
Doğum ölüm mavide sonsuz nokta

Mehmet Ali & Akşamsefası

SEVGİ, DOSTLUK DOLU, MÜCADELE, BİRLİK HAYKIRAN

"AYKIRI" BİR ÖĞRETMEN: Refet Özkan

■ ATİLLA KÜÇÜKKAYIKCI

Bazı öğrencilerin bir yılda okuduğu kitap sayısı 80'i geçti. Yalnız serbest okuma saatlerinde okumuyorduk. İşyerinde, nöbette, her yerde okuyorduk. **Okudukça ufkumuz açılıyordu. Bu birikimin sonucu olarak birçoğumuz yazmaya yöneliyorduk. Şiiri, öyküyü deneyenlerimiz oldu... Enstitü yıllarında 100'den fazla kitap okumuşumdur.**

Mehmet Ali & Akşamsefası

24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşmasıyla, Yunan uyruklu Müslüman Türkler, yaşadıkları toprakları terk ederek yeni yurtları Türkiye'ye göç ederler. Göçler yaşanırken gidenler de gelenler de çok büyük güçlükler, sorunlar yaşarlar. Bu göç kafileleri içinde Yunanistan'dan gelen Vraşno kafilesi Denizli Honaz'a yerleştirilir.

Vraşno kafilesiyle gelen Hüsniye ve Hasan Tahsin çifti de Honaz'da yeni bir yaşam kurmak için çabalayıp dururlar. Kendilerine verilen evleri onarır, toprakları ekip biçerler. Hüsniye ve Hasan Tahsin çiftinin 31 Ocak 1931 tarihinde bir oğulları daha olur. Aile içinde Refet diye seslenilen bu oğula mahallede, sokakta, arkadaşları *"Aykırı"* adını takarlar. *"Aykırı"* bir şey anlatırken, oyun oynarken, bir iş yaparken, arkadaşlarıyla eğlenirken diğer arkadaşlarından farklıdır. Anadili Rumca olan Refet'i, okul yaşına geldiğinde babası Honaz'daki ilkokula yazdırır (1938). İlkokul öğretmeninin sorduğu bir soruyu Rumca *"anlamıyorum"* diye yanıtlayınca, öğretmen *"Tu! Sen ne biçim bir Türksün,* Türkçe bilmiyorsun*!"*[1] diyerek yüzüne tükürür. Küçük Refet, ileride Türkçeyi yazılı ve sözlü olarak çok iyi kullanan bir yazın öğretmeni olacak ve bir öğretmene yakışmayan bu olumsuz davranışı hiç unutmayacaktır. Daha ilkokul sıralarında düzgün bir el yazısı olan Refet, Türkçe ve Sosyal Bilgiler derslerinde de çok başarılıdır. Müzik çalışmalarına katılır, halkoyunları öğrenmeye merak sarar, resim yapar, mahallede oynadığı oyunlarda arkadaşlarına öncülük yapar. Bunlar onun küçük *"aykırı"*lığının belirgin özellikleridir.

1943 yılı haziran ayında Honaz Bölge Okulu'nu bitirince, ailesine tarım ve hayvancılık işlerinde yardım eder. Sığır güttüğü bir gün, okulun başöğretmeni onu okula çağırır. Okula geldiğinde başöğretmenin yanında bulunan düzgün giyimli iki kişi tarafından sorular sorulur, yazı yazdırılır. Sınavda başarılı olduğu iletilerek, Gönen Köy Enstitüsü'ne kayıt yaptırmak için gelecek haberi beklemesi söylenir. Bir süre sonra beklenen haber gelir. Okula kabul edilir. Hazırlıklar yapılır, babasıyla birlikte Gönen Köy Enstitüsü'ne gitmek üzere yola koyulurlar.

GÖNEN KÖY ENSTİTÜSÜ'NDE

Refet ile babası, 2 Mart 1944 günü Gönen Köy Enstitüsü'ne varırlar. O gün başka yerlerden de gelenler vardır. Tıraş olurlar, hamama götürülürler, yıkanırlar. Çıkınca boz renkli enstitü giysilerini giyer, Beykoz postallarını ayaklarına geçirirler. Kahvaltıdan sonra sınıfları, kalacak yerleri belirlenir. Üst sınıfta okuyan bir öğrenci tarafından Enstitü gezdirilir, tanıtılır. Enstitüyü gezdikçe, farklı bir eğitim kurumunda olduğunu anlar. Altlı üstlü elli kişilik bir koğuşta geceyi geçirir. Ertesi günü erkenden uyandırıldıklarında enstitüdeki canlı ve coşkulu günlük yaşama ayak uydurmakta zorlanmaz. *"Aykırı"*nın düşlediği bir okul olmasa da kolayca uyum sağlayabileceği bir ortamdır burası.

Köy enstitülerinin birinci sınıfında okuyan öğrencilerin hepsi tüm çalışmalara katılırlar. İkinci sınıfa geçtiklerinde kendilerine uygun bir alan seçerler. 1944-45 ders yılında Enstitü'nün 2. sınıfına geçen Refet Özkan da marangozluk alanını seçer. Bavul yapmayı, çatı, tavan, taban çakmayı, kapı, pencere yapmayı, zımpara cila çekmeyi öğrenir.

Hafta sonları yapılan toplantıların birinde cesaretini toplayarak, söz alır: *"Bu hafta fırında görev alan arkadaşlar kusurludurlar. Ekmeklerin içinden çuval ipleri çıktı. Unu elerken daha dikkatli olmaları gerekirdi."*[2] diyerek eleştirir. Eğitimbaşı da onu destekleyerek yönetimin bu konuda eksiklerini gidereceğini, elekleri değiştireceklerini söyler. Bu eleştirili toplantıdan sonra, kendini daha rahat ifade etmeye başlar, özgüveni artar.

Köy enstitüsü kütüphaneleri oldukça zengindir. Öğrenciler kolayca kitap alıp okumaları için devamlı özendirilirler. Refet Özkan Gönen Köy Enstitüsü'ndeki kitap okuma etkinliklerini şöyle anlatır: *"Bazı öğrencilerin bir yılda okuduğu kitap sayısı 80'i geçti. Yalnız serbest okuma saatlerinde okumuyorduk. İşyerinde, nöbette, her yerde okuyorduk. Okudukça ufkumuz açılıyordu. Bu birikimin sonucu olarak birçoğumuz yazmaya yöneliyorduk. Şiiri, öyküyü deneyenlerimiz oldu... Enstitü yıllarında 100'den fazla kitap okumuşumdur.* Öğretmenlerin, *ustaöğreticilerin de okuması zorunluydu enstitüde. Aylık ve haftalık dergiler, günlük gazeteler de gönderiliyordu enstitü kitaplığına."*[3]

Köy Enstitülerinin üçüncü sınıfına geçen öğrencilerden oluşan ekipler diğer enstitülere yardıma koşarlar. 1946 yılı yazında 3. sınıf öğrencisiyken Ankara Hasanoğlan'a Gönen Köy Enstitüsü'nden de bir ekip gönderilir. O ekipte yer aldığı için çok mutludur. Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nün girişini şöyle anlatır: *"Enstitüye gelen konukları, yokuşun başında tohum saçan köylü yontusu karşılardı. Tren penceresinden çıkıp etrafı seyreden yolcular sevgiyle el sallıyorlardı yontuya. Yontucu Nusret Suman konuk öğretim üyesi olarak bulunuyordu Hasanoğlan'da.*

Refet Özkan KAVEG'in düzenlediği imza gününde dernek yöneticileriyle

Yontuyu iki metre boyunda, alçı ve tel kullanarak, sol elinde bir tohum çanağı, sağ eliyle boşluğu harmanlıyor formunda tasarlamıştı Suman. Yanına yapı kolu öğrencileri Abdullah Özkucur, Ekrem Ula, Mustafa Barış, Enver Ötnü, İsmail Koralay'ı yardımcı olarak aldı. Yontu, kısa zamanda Yağbasan Yokuşu'nun başına dikildi. Nusret Suman ve öğrencileri Türk büyüklerinin büstlerini de yönetim yapısının karşısına oturtmuşlar. Namık Kemal, Mimar Sinan, Mithat Paşa, Fatih, Barbaros büstleri."[4]

Hasanoğlan'da sorumluluklarına verilen yapıyı 2,5 ayda bitirdikten sonra törenle *"Gönen Köy Enstitüsü Ekibi 1946"* plaketini çakarak, çalışmalarının ödülü olarak trenle geziye çıkarlar. Pazarören, Düziçi, Akçadağ, Pamukpınar, Akpınar ve İvriz Köy Enstitüsünü ziyaret ederler.

Ne yazık ki bir rüya gibi süren bu eğitim yurdundaki yaşam 1946 yazında Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un görevlerinden alınmalarıyla bir kâbusa dönüşmeye başlar. Bir yıl sonra, Gönen Köy Enstitüsü kurucu müdürü Ömer Uzgil görevinden alınır. Müdür olarak yerine enstitüyü *"ıslah etmek"* üzere despot bir müdür (Zekai Yürüker) atanır. Refet Özkan, *"Gönen'e yazıldığımız 1944 ilkbaharıyla, kurucu müdürümüz Ömer Uzgil'in* görevden alındığı 14 Temmuz 1947 tarihleri arasındaki süreçte çok huzurlu, rahat, keyifli ve de çok verimli bir öğrencilik dönemi yaşadık Tahir'le" der.[5]

"GAYRET"Lİ ÖĞRETMENLER

1948'de despot müdür görevden alındığında Refet Özkan da Gönen Köy Enstitüsü'nü bitirerek, Denizli'nin Alikurt köyüne başöğretmen olarak atanır (1 Kasım 1948). Okulu olmayan bu köye bir okul kazandıracaktır. Bir yıl sonra da yaşadıkları yer olan Honaz'a ilkokul öğretmeni olarak atanır. *"Aykırı"*, öğretmen arkadaşlarıyla birlikte Denizli'de *Ege Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği*'nin şubesini açar. Derneğin yayın organı *Gayret*'e abone olunur. Öğretmenliğinin bu ilk yıllarında *Gayret* dergisinde *"Türkçe Derslerini Nasıl İşliyoruz"* başlığı altında ilk yazısı yayımlanır. Birkaç gün sonra Ankara'dan gelen *Köy ve Eğitim* dergisinde köy enstitülü öğretmenlere yapılan saldırılara karşı çıkan bir yazısı vardır. Dernek çalışmalarıyla ve dergi yazılarıyla eğitimde izlenen yolu eleştirmektedir.

1953'de İzmir ili, Cumaovası Akçaköy İlkokulu Başöğretmenliğine atanır. Bu köyde de okul yoktur. Refet Özkan bir yandan da dernek çalışmalarına katılarak, *Ege Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği* yönetim kurulu sekreterlik görevine, *Gayret* dergisinin de yazı kuruluna seçilir. Derginin bir sayısında *"Gerçek aydın, çevresindeki yanlış düşünenleri kendi iyi düşüncelerine inandıran kişidir. Toplumun kötü gidişine uyanlar aydın sayılmaz"*[6] düşüncesini savununca, dönemin bazı ilerici siyasetçileri bu yazıdan esinlenerek bu düşünceyi yayarlar.

Gayret dergisi dışında *Demokrat İz-*

10 Temmuz 1965 tarihinde TÜRKİYE ÖĞRETMENLER SENDİKASI, kısa adıyla TÖS kurulmuş oldu. Kurucular arasında: M. Şükrü Koç, Hürrem Arman, Şerif Tekben, Dursun Akçam, Hayrettin Uysal, Dursun Kut, Osman Bolulu, Nuri Çelik, Refet Özkan, Hayrettin Özer, Orhan Kamil Doğan, Avni Aytan, Davut Aksu, Rauf İnan, Talip Apaydın, Halil Akyavaş, Feyzullah Ertuğrul, Fakir Baykurt vardı.

mir, Sabah Postası gazetelerinde yazıları yayımlanmaya başlar. Yedi yıl öğretmenlikten sonra, 1955'de Gazi Eğitim Enstitüsü Türkçe bölümü sınavını kazanır. Onun Gazi Eğitim Enstitüsü'ne girdiği yıl, Gönen Köy Enstitüsü'nden arkadaşı, yoldaşı Fakir (Tahir) Baykurt da aynı bölümden mezun olur, Sivas Lisesi'ne atanır.

Refet Özkan Gazi Eğitim Enstitüsü'nde okuduğu iki yıl boyunca Başkent'in sanat ve kültür ortamından epeyce yararlanır. Sinema, tiyatro, konser, opera, bale etkinliklerine gider. Gazi Eğitim Enstitüsü'nde 2. yılını tamamlayınca, ad çekiminde, Sivas'ın Suşehri Ortaokulu çıkar. 1957-58 ders yılında Türkçe öğretmeni olarak burada çalışır. 28 Mayıs 1958'de, Suşehri'nden ayrılarak Polatlı Topçu Yedek Subay Okulu Muhabere Bölüğü'nde askerliği başlar. Altı ay sonra da Erzincan Askeri Lisesi'ne verilir. Askerlik sonrası, Erzincan Lisesi'ne atanan Refet Özkan, 10 Temmuz 1959 günü Erzincan Devlet Hastanesinde görevli hemşire Nezahat hanımla evlenir.

İNÖNÜ'YE EĞİTİM RAPORU

Erzincan'da çıkan günlük gazete Kazankaya'da *"Erzincan Kazan Ben Kepçe"* başlıklı köşe yazıları yazmaya başlar. *"Avuntu"* başlıklı bir yazısı nedeniyle 28 Mart 1961 tarihinde önce gözaltına alınır, daha sonra soruşturmaya gerek olmadığı gerekçesiyle serbest bırakılır. Tayinini ister. İzmir Urla ortaokulu Türkçe öğretmenliğine atanır.

Refet Özkan, 1961 yazında yapılan *Türkiye Köy Öğretmen Dernekleri Federasyonu*'nun olağan genel kurulunda genel başkanlığa seçilir. Yeni kurulan İnönü başkanlığındaki koalisyon hükümetine sunulmak üzere eğitim sorunlarını içeren bir rapor hazırlayarak arkadaşlarıyla beraber Başbakan İnönü'ye sunarlar.

5 Şubat 1962 günü başlayan 7. Şura'ya sunulmak üzere bir rapor daha hazırlarlar. Köy eğitimi sorunu gereği gibi gündeme alınmayıp, köy enstitülü öğretmenlere suçlamalar yöneltilince, Kırıkkale öğretmenleri bunu protesto etmek için sessiz bir yürüyüş kararı alır. Refet Özkan Federasyon Genel Başkanı olarak bu öğretmen yürüyüşünün başına geçerek bu yürüyüşe sahip çıkar. Yürüyüş Anıtkabir'de sona erer. Anıtkabir özel defterine yürüyüş amacına uygun bir metin yazdıktan sonra Şura salonuna döndüğünde, iki polis tarafından "Toplantı ve Gösteri Yasasına muhalefet etme" suçundan savcılığa götürülür. Tutuksuz yargılanır, daha sonra beraat kararı verilir. 7. Şura'ya sunulan bildiride. *"Federasyonumuz, uygarlıktan ve ulusal gelirden her yurttaşın eşit ölçüde faydalanmasını sağlamanın ancak bütün yurttaşlara verilecek sağlam bir eğitimle mümkün olduğuna inanmaktadır..."* düşüncesi vurgulanır.[7]

Şura sonrası köy enstitüleri ve eğitimle ilgili yapılan çalışmalarda etkin görevler üstlenmeyi sürdürür. 1 Ocak 1964 tarihinde Sakarya ili Geyve Ortaokulu'na ataması yapılır. Bu tarihe kadar ikisi kız biri oğlan üç çocukları dünyaya gelir. Geyve'de çalışırken Örnekli Kompozisyon Bilgileri kitabı basılır.

TÖS'Ü KURAN ENSTİTÜLÜLER

1961 Anayasası'nın çalışanlara tanıdığı hak ve özgürlüklerden, Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) doğar.

"1961 Anayasası'nın 46. Maddesi kamu çalışanlarına sendika kurma hakkı verdi. Bu hakkın bir yasayla düzenlenmesini öngörüyordu. Öğretmen kesimi bu hakkı kullanma hazırlığını TÖDMF'nin 1962 Aydın Kongresinde başlattı. Bir komisyon kurarak sendika tüzüğünü hazırlamakla görevlendirdi. 1962 TÖDMF'nin tarihinde bir dönüşümün adıdır. Bu toplantıda yönetim Köy Enstitüsü kökenli öğretmenlerin eline geçmiştir... Kamu çalışanlarının sendika kurmalarını düzenleyen 624 sayılı yasa 8 Haziran 1965 tarihinde kabul edildi. Bu yasa ile kurulması öngörülen sendikanın toplu sözleşme ve grev yetkisi yoktu. Bu kurulacak olana sendika denilemezdi. Adının sendika olması da bir adım sayıldı ve TÖDMF üyeleri arasından belirlenen 90 kurucu üye ile kuruluş başvurusu yapıldı. 10

Refet Özkan, 1961 yazında yapılan Türkiye Köy Öğretmen Dernekleri Federasyonu'nun olağan genel kurulunda genel başkanlığa seçilir. Yeni kurulan İnönü başkanlığındaki koalisyon hükümetine sunulmak üzere eğitim sorunlarını içeren bir rapor hazırlayarak arkadaşlarıyla beraber Başbakan İnönü'ye sunarlar.

Refet Özkan öğrencileriyle

Gayret dergisi dışında Demokrat İzmir, Sabah Postası gazetelerinde yazıları yayımlanmaya başlar. Yedi yıl öğretmenlikten sonra, 1955'de Gazi Eğitim Enstitüsü Türkçe bölümü sınavını kazanır. Onun Gazi Eğitim Enstitüsü'ne girdiği yıl, Gönen Köy Enstitüsü'nden arkadaşı, yoldaşı Fakir (Tahir) Baykurt da aynı bölümden mezun olur, Sivas Lisesi'ne atanır.

Temmuz 1965 tarihinde TÜRKİYE ÖĞRETMENLER SENDİKASI, kısa adıyla TÖS kurulmuş oldu. Kurucular arasında: M. Şükrü Koç, Hürrem Arman, Şerif Tekben, Dursun Akçam, Hayrettin Uysal, Dursun Kut, Osman Bolulu, Nuri Çelik, Refet Özkan, Hayrettin Özer, Orhan Kamil Doğan, Avni Aytan, Davut Aksu, Rauf İnan, Talip Apaydın, Halil Akyavaş, Feyzullah Ertuğrul, Fakir Baykurt var."[8]

22 Eylül 1966 tarihinde İstanbul Kartal Ortaokulu'na atanır. Kartal Ortaokulu'nda kırklı yıllardan beri tanıdığı, şair, öykü, roman yazarı Kepirtepe Köy Enstitüsü ve Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü çıkışlı "arkadaşım, öğretmenim" diye sevip saydığı Mehmet Başaran'la birlikte çalışır. Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) Kartal Şubesi 1967 olağan kongresinde başkanlığa seçilir.

1967-68 ders yılında ataması Maltepe Lisesi'ne olur. Ankara'da bir taksi sürücüsünün arabasını Yaşar Kemal'in üstüne sürmesi haberini gazetede okuyunca dışardan derse giren emekli bir subayın saldırgan sözlerine karşı Yaşar Kemal'i savunur, aynı kişi tarafından tartaklanır ve "dört gün işinden kalır" raporu alır. Saldırganı mahkemeye verir. Sanığın manevi tazminat ödemesine hükmedilir. Bir süre sonra Türkçe öğretmeni Refet Özkan'ın "komünist olduğu" şikâyetiyle okula Bakanlıktan müfettişler gelir. Hakkında soruşturma açılır. Görev yeri değiştirilerek, Kartal Lisesi'ne atanır.

DEVRİMCİ EĞİTİM ŞURASI

Bakanlık *Eğitim Şurası*'nı 7 yıl boyunca toplamamakta ısrar edince, TÖS 4-8 Eylül 1968 tarihleri arasında Ankara'da *Devrimci Eğitim Şurası*'nı (DEŞ) toplar. DEŞ'e sunulan ilk bildiri *"Eğitimin Ana İlkeleri, Amaçları, Yöntemi"dir.* Hazırlayanlar içinde Gülten Kazgan, Pakize Türkoğlu, Haydar Kazgan, Vedat Günyol, Mehmet Başaran ve Refet Özkan vardır. Bildiride *"Devrimci eğitimin ilk ve ana hedefi, eğitimi emperyalist etkilerden kurtarmak, yurttaşlara yaşama coşkusu ve devrimci tavır kazandırmak olmalıdır"* şeklinde özetlenir.[9] Giderek TÖS ve TÖS üyelerine yapılan saldırıların artması ve yeni çıkarılan "Sendika Yasası"nın toplu sözleşme ve grev hakkını tanımaması üzerine, TÖS 15-18 Aralık 1969 günlerini kapsayan dört günlük bir boykot kararı alır. İstanbul'da başta TÖS başkanı Tahsin Çayır olmak üzere, Kartal TÖS Şube Başkanı Refet Özkan açığa alınırlar. TÖS'lü üyelere soruşturmalar başlar.

12 Mart 1971 askeri darbesiyle sol kesim üzerine ağır baskılar uygulanır. 29 Mayıs - 1 Haziran 1971'de Mahir Çayan ve arkadaşlarının Maltepe'de kaldıkları eve bir operasyon düzenlenir. Ülke ve dünya kamuoyu aylarca bu baskının yankılarıyla çalkanır. Maltepe Cezaevine konan 5 siyasi tutuklu (Mahir Çayan, Ziya Yılmaz, Ulaş Bardakçı, Cihan Alptekin ve Ömer Ayna), Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan'ın idam cezalarının kaldırılmasına yönelik bir eyleme girişmek için, 29 Kasım 1971 günü Maltepe cezaevinden tünel kazarak kaçarlar. Ordu-Ünye NATO üssünde görevli üç İngilizi kaçırırlar. Tokat'ın Niksar ilçesi Kızıldere köyüne yerleşirler. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarına verilen idam cezalarının kaldırılması için bir de bildiri yayınlarlar. 31 Mart 1972 günü burada başlayan çatışmada on eylemci ve üç rehine öldürülür. Kızıldere olaylarından sonra operasyonlar ve baskınlar yapılmaya başlanır. Refet Özkan ve arkadaşları, TÖS'ün Kartal Bölge sorumluları

THKP-C örgütü soruşturması kapsamında gözaltına alınır, sorgulanır, tutuklanırlar. Cezaevinde kendisini ziyarete gelen can arkadaşı Mehmet Başaran için şu duygularını dile getirir: *"Öğretmen arkadaşlarımın en vefalısı Mehmet Başaran çıktı. Cezaevi savcısından avukatların tutuklularla konuştukları odada görüşme izni almış. Bir araya geldik. Kucaklaştık; hal hatır sorduk. Bana, o günlerde yayınlanmış Koca Kent adlı şiir kitabını imzaladı. O, dışardan, ben içerden haberler verdik. Sıcak, içten bir görüşme oldu. Cezaevi koşullarında bir tutuklunun, eski bir ağabeyi, öğretmeni, candan dostu tarafından aranmasının verdiği moral güç tanımlanamaz."*[10] Refet Özkan iki yılı aşkın bir süre cezaevinde kaldıktan sonra, CHP-MSP Koalisyonun çıkardığı Genel Af ile 2 Temmuz 1974 günü özgürlüğüne kavuşur. 1 Ocak 1974 tarihinde Maltepe'de Orhan Gazi Lisesi'nde yeniden göreve başlar.

YAZARLIĞA YOĞUNLAŞAN ÖĞRETMEN

Refet Özkan 1975-76 ders yılı sonunda emekli olmaya karar verir. Evinin bitişiğinde "Çiğdem Kitap Kırtasiye" dükkânını açar. Türkçe derslerini işlerken öykü bulmakta zorlandığı için, toplumsal temalı, eğitici-öğretici öykülerden oluşan bir seçki hazırlar. Bu kitabı, Hür Yayınevi sahibi, Pazarören Köy Enstitüsü çıkışlı eğitimci yazar arkadaşı Yusuf Ziya Bahadınlı tarafından basılır.[4]

1 Ekim 1979 günü Maltepe'de bir üniversite öğrencisinin silahla öldürülmesi üzerine semtte saldırganlıklar başlar. Önce Bağdat Caddesindeki Barış Kitabevi yakılır sonra Refet Özkan öğretmenin dükkanında bomba patlar. Kör topal 23 yıl yürütmeye çalıştığı kırtasiye - kitapçı dükkânını devrederek, kendi deyişiyle *"tümden emekli"* olur. Ama o gücü yettiğince, köy enstitüsü ve eğitim ile ilgili çalışma ve etkinliklerden de uzak kalmaz. *Tartışma* adında çıkarılan demokratik sol çizgide bir derginin yazı işleri sorumluluğunu alır. Dergi 12 Eylül Darbesi'ne değin 18 sayı yayınlanır. Maltepe'de açılan Nâzım Kültürevi'ndeki etkinliklere katılır, paneller düzenler, yöneticilik yapar. Köy Enstitülerini Araştırma ve Eğitimi Geliştirme Derneği'nin (KAVEG) düzenlediği etkinliklere konuşmacı olarak katılır. Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği, Kartal ve Maltepe Belediyelerinin, Maltepe ve Süleyman Demirel Üniversitesi Gönen Meslek Yüksek Okulu gibi birçok kuruluşun köy enstitüleri ve eğitim üzerine düzenledikleri etkinliklerde bulunur.

Refet Özkan'ın Örnekli Kompozisyon Bilgileri, Uyarı, Seçme Hikâyeler, Maltepe, Açık Tanık, İmecenin Gücü, Gündoğan ve Aykırı adlı kitapları yayınlanır.

2009 seçimlerinde TKP'den İstanbul İl Genel Meclisi adayı, 2011'de yapılan milletvekili seçimlerinde de İstanbul 1. Bölge TKP adayı olur.

Örnekli Kompozisyon Bilgileri, Uyarı, Seçme *Hikâyeler, Maltepe, Açık Tanık, İmecenin Gücü, Gündoğan* ve *Aykırı* adlı kitapları yayınlanır.

Yazı tüm ailesiyle birlikte Bodrum Gündoğan'da kızının yazlığında geçirir. Çocukları hastalığı ile yakından ilgilenirler, sağaltımını yapmak, onu rahat ettirmek için ellerinden geleni yaparlar. Ne yazık ki tedaviler sonuç vermez. Hastalığı onulmazdır. 30 Temmuz 2021 günü onu kaybettiğimizi öğrendiğimde, babam gibi sevdiğim bir insanı kaybetmenin acısını yaşadım. Refet öğretmenim, abim, köy enstitülü babamın yokluğunu dolduran büyüğüm anılarını, mücadelesini bizlere armağan ederek, köy enstitüsünün kurucuları, dostları, arkadaşlarıyla buluşmaya gitti... Tüm köy enstitülüler şimdi ışıklar içindeler eminim... Onların ışıkları hiç sönmeyecek!

Mehmet Ali & Akşamsefası

[1] Refet Özkan, Açık Tanık (1931 – 2014 Yılları), s.26, Heyamola Yay., İstanbul, Şubat 2016.
[2] Refet Özkan, Açık Tanık (1931 – 2014 Yılları), s.34, Heyamola Yay., İstanbul, Şubat 2016.
[3] A.g.e., s.38.
[4] Refet Özkan, İmecenin Gücü, s.29, Heyamola Yay., İstanbul, 2017.
[5] Refet Özkan, Fakir ve Refet Kitabı, s.29, Ege Reklam Basım Sanatları Yay., İstanbul, 2019.
[6] Refet Özkan, Aykırı, s.120-121.
[7] A.g.e., s.177.
[8] Refet Özkan, Açık Tanık (1931 – 2014 Yılları), s.177.
[9] Refet Özkan, Aykırı, s. 203.
[10] A.g.e., s. 226

Azime

■ HATİCE BEKTAŞ

Resimler: Winslow Homer

Azime 9. sınıfı bitirir bitirmez teyzesinin oğluyla nişanlanmıştı. Güzel bir düğün, altınlar, takılar ve ailenin Azime'ye gösterdiği özel ilgi başını döndürmeye yetmişti. **Pespembe hayallerle evlendi Azime. Kısa bir süre sonra da kocası geldi Danimarka'ya.**

Azime bizim yakın çevremizden sevdiğimiz bir ailenin kızı. Danimarka'da doğdu, büyüdü. Su gibi berrak bir kişiliği vardı. Açık sözlü ve cesur olduğu kadar da cömert, herkesi kucaklayan sevgi dolu güzel ve alımlı bir kızdı.

Okulda parlak bir öğrenci sayılmazdı. Zeki bir kız olmasına rağmen hem Danimarkaca seviyesinin yetersizliği hem de Danimarka kültürü konusundaki kısıtlı bilgisi derslerdeki başarısına olumsuz etki yapmıştı. Ancak sevilen bir öğrenciydi.

O zamanlar ailelerin hepsi tutucu olmasalar bile, çevrenin baskısıyla özellikle kız çocuklarının sosyal hayatını kısıtlamayı tercih ediyorlardı. Kız çocuklarının yaşıtlarıyla geçirdiği zaman sadece okul saatleriyle sınırlıydı. Yaş günleri ya da okul gezileri gibi etkinliklere katılmalarına izin verilmiyordu. Aileler kızlarının ve kendilerinin namuslarını korumak adına onları kendi küçük dünyalarına hapsetmişlerdi.

Diğer yaşıtları gibi Azime'nin de kafası karışırdı. Hem Danimarkalı yaşıtları gibi özgür olmak, hem de ailenin 20-30 yıl önce köyünden getirdiği kültürü yaşatmak o şartlarda ve o yaşlarda pek de kolay üstesinden gelinebilecek bir durum değildi. Tam

Mehmet Ali & Akşamsefası

olarak okulda farklı evde farklı iki kişilik geliştiriyorlar, iki kültür arasında bocalıyorlardı.

Danimarka'da karne ve not sistemi olmadığı için ailelerin çocuklarının derslerdeki durumunu takip etmeleri sadece veli görüşmelerinde, öğretmenlerin anlattıklarıyla sınırlı kalırdı. Sevilen bir öğrenci olmaları öğretmenlerin hoşuna gittiği için, öğrencilerin bu yönlerine ağırlık veren övgü dolu sözlerle geliyorlardı eve aileler. Bu da onların mutlu olmalarına yetiyordu.

Aslında ailelerin özellikle kız çocuklarının eğitimi adına bir hedefleri yoktu. 15-16 yaşına geldiklerinde Türkiye'de bir yakınlarına, ya dayı, amca ya da hala, teyze oğluna verilmiş sözler vardı zaten. Kızlar Danimarkalı bir sevgili bulmadan, kimsenin diline düşmeden, bir an önce baş göz etmek istiyorlardı. Kızlarının bu konuda ne düşündüğünün bir önemi yoktu. Kendileri görücü usulü evlenmişler ve pekâlâ kocalarını sevmişlerdi. Sevmek önemli bir olgu değildi zaten. Evinin kadını olacak, çocuklar yetiştirecek, bir akraba oğlunun da hayatını kurtaracaktı kızları.

Türkiye'ye geri dönüp kaygısız bir hayat yaşama hayalleri suya düşeli çok olmuştu ailelerin, kaybolan rüyalarına ağlamayı çoktan bırakmışlardı. Artık kendilerini hep yabancı hissettikleri, kabul gördüklerini hissetmedikleri bir toplumum içinde yıkılmadan ayakta kalmak istiyorlardı. Toplumun kendi değer yargılarıyla bağdaşmayan toplum kurallarına yenik düşmemekti yeni kaygıları. Hem yaşadıkları ülkede hem de özledikleri ülkede yabancılık hissederlerdi. Ama en çok da vatan özlemi hep bir yerlerinde kımıldanırdı. Küllenmeden, harlı harlı damarlarında dolaşan özlemin, kendilerinden birine yardım ederek dineceğine inanırlardı.

Söz, nişan, düğün apar topar, izin bitmeden olup bitiverirdi. Kızlar kendilerini bir kahraman gibi hissettikleri için duygularının farkına varamazlardı. Yakışıklı bir delikanlı ile evlenecekler, hayatlarına biraz özgürlük serpilecekti. Bir nebze de olsa hayatlarının akışına kendileri karar verebileceklerdi. Bu hayallerin sarhoşluğu onların önüne çıkabilecek zorlukların üstünü örterdi. Evleneceği kişinin dil sorunu, uyum sorunu, iş sorunu kimsenin gündeminde değildi. Hele hele Türkiye'de yetişen bir gencin, Danimarka'da yetişmiş üstelik henüz ergenlik dönemini atlatmamış bir genç kıza hangi duyguları yaşatacağını kimse umursamazdı.

Türkiye'de yaşanan toplumsal gelişmeyi takip etmemişti aileler. Gelirken getirdikleri kültüre sahip çıkabilmek için o kadar efor harcarlardı ki, yenisini görecek güçleri kalmazdı. Zaten kısa olan yaz tatillerinde akrabalarının dertlerine çare olmak için uğraşmaktan etraflarına bakmaya zamanları olmazdı. Değişmediklerini, özlerini unutmadıklarını ispatlamak zorunda hissederlerdi kendilerini sürekli. Türkiye'de yetişen gençlerle Danimarka'da yetişen gençlerin arasındaki kültür uçurumunu fark etmemişlerdi. Değişen dünyaya ayak uydurmak yerine sırtlarını dönmeyi yeğlemişlerdi.

Azime 9. sınıfı bitirir bitirmez teyzesinin oğluyla nişanlanmıştı. Güzel bir düğün, altınlar, takılar ve ailenin Azime'ye gösterdiği özel ilgi başını döndürmeye yetmişti. Pespembe hayallerle evlendi Azime. Kısa bir süre sonra da kocası geldi Danimarka'ya. İlk günlerin heyecanı geçer geçmez sorunlar başladı. Kocası hafta sonları diğer delikanlılarla gece kulüplerine gidiyor, sabah ancak geliyordu eve.

Tam olarak okulda farklı evde farklı iki kişilik geliştiriyorlar, iki kültür arasında bocalıyorlardı. Danimarka'da karne ve not sistemi olmadığı için ailelerin çocuklarının derslerdeki durumunu takip etmeleri sadece veli görüşmelerinde, öğretmenlerin anlattıklarıyla sınırlı kalırdı.

Genç bir erkek için cennet sayılabilecek bir ülkeydi Danimarka. Bir gecelik aşklar, geçici ilişkiler oldukça çekiciydi. Birçok genç gibi o da kaptırmıştı kendini. Gençliğinin tadını çıkarmak, yaşadığını hissetmek istiyordu. Danimarka'da hayatın barlarda başlayıp gece kulüplerinde bittiğini zannederdi.

Gelip geçici hevesler, o da alışacak, durulacak diye bekledi aile bir süre. Ama nafile. Eksilmek yerine artarak devam etti gece hayatı. Anlamsız bir evlilik, umutsuz bir aşk hikâyesi gibi zorla yürütülmeye çalışılan bir süreç haline geldi. Azime'nin hayalleri daha başlamadan viran olmuştu. Daha özgür yaşamayı hayal ederken, esaretinin üstüne bir de sorumluluklar yüklenmişti. Yüreği isyan etse bile bir yıl sonra gelen ilk çocuk aile kurumunu devam ettirmek için bir neden daha eklemişti hayatına. Hem bu durum sadece Azime'nin başına gelmemişti. Onun kaderini paylaşan, öyle ya da böyle önüne konulan hayatı yaşamaya mahkûm edilmiş birçok genç kız vardı.

Bazen deve kuşu gibi kafamızı kuma gömmek, çözüm aramaktan daha kolaydır. Aile de hem Türkiye'deki akrabalarına mahcup olmamak hem de konu komşunun diline düşmemek için sorunları görmezden gelmeyi tercih ettiler. Azime'nin yaşadıklarına itirazları da boş odalarda yankılanan ekolar gibi kaybolup gitti.

Annesinin yuvanın devam etmesi için yalvarmaları, babasının dayak tehditleri, çevrenin yargılayan tutumları. Bu olguların hepsi birleşince ruhu uyuştu Azime'nin. İster istemez mutsuz bir hayata mahkûm oldu. Oysa ne hayalleri vardı.

Azime hayatlarına çifte ipotek konmuş onbinlerce ikinci kuşak gençlerden sadece birisi.

Ama Azime gibilerin hikâyeleri anlatılmadı, anlatılamadı. Kaybolan bu kuşağa bir özür borcumuz var. Yaşanan acıların biriktirdiği izleri silmez özür dilememiz, ama onların geç de olsa farkına vardığımızı bilmeleri belki kabuk bile bağlamamış yaralarına merhem olur diye umuyorum.

Azime uzun süre kabuğunu kıramadı. Endişelerle yatıp, acabalarla kalktığı, gözyaşlarını içine akıttığı bir yaşam sürdürdü. Kendi bencilliğine çocuklarının hayatlarını kurban etmeye gönlü razı olmadı. Onları babasız bırakmamak için evliliğini sürdürdü. Kocası da zamanla duruldu ama kaybolan yıllar Azime'nin içinde bir özlem olarak yaşamaya devam etti.

İki kızı olmuştu. Onların ikisinin de iyi bir eğitim almaları için herkesle ve her şeyle mücadele etti Azime. Kendi yaşamlarının kararını kendilerinin verebilmeleri için kızlarının yeteneklerini keşfetmelerine, içinde yaşadıkları toplumu tanımalarına, sadece kendileri gibi olmalarına fırsatlar tanıdı. Onların bir akrabanın hayatını kurtarmak için kendilerini feda etmelerine izin vermedi. Kendi hayatlarını kurmaları için teşvik etti. Her zorluğa göğüs germeyi, küllerinden bile yeniden doğabilmeyi, her ihtiyacı olana her zaman yardım elini uzatmanın erdemini anlattı.

Sıkmadan, yormadan kendilerine güvenen iki tane pırıl pırıl kız yetiştirdi. Kızların ikisi de güzel birer eğitim aldılar. Seçimlerinin bilincinde, ne istediğini bilen, hatalarını kabul edebilecek kadar kendilerine güvenen birer birey oldular. Erkek arkadaşları da oldu, Danimarkalı çevreleri de. Hem Türk oldular hem de Danimarka toplumunun bir parçası. Doğal bir şekilde Türkiye'nin ve Türk kültürünün elçileri oldular.

Kızının biri hukuk okumak istedi. Kendi haklarını savunamayan kadınların sesi olmak istiyorum dedi. Başardı da. Zor durumda kalan, haksızlığa uğrayan, ezilen kadınlar için ücretsiz danışmanlık yapıyor. Çok ateşli bir kadın hakları savunucusu.

Öbür kızı psikoloji okudu. Kadın sığınma merkezlerinde gönüllü terapist olarak çalışıyor. Kadınların parçalanmış ruhlarını tamir ederek hayata tekrar umutla bakmalarına yardımcı oluyor. Değişik şehirlerde kurduğu derneklerle kadınların dayanışmalarına katkıda bulunuyor. Yaşanan acıların tekrarlanmaması için var gücüyle çalışıyor.

Azime yaşayamadığı hayatın hesabını kimseye soramadı. Ama yetiştirdiği iki kızının başarıları onun hayatını ipotekten kurtarmaya yetti. Kızlarıyla birlikte kendisini de yetiştirip özgüvenini yeniden kazandı. Neşesi ve yaşam aşkı kızlarıyla birlikte gürlemeye devam ediyor. Başka annelere örnek olabilmek de onun en büyük ödülüdür. Herkesin bilgisine başvurduğu örnek bir insan yaşadığı şehirde. Topluma ağırbaşlı ve alçakgönüllülükle yön vermeye devam ediyor. Hep sevilen birisiydi, şimdi saygı da duyulan eşsiz bir insan.

Yaşanmamışlıkların bedelini zaman ödeyemiyor. Ama yetiştirdiği pırlanta gibi kızları bugünün ve yarının nesillerine ışık tutuyor ve rehberlik ediyor. Var olmayı ve yaşadığının tadına vararak yaşamayı öğretti Azime kızlarına. Azime'nin de rehberi geleceğe ışık tutan kızları oldu. Birlikte yanıp küllerinden yeniden doğdular, Zümrüdü Anka Kuşu gibi.

Sen çok ama çok yaşa AZİME. Zor olan sevgi için ölmek değil, yanan bedenlere, dumanı tüten küllere sevgiyle tekrar hayat verebilmektir. Küllerinden yeniden doğmayı becerebilen anneler kutup yıldızlarıdır yaşamın. Tıpkı senin gibi...

YALÇIN KÜÇÜK'ÜN DÜŞÜN DÜNYASINA GİRİŞ KİTABI: BİR SORAN OLURSA

Yalçın Küçük, Bir Soran Olursa, Tekin Yayınevi, 1987

Kitaplarını her okuduğunuzda yeni keşifler yaptığınız yazarlar dünya genelinde sınırlı sayıdadır. Prof. Dr. Yalçın Küçük, işte o sınırlı sayıdaki nadir insanlardandır. Hocanın eserlerini her okuyuşunuzda bir önceki okumada eksik kalan ayrıntıları keşfedersiniz.

B. Sadık Albayrak üstadımıza belirli aralıklarla sorarım; Yalçın Hocanın yeni kitap çalışmalarından haber var mı? Ve hep aynı yanıtı alırım: Hocanın bütün eserlerini yeniden okuyalım.

Kitaplarını her okuduğunuzda yeni keşifler yaptığınız yazarlar dünya genelinde sınırlı sayıdadır. Prof. Dr. Yalçın Küçük, işte o sınırlı sayıdaki nadir insanlardandır. Hocanın eserlerini her okuyuşunuzda bir önceki okumada eksik kalan ayrıntıları keşfedersiniz.

Dünyaya mal olmuş bu bilim insanının bütün eserlerine ulaşmak ise çok güç ne yazık ki...

Hocanın kitaplarının bir kısmı piyasada mevcut olup, geri kalan ve keşfedilmeyi bekleyen nice güzel eserlerini ancak sahaflardan bulabilirsiniz.

Yalçın Hocanın B. Sadık Albayrak tarafından haberdar olduğum, "Bir Soran Olursa" isimli eserine ulaşmak kolay olmadı. Bir internet sitesi aracılığıyla sahaftan bulabildim. Tekin Yayınevi tarafından 1987 yılında yayımlanan kitap; 'İnsan, Basın, Sosyalizm ve Gelecek' başlıklarında Soru-Cevaplar şeklinde dört bölümden oluşuyor. Yalçın Küçük, kitabın genelinin Soru-Cevaplar şeklinde olmasını ve yapmaya çalıştığı şeyin aslında ne olduğunu kitabın önsözünde şu şekilde açıklıyor: "Mektup bir edebiyat türüdür; konuşmanın yeşil'ini ve yazının beyaz'ını, konuşmanın nemini ve yazının kuruluğunu birleştiriyor. Coşku ve akıl, en çok mektup türünde bir araya gelebiliyor. Soru-Cevaplar, edebiyat türleri içinde en çok mektuba benziyorlar."

"Bu çalışmam, tarih, güncel ve aşk üzerinedir. Tarihçi değilim; tarihin yeni bir peryodizasyonunu yapıyorum. Varsa tarihçiler, üniversitedeler; hiç bir tarihçiden izin almadan, kütlelerin içinde, tarihi yeniden bölüyorum. Geleceği bütünleştirmek için, tarihi yeniden bölmek zorunluluğu duyuyorum. Tarihini değiştirmeyenler, talihini değiştiremezler. Tarihin yeniden bölünmesi bir başka bakış açısı oluyor. 19 Mayıs ile 27 Mayıs bölünmesi bir başka bakış açısı oluyor. Bundan böyle kütlelere böyle akmasını diliyorum; umuyorum. Kütleler; hep günceli yaşamak zorunluluğuyla karşılaşıyorlar. Hep güncel'i yaşamak, yaşamların en kötüsüdür."

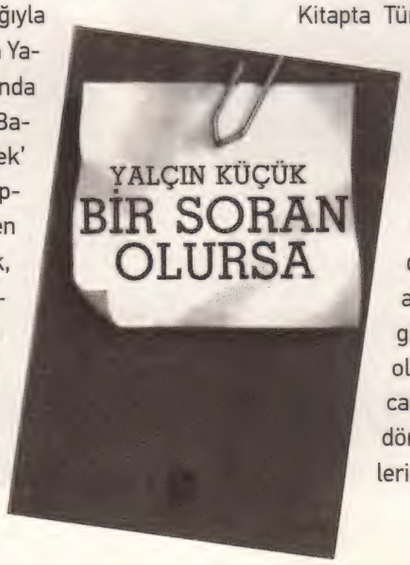

Kitapta Türkiye ve dünya tarihinde yaşanan bazı olaylara sıra dışı, ilginç değerlendirmeler var. Basının yaptığı kötü niyetli haberlerle suçsuz insanları nasıl suçlu hale getirdiği deşifre ediliyor. Kitabı bir aydının 35 yıl önceden bugünlere yazdığı bir mektup olarak okudum; Yalçın Hocanın ülkesi ve halkı için o dönemde verdiği mücadelelerin bir özeti gibi algıladım.

AŞKIN VE İNSANIN SONU MU?

Yalçın Küçük'ün düşün dünyasına giriş niteliğinde de değerlendirebileceğimiz "Bir Soran Olursa" çalışmasında dikkat çeken önemli noktalardan biri de, kapitalizmin tekelci aşamasında aşkın bitişine ve insanın çürütülme sürecine sürüklenmesine ilişkin tezleri. Bugün derin bir biçimde yaşadığımız gerçekliğe 35 yıl önceden ışık tutuyor olması kitabın değerini artırıyor.

Yalçın Küçük, yıllar öncesinden tekelci sermayenin insanı bozma sürecini şu şekilde açıklıyor: "Sevgide ortaklık, saygıda uzaklık var. Tekeller ortaklık, duygusunun kökünü kazıyorlar, insanlıktan uzaklaştırdıkları insancıklara yalnızca tekellere karşı bir saygı'yı bırakıyorlar. Başı ve sonu olmayan beraberlikler, tekelci aşamanın en büyük tahribatlarından birisidir; çünkü insan son'lu değil, sonsuz bir yaratıktır. Aşk, insanın sonsuz'u bulma serüvenidir. Şimdi niye çağdaş insan büyük aşk yaşamıyor? Çünkü tekyanlı olamıyor. Bir yığın endişeleri var çünkü. Ama öyle bir yolunu bulmalıyız ki, tekyanlı olmalıyız. Hiçbir şey görmemeli göz... Gözümüz ise hep başka şeyler görüyor. O zaman da büyük aşklar yaşamamız mümkün değil... Türkiye'de veya dünyada insanların yeteri kadar âşık olmamaları sistemden ileri geliyor."

Bugün teknolojinin gelişmesi ile birlikte hayatımıza giren sosyal medyanın esiri olan günümüz insanı için bu tespitlerin geçerliliğini artırdığını çevrenizi gözlemleyerek teyit edebilirsiniz.

İnsanı alçaltan, süründüren bu tekelci düzende geçen yıllar ümidimizi kırsa da asla karamsarlığın esiri olmamalıyız. Çünkü gelecek yeni insanı belirleyecek en önemli unsurlar iyimserlik ve umuttur. Beyinlerimizi özgürleştirmek, hülyamızı büyütmek bizim elimizde. İnsanı yücelten, geliştiren iyi edebiyatın ve sanatın ışığında ufkumuzu mavi göklere çevirmeliyiz.

■ **GÖKHAN ÜNVERDİ**

Mehmet Ali & Akşamsefası

ARİF DAMAR: AYDINLANMIŞ HALK ÇOCUKLARINDAN BİRİ

■ B. SADIK ALBAYRAK

Arif Damar şiirinde hiç eksilmeyen bu umut belirleyicidir, ancak dile getiriliş biçimi, şiirinin gelişim çizgisi boyunca değişikliklere uğrayacaktır.
Toplumsal değişmeye açık göndermeler içeren ilk dönemden, bir martının hapishanedeki siyasi mahkûmun 1 Mayıs'ını kutlamaya gelmesi türünden simgesel dile getiriş biçimlerine dek evrilebilir. Toplumsal gerçeklik bazan bunu "umutsuz umut" haline getirecek kadar ağırlaşsa da hiç eksilmeyecektir.

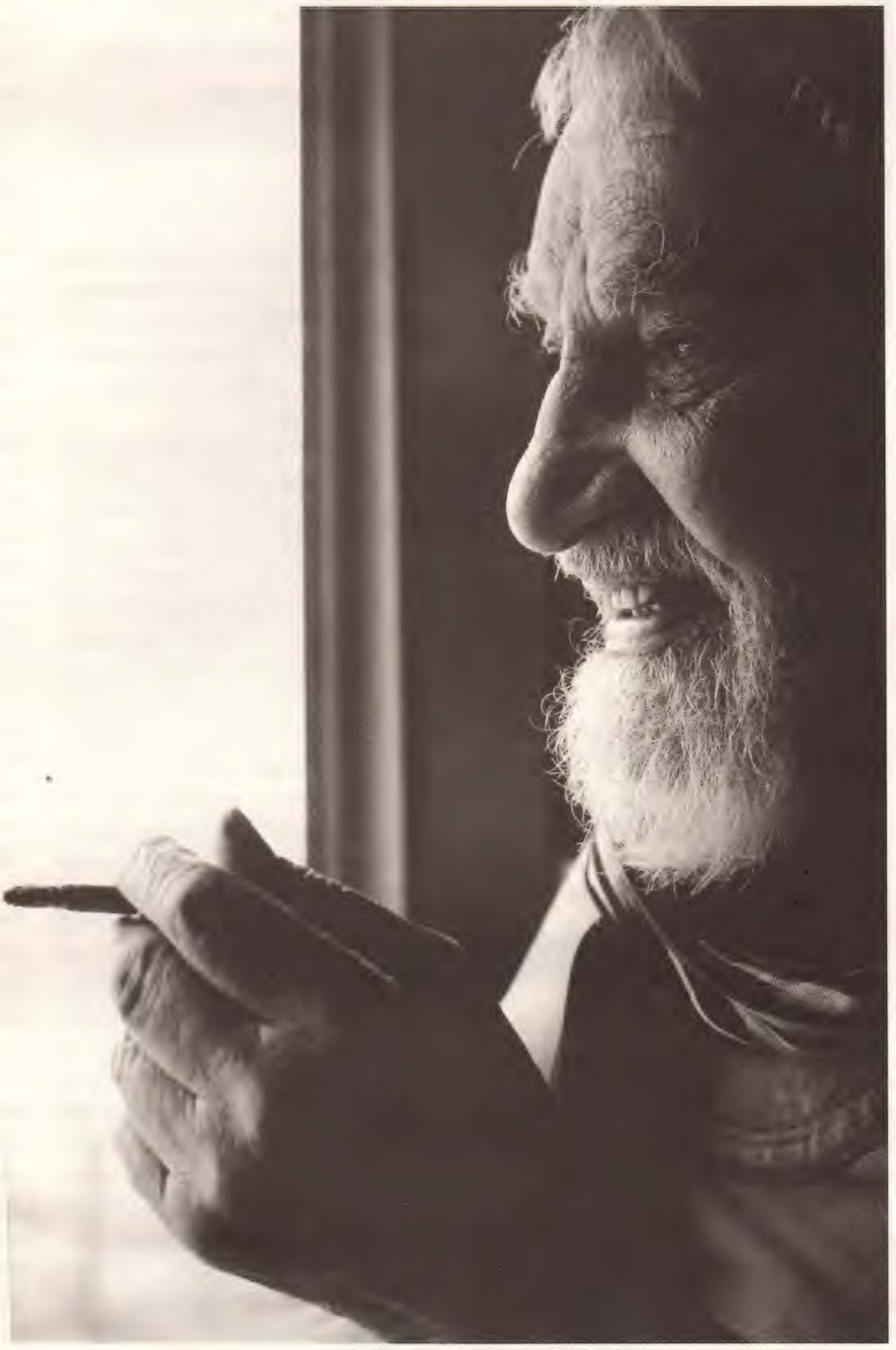

Arif Damar, Fotoğraf: Cüneyt Çelik

Mehmet Ali & Akşamsefası

İnsanlığın geleceğine inancıyla, "ölüm yok ki" diye meydan okuyan Arif Damar'ı, iki binlere girerken Kadıköy'ün sokaklarından birine demirlemiş "Son Gemi"de gençlerle kafa kafaya vermiş konuşurken görürdük. Şimdilerde giderek kalabalıklaşan Kadıköy'de şairlerin izleri silinmiş, Son Gemi batmış, sanki hepimiz salgınlar, felaketler içinde nereye gittiği bilinmeyen hayalet bir gemide güverte yolcularıyız...

Kırk Kuşağı'nın öteki şairleri gibi Arif Damar da emekçilerin ezilmesinin, yaşam koşullarının şiirini yazmakla yetinmeyip onların kurtuluşu için Türkiye Komünist Partisi saflarında mücadeleye katılmıştır. Bunun bedelini, 1951 Tevkifatı'nda işkence görerek, hapishaneye kapatılarak ödemiştir. Ama umut ve öfkesini eksiltmeden şiirini geliştirmeyi sürdürmüştür.

Arif Damar'la ilk kez, 1980'lerin başında, "Seslerin Ayak Sesleri" kitabıyla karşılaştım. Yazko'nun dar, ince kitaplarından biriydi. "Bugündeki yarınlara çevrik gözlerim" diyen şair beni de geçmişten geleceğe akan kavşakta etkilemişti.

1984 sonları olsa gerek, birkaç arkadaşımın ortaklaşa açtıkları, Guernika grafik atölyesinin açılış kokteylinde, "seslerin ayak sesleri"ni duyuran şairle karşılaşmıştım. Arif Damar'ın o açılışa gelmesi benim için olağanüstü bir olaydı. Şair gözü, kendilerini çok önemseyip Picasso'nun ünlü resmini atölyelerine ad yapan bu gençleri tartarcasına bir köşeden izliyordu.

Arif Damar'la ikinci karşılaşmam, 2000'lerin başında, Beyoğlu'ndaki Nâzım Kültürevi'nde, düzenlenmesine benim de katkım olan bir şiir etkinliğinde oldu. Arif Damar, sahnedeydi; şiir üzerine konuştu, anılarını anlattı, müzisyen arkadaşı Eylül onun şiirlerini okudu. Güzel bir buluşmaydı, ayrılırken, ona özgü hale gelen, deniz kabukları armağan etmişti hepimize.

Bir kere de Kadıköy'deki evine gitmiştim. Bir imza kampanyasında desteğini almak için. Son yıllarda Arif Damar'la ayaküstü birkaç kere daha karşılaştım. Düşünüyorum da, bu karşılaşmalarda en etkileyicisi hangisiydi diye, galiba ilk karşılaşmamız, Seslerin Ayak Sesleri"ni duyduğum karşılaşmaydı.

Şimdi bu etkileyici karşılaşmanın, anlayarak buluşmaya dönüşmesi için çalışacağım; Arif Damar'ın şiirinin bütünlüklü bir okumasını deneyeceğim.

Şairin kitapları ve hatıra köşesi

Arif Damar eşi Tülin Hanım'la

Konjonktür karşısında son derece esnek, 1980 sonrasını reklam şirketlerinde metin yazarlığı yaparak geçiren, ismini anmaya gerek görmediğim, onlarca benzeri bulunan bu tipik şairin pek bir önemi yok. Bunlar belki makarna tüccarları, boyalı yoğurt firmaları, kredi kartı tuzakçısı bankalar için önemli olabilirler, ama Türkçe konuşup düşünen, yazan halkımız için pek bir gereklilikleri olmadığı şiir kitaplarının görmediği ilgiden belli.

DİPTEKİ TARİH

"Şiir, dibe çökmüş toplumsal tarihtir"; Christopher Caudwell'in bir saptaması bu. Buradan bakınca, tarih, şairi devreden çıkarmış mı, oluyor?

Geçenlerde şiirleri 70'lerde yayımlanmaya başlayan bir şairin, 90'ların sonunda basılmış bir kitabını okudum. Şair ne iyi etmiş de, kitaptaki şiirlerin altına yazıldığı tarihleri eklemiş. Üstelik, 1970'lerde yazdığı şiirlerle, 90'larda yazdığı şiirleri aynı kitapta bir araya getirme cesaretini de göstermiş. 30 yıllık bir döneme yayılan şiirleri bir arada okuyunca tarihin sarsıcı gücünü görüp şaşırmamak elde değil. Şiir niteliğiyle donanmış, bütünlüklü bir duyarlılığı içeren, okuyana bir dert anlatmayı başaran birkaç şiirin altında 70'lerin tarihi var. 1980 sonrasının şiirlerinde, aynı şair yeteneği, benzetme gücü, çağrışımlar kurma becerisini görmek mümkün, ama şiirden eser yok; bütünlüklü bir şiir yapısı, bir gerçeklik, duyuş, duyarlılık paylaşımı bulamıyoruz. Caudwell'e bağlayacak olursak, Türkiye'de 1980 sonrasının dibe çökmüş tarihi, omurgasız bir şiiri dayatıyor. Şiirliğini yitirmiş, toplumsal bir gereksinim olmaktan çıkmış bir şiiri...

Elbette, bu, genelleme yapmak için yeterli sayılamayacak aşırı bir örnek. Bir şairin, şiirsel gelişiminin bireysel seyrini tarihin bu kadar belirlemesi her zaman mümkün olmayabilir. Özellikle şair, çağının gerçekliğini doğru kavramış ve egemen sisteme boyun eğmeyen bir yaşantıya ve şiire bilinçle bağlanmış ise, şiirlerin altındaki tarihler daha çok sanatsal yaratıcılık ve ustalığının gelişim çizgisini gösterecektir. Yani Kemal Özer'in deyimiyle söylersek, "savaşımcı bir şair tasarımı"nın örneğiyse, tarihin gelgitleri karşısında dirençli olacaktır. Ama yine de toplumsal tarihin damgasından bütünüyle kurtulacağı söylenemez.

Konjonktür karşısında son derece esnek, 1980 sonrasını reklam şirketlerinde metin yazarlığı yaparak geçiren, ismini anmaya gerek görmediğim, onlarca benzeri bulunan bu tipik şairin pek bir önemi yok. Bunlar belki makarna tüccarları, boyalı yoğurt firmaları, kredi kartı tuzakçısı bankalar için önemli olabilirler, ama Türkçe konuşup düşünen, yazan halkımız için pek bir gereklilikleri olmadığı şiir kitaplarının görmediği ilgiden belli.

Bu incelemede asıl ele almak istediğim şairin, 1940 Kuşağı'nın, 2010 Ekiminde yitirdiğimiz şairi Arif Damar'ın bütün şiirlerini içeren Külliyen Red kitabını bu perspektifle değerlendirmek tarih-şiir ilişkisine başka bir boyut katıyor.

Kuşkusuz her şairin şiirinde döneminin ve kuşağının damgası var. Bir araya bir tarihsel dönemin getirdiği, tarihin belirleyiciliğinin isimlerine kadar sindiği 40 Kuşağı şairleri de, topluca ve tek tek Türkiye ve dünya tarihinin akışı içinde şiirlerini geliştiriyorlar. 40 Kuşağı'nı doğuran toplumsal koşulların kısa sürede ortadan kalkması ve Türkiye'nin 50'ler boyunca uzun bir karanlık döneme sokulması onların bir şanssızlığı mıdır? Dünyada Soğuk Savaş'ın egemenliğinde, Türkiye'nin ABD hegemonyasına girdiği koşullarda 40 Kuşağı'nın sosyalist toplumun perspektifiyle yüklü şiiri özgür gelişimini sürdüremedi, önüne çıkan bir engelle karşılaşınca yeraltına inen kaynak suları gibi, akışını görünmeden sürdürdü, 1960'ların baharında yeniden toplumsal ağırlığını duyuracak koşullara kavuştu ve daha çok okurla buluştu. 40 Kuşağı şairlerinin şiirlerinin tipik gelişim çizgisi bu tarihin belirleyici izleriyle yüklüdür. Üretkenliklerini de

Arif Damar'ın Engin Turgut tarafından çizilen portresi.

belirlemiştir bu süreç; 50'lerden pek az şiir kalmıştır geriye.

Arif Damar ilk kitabı Günden Güne'yi 1954'te yayımladı, ancak bu kitaptaki şiirlere bakınca daha çok 1950 öncesi yazılan şiirlerden oluştuğu görülür. Zaten şairin açıklamasına göre, bu kitap, yayımlanamayan ilk kitabı Dost'tan sonra gelen ikinci kitabıdır. Arif Damar şiirinin doğuşu "40 Baharı"yladır ve bu baharın coşkusunu, gürlüğünü, sevincini taşır. Sosyalizmin umutlarıyla yüklü bu bahar, şairler cephesinde de hapishane ve sürgünle bastırılmıştır. 40 Kuşağı şiiri, başlangıcında faşizmin sosyalist dünyaya ve emekçi halka çektirdiği acılara karşı savaşımın kararlılığı içinde ve zaferin ufuk açıcı sevinciyle yüklüdür. Ama kısa sürede Türkiye'de ve dünyada bu coşkuyu dağıtan faşizan uygulamalar, sahneyi belirleyecektir. Arif Damar 50'lerde hapishanedeyken bu erken baharı hatırlayacaktır.

Bir de 46'da böyle aldandı ağaçlar
Çiçekler yandı soğuktan cız etti içim
(s. 127)[1]

Arif Damar'ın ilk kitabını bu çerçeveye oturttuğumuzda daha iyi fark ediyoruz; kitapta şairin 40'larda yazdığı şiirlerle 1950'den sonra yazdıkları birbirinden ayrılıyor. İlk kitap şairin şiirinde birbirinden hem biçim hem içerik açısından farklı iki dönemi kapsıyor.

Şiire yeni başladığı dönemin ürünleri, 40 baharının umut ve öfkesiyle yüklü. Bu şiirlerde belirleyici iki özellikten söz edebiliriz: Birincisi, 2. Dünya Savaşı'nda faşizme karşı verilen savaşın acıları ve kahramanlıklarının unutulmaz kılınma çabasıdır; ikincisi, haksızlık ve sömürü üzerine kurulu kapitalist toplumu değiştirmek için politik mücadeleye katılan komünistin kararlı, bilinçli, umutlu bakış açısıdır. Bu ilk şiirlerde Nâzım Hikmet şiirinin etkileri belirgindir. Çarpıcı söyleyişler, tablo çizen imgeler, dünyayı bütünüyle kucaklayan geniş çerçeve Nâzım Hikmet'e bağlanabilir. Zaten kitabın sunusunda Arif Damar, Nâzım Hikmet'in çırağı olduğundan söz eder.

Çırak durdum yanında memleketimin
İnancımın halkımın hürriyetimin
Türküler deniz gökyüzü
Bir de Nâzım Hikmet'in

İlk dönemde, şairin insanlığın geleceğine duyduğu iyimser inanç her şiirde dışavurur; Umut büyüktür. Faşizmin yenilgisi, şairin sosyalizme inancı, politik örgütlü mücadelesi bu umudun nesnel dayanaklarıdır.

Arif Damar şiirinde hiç eksilmeyen bu umut belirleyicidir, ancak dile getiriliş biçimi, şiirinin gelişim çizgisi boyunca değişikliklere uğrayacaktır. Toplumsal değişmeye açık göndermeler içeren ilk dönemden, bir martının hapishanedeki siyasi mahkûmun 1 Mayıs'ını kutlamaya gelmesi türünden simgesel dile getiriş biçimlerine dek evrilebilir. Toplumsal gerçeklik bazan bunu "umutsuz umut" haline getirecek kadar ağırlaşsa da hiç eksilmeyecektir. Ne olursa olsun, insanlığın güzel, barış içinde, sevgi dolu, adaletli bir dünya kuracağına inanç ve bu dünyanın umudu hiç tükenmez.

Arif Damar şiirinde ikinci dönem diyebileceğimiz, 1951-52'den sonraki şiirlerde,

Dünyada Soğuk Savaş'ın egemenliğinde, Türkiye'nin ABD hegemonyasına girdiği koşullarda 40 Kuşağı'nın sosyalist toplumun perspektifiyle yüklü şiiri özgür gelişimini sürdüremedi, önüne çıkan bir engelle karşılaşınca yeraltına inen kaynak suları gibi, akışını görünmeden sürdürdü, 1960'ların baharında yeniden toplumsal ağırlığını duyuracak koşullara kavuştu ve daha çok okurla buluştu.

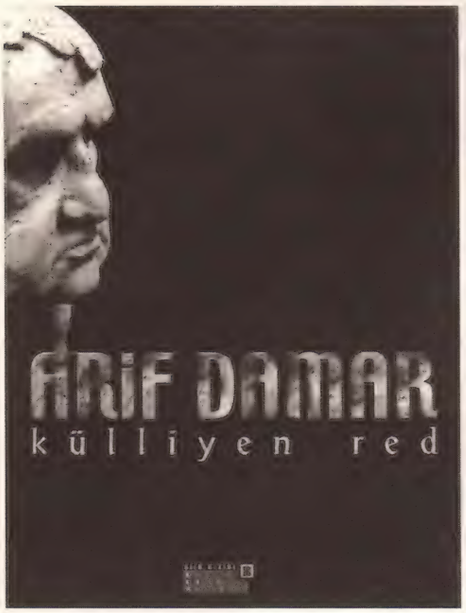

Şair yazma eyleminin gerekliliğini ve toplumsal karşılığını kuşkuyla karşılar hale gelmiştir. Dönem, şiire inanılmaz bir katılıkta damgasını vurur. 50'lerin hakim şiiri, anlamsızlığıyla övünen İkinci Yeni şiiridir. 40 Kuşağı ise geri plandadır. 1960 27 Mayıs hareketinden sonra, 1946 baharıyla yeniden buluşma mümkün olacaktır. Seslerin Ayak Sesleri yeniden duyulacaktır.

yeni bir biçim ve seslenme düzlemi ortaya çıkar. Tarihin dipten gelen etkisi olarak yorumlayabiliriz. Bu şiirler, 1951'de TKP'lilerin kitlesel tutuklanmaları, şairin hapislik yaşantısı, DP'nin baskıcı iktidarının yarattığı karanlık gerçeklik karşısında kısa vadede gerçek olacak bir umudun değil, daha zor ve hünerli direngenlikler isteyen bir umudun şiirleri olmaya doğru evrilmişlerdir. Şiirin sesi değişmiş, savaşım ve zafer şarkılarının yerini, inancını ve umudunu yitirmeden ayakta kalabilme, direnebilme telkinleri almıştır. Şair daha kısa şiirlerle, kendi sesini bulmaya çalışır. 50'lerden itibaren yazılan şiirlerde yalın anlatım, basit gerçeklerle büyük gerçeği, kavgayı birleştirme denemesi, doğayı simgesel yoldan kullanma arayışı diyebileceğimiz değişimler ortaya çıkar. Gür sesli, coşkulu şiirlerden kendine çekilmeye, gücünü toparlamaya çalışan insana destek olan şiirlere geçeriz. Şair kendisi, yoldaşları, ezilen halkı için bu koşullardan çıkış olduğunu duyurmak ister.

Bir mağlûp akşamın mahzunluğu
silinsin gözlerinden...
(1954, s. 103)

1958 yılında çıkmış ikinci kitap İstanbul Bulutu'nun sunusu şöyledir:

İlle görmek için mi beklenir güzel günler
Beklemek de güzel
(s. 117)

İkinci kitabın sunu dizeleri de dönemin Arif Damar şiirine taşıdığı havayı dile getirir. Güzel günler kısa zamanda gerçekleşmese de ona inançla bağlanmak önemlidir. Gitme Kal şiirini de bu açıdan okuyabiliriz. En zor koşullarda değişim inancını korumak, bunun insanlarda pekişmesi için çaba göstermek önemlidir. Şair doğanın dirençli imgeleriyle, kendisini terk edip giden yoldaşını, arkadaşını, belki de sevgilisini uyarmaya çalışır.

Kıraç mı kıraç toprakların üstüne
Güneşler açar yağmurlar kesilince
Çırılçıplak kayada yeşerir incir ağacı
Dağların kuytusunda bir uslu çiçek
Dağıtır mavisini kendi kendine
Gitme beraberlik içinde
Nasıl sevinirdik aklına getir
(s. 122)

Şair 50'lerdeki şiirlerinde de, ilk döneminde gördüğümüz dünya çapında mücadeleye ilgisini sürdürür. Şiirin biçimi artık daha kapalı ve simgeseldir. Cezayir Kurtuluş Savaşı'na şiirden bir yağmur bulutuyla omuz vermektedir. Kimi zaman kendini ayakta tutacak bir türkü isteyen yol yorgunudur.

Büyük Hüner şiiri, mücadelede direngenliğin zorluklarını ve gerekliliğini dile getirir. İnsanları sevmek büyük hüner ister. Şiir de bu büyük hünerin bir parçasıdır veya aracıdır. Mücadelede insanı ayakta tutmak için sözün gücünü yoğunlaştırır. Tarih bilinciyle düşünür ve eyleme geçersen, ayakta kalabilir, yolunu sürdürebilirsin. Dörtlük şiiri şöyledir:

Ak elle az şey edinmedim geceden günden
Geriye bir şey kalır birkaçını kaybetsem
Açlıklarda açıkta korudum yıllar yılı
Bir şey var yokluğunda, hiçbir şey kalmaz
benden
(s. 135)

Dört dizeyle söylenen bu şeyin, insanın yaşamına anlam katan inancı ve değerler bütünü olduğunu anlarız. Demek ki, bu dönem şaire inanç ve değerlerini sorgulamayı dayatan, vazgeçmesini zorlayan bir dönemdi, ama şair kendi gerçeğini her koşulda inancı ve umuduyla korumaktadır. 1951'den sonra oluşan şiirinin ikinci kitapta bütünüyle yerleştiğini söyleyebiliriz. Kısa iki dizeli, dört dizeli üstü kapalı söyleyişlerle umut ve güvenini ayakta tutmaya çalışan şairin, kişisel sevdasının da izdüşümlerini bulduğumuz şiirlerdir bunlar.

Arif Damar, 1959 yılında yayımlanan 3. şiir kitabı Kedi Aklı'yla aynı sorunu çözmeye çalışan şiirleri sürdürür. Dayanıklı Su Akan Su şiirinin

son iki dizesi, umudu ayakta tutma sorununun şair ve toplumu için belirleyici yerini koruduğunu gösterir.

Kır çiçekleri sevindi çocuklara
Umudu gönlünüzden eksik etmediniz

Şiirin adı da bir süreklilik ve direnç çağrışımı yapmaktadır zaten. Umutta, inançta, mücadele ve devrim özleminde dirençli, dayanıklı bir bilinç...

Bu dönem şiirlerinde çocukluğa dönüş, şimdiki gerçeğiyle çocukluk dönemi üzerinden hesaplaşma temaları da görülür. Karşıda Çardak Lâpseki şiiri bunların yetkin bir örneğidir. Göçmenlerin kasabaya yerleşmeleri ve kasabalılarla yadırgatıcı ilişkileri, bunun ekonomik sonuçları, insani zenginliği şiirden yansıyan gerçeklerdir... Mübadele sonrası gelenleri, yerleşiklerin gözünden çizen bu şiirde, şair, onların gelişiyle değişen şeyleri, azalan işler, düşen ücretler, küçülen payları gördüğü kadar, hayata karışan güzellikleri de gösterir. Tuzsuz denizlerden alınmış mavi gözler, ince çizgiler gibi uzanan kollar, giderek birbirine alışan ve kaynaşan insanlar...

Bu kitabın son şiiri Bir Yana da, karamsar bir gerçekliği duyuruyor. DP döneminin karanlığı şairi de karamsarlaştırmıştır. Geçmişin coşkulu beklentileriyle bugünün hareketsizliği arasında uçurum keskinliğinde bir kopukluk vardır. Şair yazma eyleminin gerekliliğini ve toplumsal karşılığını kuşkuyla karşılar hale gelmiştir. Dönem, şiire inanılmaz bir katılıkta damgasını vurur. 50'lerin hakim şiiri, anlamsızlığıyla övünen İkinci Yeni şiiridir. 40 Kuşağı ise geri plandadır. 1960 27 Mayıs hareketinden sonra, 1946 baharıyla yeniden buluşma mümkün olacaktır. Seslerin Ayak Sesleri yeniden duyulacaktır.

"SAAT SEKİZİ GEÇ VURDU"

1962'de çıkan dördüncü kitabın adı, Saat Sekizi Geç Vurdu, yeni bir dönemin açıldığını haber veriyor. 50 karanlığından çıkılmış, ama geç çıkılmıştır. Kitaba adını veren şiirde şunları okuruz:

Kime ne desem
Boyuna kendimi dinliyordum eski
yağmurları dinliyordum

Düşünmeden biliyordum deniz ılıdı
Dökülen çelik katı
Yürüyenler yanyana

(...)

Saat sekizi geç vurdu
Giden gitmiş hüznü ayaklandırmak
boşuna
Düşünmeden biliyordum
(1962'den önce, s. 180)

Kendisiyle yalnız kalmış, kendini

Tülin Damar, şairin portresi yanında ressam Adil Salih ile.

Mehmet Ali & Akşamseması

Türkiye'nin Cumhuriyeti kuran aydın kuşağı, özellikle edebiyat cephesinde "iyi aile çocukları"ndan oluşuyordu. Burjuva sınıfının ufkundan devrimcilik yapıyorlardı. O nedenle halktan yanaydılar, ama halkla bütünleşemediler. Kendilerini "yaban" buldular. 40 Kuşağı, halk çocuklarının oluşturduğu bir kuşaktı. Onlar işçi sınıfının ufkundan, sosyalizmin bilinciyle dünyaya baktılar.

sorgulama dönemi geçirmiş öznenin, suların ısınması, toplumun önündeki duvarları yıkıp hareketlenmesiyle yeni bir dönemin ferahlatıcılığına geçerken kendini ferahlatması için yazdığı dizeler olarak okunabilir.

Kitaptaki şiirlerden Hürlüğün Üstüne Sürdüler Beni, hürriyet isteyen devrimcilerin üzerine sürülen bir atın suçluluk duygusunu dile getirir.

Atım ben
Al atların kır atların doru atların
Başıboş hür soyundan
Yağız doru
Köle bir at

Çiğnedim hürlüğün ince bileklerini
Vurun beni (s. 193)

Arif Damar, 1946 dönemi duyarlılığına, yeni biçiminin içinden uzanır. Lumumba'nın öldürülüşü için Ağıt şiirini yazar.

Sonraki kitap Alıcı Kuş 1966'da yayımlanır. Artık "kardeşliğin alıcı kuşu" yüksekte uçmaktadır.

Kan İşte, kitabın ilk şiiri, insanın ve yaşamın yerini alan bir metafor olarak kan kavramını kullanır. Şair sanki birkaç yıl sonra iç savaş yoğunluğunda sokaklara yayılacak kanı haber vermektedir. Bu şiirdeki kan, ölümün değil yaşamın anlatımı için kullanılır, ancak kan sözcüğünün duygu yoğunluğu, bütün insani etkinlikleri ölümüne yoğunlukta gerçekleştiren büyük insanlığın hayatını anlatır. İç savaşın akıttığı kanın yaşamın her alanına yayılışı 70'lerde yazılan bir şiirde "Susmaz ki Kan" şiirinde karşımıza çıkacaktır. Bu şiirin son bölümünde kan kendini büyük harflerle yazdırır. Susmayan kan onurumuz, yüce emek, özgürlük anlamına gelir, orda ve her yerde "korkusuz, ulu, ayakta savrulur durur".

Şairin hapislik dönemine ilişkin Konuşma başlıklı şiiri, kişisel düzlemde hapislik bitse de, sömürüye dayalı toplumda hapishanenin sürdüğünü vurgular. Şiir 1951'de hapse girişin ve hapiste geçen üç yılın ardından dışarıya çıkışın onuncu yıldönümü için yazılmıştır.

-On yıl olmuş
On yıldan da çok

-Bu taş duvarlar dururken böyle
Bu demir parmaklık pencerede
Kelepçe zincir yerli yerinde
Aslı yok
Kırk yıl güneşe baksam
Kaçmış zindan karanlığı gözbebeklerime
Varsın konuşulsun sustuklarımız
Sözcükler kırık
(...)
(s. 216)

"SESLERİN AYAK SESLERİ": 46 BAHARIYLA BULUŞMA

1975 yılında yayımlanan Seslerin Ayak Sesleri kitabına adını veren şiir Haziran 1966 tarihinde yazılmıştır. Şairin açıklamasından ilk kitabına alamadığı bazı şiirleri bu kitapta değerlendirdiğini öğrenmiştik. 1946 baharıyla 1960 baharının buluştuğu bu kitabında, Arif Damar'ın 50'ler boyunca geliştirdiği yalın, az söze dayalı şiir dili, toplumsal değişmenin rüzgârıyla biraz hareketlenir. 1940'ların coşkusu ve dünyayı kucaklayan genişliği yeniden Arif Damar şiirine girmiştir. Che için, Vietnam için, 1970'lerde idam edilen, katledilen devrimciler için yazılan şiirler okuruz.

Arif Damar'ın şu şiiri, 46 Baharı dediğimizin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Şair o günlerdeki umudu ve sevinci 40 yıl sonra Acı Ertelenirken şiirinde capcanlı hatırlamaktadır.

Anımsadım anımsadım
Acı ertelenirken

Savaş bitti bitecekti
40'lı yıllar
O Ankara
Yeryüzünde sınırsız bir çiçek açılırken

"Başsız ve sonsuz"
Öncesizden sonrasıza açılırken
Yeryüzünde
Her yürekte
Berrak
Duru
Bizim sevincimizden açılırken
Sarmaş dolaş şarap içtik
Şahap Sıtkı
Mehmed Kemal
Güzeldi gece
Çok güzel

(...)
İstesek
Güneşi gökten indirirdik
(1980-1984, s. 353-354)

40 KUŞAĞI: "AYDINLANMIŞ HALK"

Arif Damar'ın sonraki kitaplarında bu umutlu çizgi güçlenerek sürecektir. 1980 yılında yayımlanan Ölüm Yok ki kitabına adını veren şiir bence Arif Damar'ın en usta şiirlerinden biridir. Arif Damar 70'lerin gerçeğini Ölüm Yok ki ve yine bu kitapta bulunan Orada ve Her Yerde şiirlerinde ustalıkla dile getirmiştir.

1984 yılında Ay Ayakta Değildi kitabı çıkar. Şiirlerinde çok sık kullandığı ve iki kitabının adında yer verdiği ay Arif Damar şiirinde neyin simgesidir? Ay, geceyi aydınlatan ayı anlatmıyorsa, yaşamın hangi niteliğine ışık tutuyor? Yalnızlık mı, bilinmeyen yaşantının tanıklığı mı, direnen insanın yol arkadaşı mı... Bir şiirde ay imgesi bir kadını baştan çıkarıcı bir güzellik olarak karşımıza çıkıyor. Bir başka şiirde ise, şairi şiirlerini yarım bırakmaya zorlayan bir ayartıcıdır. Ay imgesini belki de kendini bir çoban olarak tanımlayan şairin bu tutumunda çözümlemek gerek. Şehirli insan için ay, hele yıldızlar kaybolmuştur. Şimdilerde bu daha çok böyledir, şehirli

Arif Damar'ın Adil Salih tarafından yapılan portresi

insanın geceleri aptal kutusuna ipoteklidir. Ufku beton apartmanlarla örülüdür. Böyle bir ufuk ve gökyüzünde ayı ancak 60'ında delikanlı bir şair fark edebilir. Onun atası ise, gecenin ve gündüzün, dağların ve ovaların yoldaşı çobandır. İlk şairlerden biri, Helikon dağında koyun otlatan çoban Hesiodos değil miydi?

Arif Damar'ın şiirlerinde 40 Kuşağı'nın şairlerine de rastlıyoruz. A. Kadir için yazılmış birkaç şiir, Enver Gökçe ve Niyazi Akıncıoğlu için birer şiir. Kuşağının devrimcilerini anmak için de şiir yazmayı ihmal etmiyor.

Kimdi bu 40 Kuşağı şairleri? Arif Damar bir şiirinde şöyle der:
Ha bakın
Şurda aramızdaki ayrım
Biz halkız "aydınlanmış halk"
Onlar halktan yana aydın
(1980-1984, s. 345)

Bu "biz"in 40 Kuşağı'nı anlattığını düşünüyorum. Türkiye'nin Cumhuriyeti kuran aydın kuşağı, özellikle edebiyat cephesinde "iyi aile çocukları"ndan oluşuyordu. Burjuva sınıfının ufkundan devrimcilik yapıyorlar-

Neşet Günal'ın Arif Damar portresi

dı. O nedenle halktan yanaydılar, ama halkla bütünleşemediler. Kendilerini "yaban" buldular. 40 Kuşağı, halk çocuklarının oluşturduğu bir kuşaktı. Onlar işçi sınıfının ufkundan, sosyalizmin bilinciyle dünyaya baktılar. O nedenle kendi çıkarlarının ayırdına varmış, sınıf bilinçli halktılar; şairin dediği gibi, "aydınlanmış halk".

Türkiye 12 Eylül'le yeni bir sermaye karanlığına sokulmuş ve şairin payına kısa da sürse yine hapislik düşmüştür. 1984'te Bozcaada hapishanesinde geçen mahpusluk günlerinin izlenimleri sonraki şiirlerinde sık sık karşımıza çıkacaktır.

1980 sonrası Arif Damar'ın şiirinde 50 dönemindeki gibi belirgin bir değişmeye yol açmamıştır. 60'larda belirginleşen şiir dilini ve tematik dünyasını zenginleştirerek sürdürmüştür.

"YOKSULDUK DÜNYAYI SEVDİK"

Yoksulluk, Arif Damar'ın şiiri açısından, bir kitabının adından da biliyoruz ki çok önemli bir gerçek. Yoksulluğun bilinci, sömürü ve haksızlığın bir sonucu olduğunu bilen şairi, baktığı her yerde uyarıyor. Doğa da, hayvanlar da yoksulluğun kurbanı ve açıklayıcısına dönüşebiliyorlar. Bir yolculuk şiirinde yolcu yoksulluğu görüyor ve acısını bize duyuruyor.

Civarında Kürt aşiret köyleri,
civarında düz ovaya koyunlar yayılmış,
akşam olmuş boş karınları.

Etrafta yeşerecek ağaç yoksa da
dağlarda kalmış kardan belli
mevsim daha kış...

Şiir bu yolculuğun yoksulluk imgelerinin bütünleştiği bir çıkarımla biter.

Anadolu'yu sevmek cesaret ister,
adım başında yoksulluk,
adım başında keder,
ve kelepçe
adım başında...
(1946, s. 66)

Yoksulduk Dünyayı Sevdik 1988 yılında yayımlanır. Bu kitapta Bozcaada Mahpusu'nun hapishaneden gözlemleri var. Ziyaretine gelenler, avluda ya da uzaklarda görebildikleri, adanın yaşamına ilişkin duyumsadıkları şiire girer. Bu kitaptaki şiirlerde çocukluk izlenimleri de vardır. Örneğin Gün Gelir de, denize seslenen, ölümünden sonra, kardeşi gördüğü denizin onu arayıp sormasını isteyen şair, Gelibolu'daki çocukluğunda denizle ilişkisini anımsar.

Çocukluk dünyasından esinlenen şiirler 1992'de yayımlanan Onarırken Kendini kitabında ve Aynanın Önünde dosyasında da ağırlığını duyurur. Şairin bütün şiirlerini içeren Külliyen Red kitabındaki son şiir Aynanın Önünde, 2000 yılında yazılmış, anaya ve çocukluğa özlem yüklü. Bu dosyadaki bir dize yaşı yetmişe dayanmış şairin tükenmeyen umudunu yeniden tanımlaması ve hatırlatmasıdır:

Eksilmedi bendeki umutsuz umut
(Haziran-Eylül 1993, s. 450)

Arif Damar'la en etkileyici karşılaşmamız kitlesel oldu; onu, 2005 1 Mayıs'ında Kadıköy'in Altıyol'a çıkan caddesine kurulan Türkiye Komünist Partisi kürsüsünde on binin üzerinde işçi, genç, öğretmen, sanatçıdan mürekkep bir kitleye Ölüm Yok ki şiirini okurken gördüm. Arif Damar'ın belki de en uzun şiiriydi bu ve on bini aşkın insanın çıt çıkarmadan bu şiiri dinlemesi inanılmazdı. Şöyle de söyleyebiliriz, Arif Damar'ı, şiirini yazdığı Bozcaada hapishanesinde 1 Mayıs 1984'te ziyaret eden martıdan daha mucizevi bir olaydı bu. Umudu hiç eksilmeyen, memleket ve halk sevgisi dolu, sosyalizm inancıyla yüklü gerçekçi şiirinin görkemli bir ödülüydü.

"Ârif'ledim de ışıdı çağımızdaki gerçek" dizesi onu pek iyi anlatır. 40 Kuşağı ve onun en genç üyesi Arif Damar, bu aydınlanmış halk çocukları, kendi kaderini ellerine alması için ezilen halkı gerçeklerle aydınlatmaya çalıştılar. Bunu dilin en güzel ve etkili araçlarından biriyle, şiirle yapmayı denediler. Hiç eksilmeyen umut ve öfkeleriyle dolu şiirlerinin, aydınlanmış halkın dipten akan tarihinde hep yeri olacaktır.

Gözü arkada kalmaz devrimcinin
Bilir ki
Ölüm yok ki

[1] Yazıdaki şiirler Arif Damar'ın bütün şiirlerini içeren Külliyen Red (Bilim Sanat Galerisi, Ekim 2002, İstanbul) kitabından aktarılmıştır. Sayfa numaraları ve tarihler bu kitaba göredir.

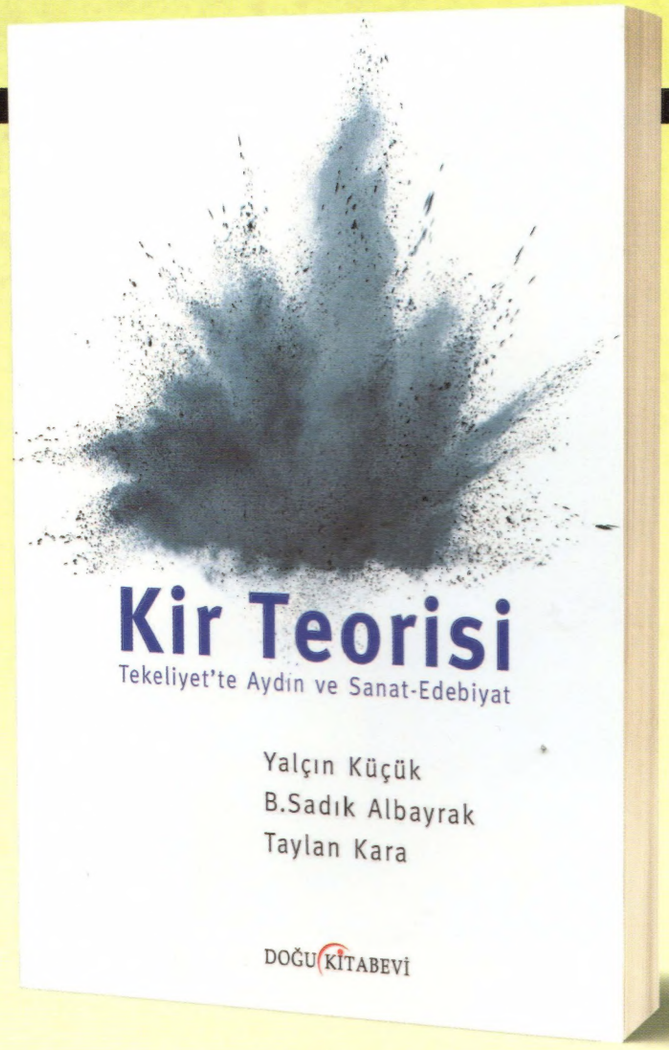

Kir Teorisi, darlık içinde insan imalathanesi Tekeliyet düzeninin kültürel yapısını anlamayı ve anlatmayı deniyor.

Tekeliyet'e karşılık düşen kir'li bir sanat ve edebiyattır.

Roman yazanlar, resim yapanlar, senfoni besteleyenler, tiyatro sahneleyenler, film çevirenler tekellerin ablukasına alındılar. İnsana değiştirme istenci kazandıracak bir sanat ve edebiyatı beşiğinde boğdular. Toplumu kir'le, çirkinlik'le, cehalet'le kuşattılar.

Artık yalnızca "işaret edileni" gören bir okur-izler kitlesi yaratılmıştır. Kir Teorisi, bu kültürel mekanizmayı ortaya koyduğu gibi, "işaret edenleri", kir'letmek için çalışanları da incelemeye alıyor. Kirli Portreler bölümü, çürümüş bir kültürün vaka incelemelerinden oluşuyor; Tekeliyet düzeninin "ölü canlar'ıdırlar"; eleştirisi yazılıyor ve romanını yazacak Gogol'ler gecikmeyecektir.

Kir Teorisi, biçimi ve kurgusuyla da bir ortaklaşma denemesidir; üç yazar kuşağını, 58'li Yalçın Küçük, 88'li B. Sadık Albayrak, 98'li Taylan Kara'yı bir araya getiren ortak bir kitaptır.

"Bellek kaybına" ilaç; geleceğin bağrındaki sorularımızdır.

Eleştiri, aklı özgürleştirme eylemidir; özgürleşen aklıyla insanın tarih yapmaya girişmesidir. Bu kitap, hepimizi nefes alamaz hale getiren tekellerin kir'li gerçeğine karşı aklı uyarmaya çalışıyor. İnsanlığı kendi gerçeğine sahip çıkmaya çağırıyor.

HEİDE DEYİŞLERİ

■ HAYRETTİN ÖKÇESİZ

Bugün üç yüz kadar hukuk felsefesi kitabı geçti elime. Bir bağış. Çok güzel kitaplar... Kitaplığımdan uzak düşmek beni sarsmıştı. Bunlar iyi geldi. Yolun başında olmayı ne çok istedim! Kıskandım birden yolun başında olanları.

***

Ten rüzgârları eser serin
Üstünde sarılan bedenlerin

Meltemleri gibi engin suların
Fısıldarlar aşkı ateşten ruhlarına

Yangınlarından kalan küllerini sonra
Taşırlar ufkuna öteki sevgililerin

***

Canım çok sıkkın. Gelmeseydim bir türlü, geldim başka türlü. Ülkesi insanın gölgesi. İnsan ülkesinin gölgesi. Allahtan yazmak diye bir şey var. Şiir var. Renkler var. Düşler var. Dostlar var.

***

Hipokrat yemini her meslek için geçerlidir. Özellikle siyasetçiler için!

***

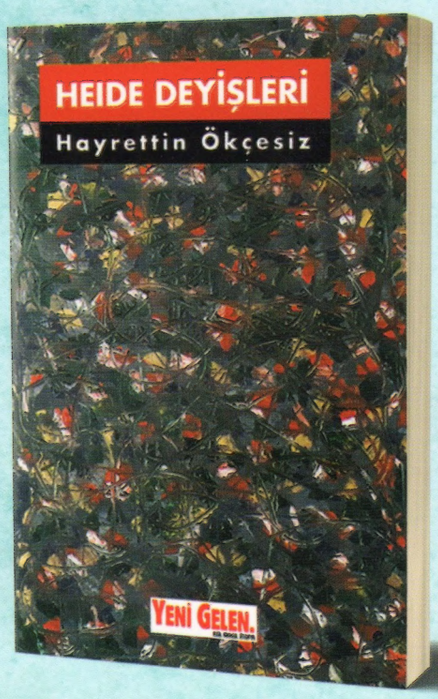

Göklerimin mavisi yeter bana
Darda çölde bir tutam sözcük
Serap olur dizilirler ufkuma
Gök bana bir tutam umut olur

***

Emperyalizmin ne olduğunu tam olarak kavradığımızda yalnızca kendi kanlarımızı döktüğümüzü, tarifsiz acıları kendi kendimize çektirdiğimizi çok iyi anlarız. Emperyalizm insan değildir. O insanların korkularında, hırslarında, saflıklarında taşıdıkları ölümcül bir virüstür. Kendi çocuklarını bile gözünü kırpmadan ölüme gönderen aç bir yaratıktır.

***

Sanat süs değil
Bir şiirden hele korkmalı

Dağ gibi yanar
Bir şarkıya dökülünce

Güneş yeniden doğar
Karanlıkların üstüne

Sanat aşktır
Bunu en iyi sevgililer bilir

***

Yaşamın görkemini kör bir kaygıya tutsak etmemelidir.

***

Doktor temele ilacı zamandır, demiş. Temel koşmuş eczaneye zaman istemiş. Kalfa dursun iki yıl boyunca haftaya gel da, demiş. Temel bu sırada iyileşmiş. Son bir kez gidip, kalsın uşağım lüzum değil daha demiş.

***

Ateşte yanmayan
Tenler yaptık
İnançla
Tanrıyı insan yaptık
İnsanı tanrı yapmanın zamanı

***

Ateist agnostik deist
Bende üçü de var

Biri beynimde
İkisi kalbimde

Yargı kuşku inan
Kızarmış bir sacın üç ayağı

***

Adalet kimseye zarar vermemekse, zararın ne olduğunu bilmek gerekir. Hukuk bunun sınırlarını çizer. Tüm savaş bu sınırlarda yapılır.

***

Can kaygısı kamusal erdemleri olanaksız kılar. Devletin ilk görevi bu yüzden yurttaşın güvenliğini sağlamaktır.

***

Sahte övgü bozar, içten yergi olgunlaştırır. Sevdiklerinizi incelikle içten övün ve yerin.

***

Bir yanım ören
Bir yanım şen

Bir yanım güz
Bir yanım gülşen

Ne gam görünse kış
Ne baharlar yaşar içimde

***

Bildik bilmedik binlerce kişiyle sırdaş olunur mu? Sosyal medya bize bunu da yaptırır oldu.

***

İnsan olmak öyle güç ki, vazgeçmek kolayımıza geliyor.

Kafatasımı hamlet'e vermeyin

İnsan evrenle birlikte bir bileşik kaptır. Bunu görebilene aşk olsun!